

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Η Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωζώνη: Η νέα αρχιτεκτονική και οι προοπτικές της στην περίπτωση της Ελλάδας

Λάμπρος Χρυσάφογεώργος

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**Η Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωζώνη: Η νέα
αρχιτεκτονική και οι προοπτικές της στην περίπτωση της Ελλάδας**

Λάμπρος Χρυσάφογεώργος, Α.Μ.: 22028

Επιβλέποντες Καθηγητές:

Ιωάννης Βαβούρας, Ομότιμος καθηγητής

Χαρά Βαβούρα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

**Monetary and Fiscal Policy in the Eurozone: The New Architecture
and its Prospects in the Case of Greece**

Lampros Chrysafogeorgos, R.N. : 22028

Supervising Professors:

Ioannis Vavouras, Professor Emeritus

Chara Vavoura, Assistant Professor

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the
University of West Attica in partial fulfillment of the requirements for the degree of
M.Sc. in Public Economics and Policy.

Aigaleo, Greece, 2024

Στην οικογένειά μου

**«Η Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωζώνη: Η νέα
αρχιτεκτονική και οι προοπτικές της στην περίπτωση της Ελλάδας»**

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 21/3/2024

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1.	Χαρίκλεια Βαβούρα	Επίκουρη Καθηγήτρια Πάντειο Πανεπιστήμιο	
2.	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3.	Βασίλειος Πανάγου	Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Λάμπρος Χρυσάφογεώργος του Θωμά, με αριθμό μητρώου 22028, φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δημόσια Οικονομική & Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο.

Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο Δηλών

Ευχαριστίες

Με την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας ολοκληρώνεται ένα ακόμη όμορφο ταξίδι γνώσεων και εμπειριών στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους τους καθηγητές, των οποίων η συμβολή τους για την ολοκλήρωση των σπουδών μου, ήταν καθοριστική. Ιδιαίτερος όμως θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου και επιβλέποντες την παρούσα διπλωματική εργασία, κο Ιωάννη Βαβούρα και κα Χαρά Βαβούρα τόσο για την επιστημονική-παιδαγωγική συγκρότησή τους όσο και για την συμβουλευτική τους καθοδήγηση που μου προσέφεραν με τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις τους καθ' όλη την πορεία της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Επίσης θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου τόσο στη Γραμματεία του Μεταπτυχιακού για την διοικητική υποστήριξη, όσο και στην Διευθύντρια του Μεταπτυχιακού κα Αλίνα Χύζ για την αμέριστη συμπαράστασή τους.

Η Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωζώνη: Η νέα αρχιτεκτονική και οι προοπτικές της στην περίπτωση της Ελλάδας

Περίληψη

Ο όρος "νέα αρχιτεκτονική" χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει τις μεταρρυθμίσεις και τις αλλαγές που εφαρμόζονται ή προτείνονται για τη βελτίωση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης της ευρωζώνης. Οι αλλαγές αυτές περιλαμβάνουν ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης, της κοινής τραπεζικής εποπτείας, την αναθεώρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και άλλες πρωτοβουλίες με σκοπό την αύξηση της ανθεκτικότητας της ευρωζώνης σε οικονομικές κρίσεις. Στην παρούσα διπλωματική πραγματοποιούμε μία αναλυτική παρουσίαση των σχετικών εννοιών, καθώς και τις επιδράσεις που είχαν οι αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο στην ελληνική οικονομία.

Το εμπειρικό μέρος της διπλωματικής, στηρίζεται σε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών, του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων, του Γενικού λογιστηρίου του Κράτους, και γενικά, σε ανθρώπους που γνωρίζουν από οικονομικά και κυρίως, δημόσια οικονομικά. Από την ανάλυση των απαντήσεων στα ερωτήματα της έρευνας, προκύπτει ότι η νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ και της Ευρωζώνης έχει αυξήσει την ανησυχία στους Ευρωπαίους πολίτες. Οι συμμετέχοντες όμως συμφωνούν με σχετικά μεγάλη πλειοψηφία ότι η Ελλάδα έχει ωφεληθεί από τη συμμετοχή της σε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη, και θα πρέπει να παραμείνει μέλος και των δύο Ενώσεων. Συμπερασματικά, η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη κρίνεται ως κάτι θετικό, και η ελληνική οικονομία έχει ωφεληθεί από αυτό. Παρόλα αυτά, οι κρίσεις και οι προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι Ενώσεις, δημιούργησαν την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα νέο αρχιτεκτόνημα στην Ευρώπη, με νέα εργαλεία, διαδικασίες, αλλά και προϋποθέσεις. Αυτές οι μεταβολές αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό από τους Έλληνες πολίτες, αν και η συντριπτική πλειοψηφία παραμένει ουσιαστικά ουδέτερη.

Σημαντικοί όροι: Νέα Αρχιτεκτονική, Ευρωζώνη, Ευρωπαϊκή Ένωση, Νομισματική Πολιτική, Δημοσιονομική Πολιτική

Monetary and Fiscal Policy in the Eurozone: The New Architecture and its Prospects in the Case of Greece

Abstract

The term "new architecture" is often used to describe the reforms and changes implemented or proposed to improve the economic and monetary union of the euro area. These changes include strengthening economic governance, common banking supervision, the revision of the Stability and Growth Pact, as well as other initiatives aimed at increasing the eurozone's resilience to economic crises. In the present dissertation, we carry out an analytical presentation of the relevant concepts, as well as the effects that the changes in the institutional framework had on the Greek economy.

The empirical part of the thesis is based on a structured questionnaire that was addressed to employees of the Ministry of Finance, the Deposit and Loan Fund, the General Accounting Office of the State and in general, to people who know about finance and, above all, public finance. From the analysis of the responses to the survey questions, it emerges that the new architecture of the EU and the Eurozone has increased concern among European citizens. However, the participants agree with a relatively large majority that Greece has benefited from its participation in the European Union and the Eurozone, and should remain a member of both Unions. In conclusion, Greece's participation in the European Union and the Eurozone is seen as something positive, and the Greek economy has benefited from it. Nevertheless, the crises and challenges faced by the Unions created the need to create a new architecture in Europe, with new tools, procedures, and conditions. These changes are viewed with skepticism by Greek citizens, although the vast majority remain essentially neutral.

Keywords: New Architecture, Eurozone, European Union, Monetary Policy, Fiscal Policy

Περιεχόμενα

<u>Περίληψη</u>	<u>xiii</u>
<u>Abstract.....</u>	<u>xv</u>
<u>Κατάλογος πινάκων</u>	<u>xx</u>
<u>Κατάλογος Διαγραμμάτων</u>	<u>xxi</u>
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....</u>	<u>1</u>
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΟΡΙΣΜΟΙ.....</u>	<u>5</u>
<u>2.1 Δημοσιονομική και νομισματική πολιτική</u>	<u>5</u>
<u>2.2 Η νομισματική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση</u>	<u>9</u>
<u>2.2 Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.....</u>	<u>11</u>
<u>2.3 Ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός.....</u>	<u>13</u>
<u>2.4 Ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης.....</u>	<u>14</u>
<u>2.5 Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας</u>	<u>15</u>
<u>2.5.1 Η εμπλοκή του ΕΜΣ στην ελληνική κρίση</u>	<u>17</u>
<u>2.6 Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης.....</u>	<u>18</u>
<u>2.7 Η νομισματική πολιτική της ΕΕ και η ελληνική οικονομία.....</u>	<u>20</u>
<u>2.7.1 Η επίδραση της νομισματικής πολιτικής</u>	<u>26</u>
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ</u>	<u>28</u>
<u>3.1 Αντιμετώπιση κρίσεων.....</u>	<u>28</u>
<u>3.1.1 Η αντιμετώπιση της πανδημίας.....</u>	<u>30</u>
<u>3.2 Οι ασυμμετρίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση</u>	<u>36</u>
<u>3.4 Η κρίση χρέους στην Ελλάδα.....</u>	<u>39</u>
<u>3.5 Η δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας μετά το 2010</u>	<u>41</u>
<u>3.6 Η Ευρωπαϊκή Ένωση τον καιρό της πανδημίας</u>	<u>43</u>
<u>3.7 Η Συνθήκη της Βασιλείας.....</u>	<u>45</u>
<u>3.8 Βασιλεία IV.....</u>	<u>50</u>
<u>3.8.1 Τα βασικά στοιχεία της Βασιλείας IV</u>	<u>52</u>

3.8.2 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο τραπεζικός κλάδος.....	53
3.9 Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας NextGeneration (NGEU)	55
3.9.1 Τα κυριότερα στοιχεία της δέσμης μέτρων του NextGeneration.....	56
3.9.2 Η λειτουργία του μηχανισμού NextGeneration.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	62
5.1 Ερευνητικά ερωτήματα	62
5.2 Ερευνητικές υποθέσεις.....	63
5.3 Δείγμα και εργαλεία για την ανάλυση	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	66
6.1 Περιγραφική ανάλυση.....	66
6.2 Επίδραση των δημογραφικών	75
6.2.1 Έλεγχοι υποθέσεων για το φύλο.....	77
6.2.2 Έλεγχοι υποθέσεων για την ηλικία.....	78
6.2.3 Έλεγχοι υποθέσεων για την εκπαίδευση	79
6.2.4 Έλεγχοι υποθέσεων για τη θέση εργασίας.....	82
6.2.5 Έλεγχοι υποθέσεων για την οικονομική κατάσταση.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	86
7.1 Συζήτηση.....	86
7.2 Συμπεράσματα εμπειρικής έρευνας	88
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	105

Κατάλογος πινάκων

<u>Πίνακας 1: Εξοικείωση με τις σχετικές έννοιες.....</u>	<u>70</u>
<u>Πίνακας 2: Κύριες αιτίες χρέους και ελλείμματος</u>	<u>71</u>
<u>Πίνακας 3: Μέτρα και πολιτικές του δημοσίου.....</u>	<u>72</u>
<u>Πίνακας 4: Οικονομικές επιδράσεις χρέους και ελλείμματος</u>	<u>73</u>
<u>Πίνακας 5: Ελλάδα και Ευρωζώνη.....</u>	<u>74</u>
<u>Πίνακας 6: Έλεγχος αξιοπιστίας.....</u>	<u>76</u>
<u>Πίνακας 7: Περιγραφικά στατιστικά κλιμάκων.....</u>	<u>77</u>
<u>Πίνακας 8: Έλεγχος μέσης τιμής για το Φύλο.....</u>	<u>78</u>
<u>Πίνακας 9: Έλεγχος μέσης τιμής για την ηλικία</u>	<u>79</u>
<u>Πίνακας 10: Έλεγχος μέσης τιμής για την εκπαίδευση.....</u>	<u>80</u>
<u>Πίνακας 11: Μέσες τιμές ανά επίπεδο εκπαίδευσης</u>	<u>81</u>
<u>Πίνακας 12: Έλεγχος μέσης τιμής για τη Θέση εργασίας.....</u>	<u>82</u>
<u>Πίνακας 13: Μέσες τιμές ανά Θέση εργασίας.....</u>	<u>83</u>
<u>Πίνακας 14: Έλεγχος μέσης τιμής για την Οικονομική κατάσταση.....</u>	<u>84</u>
<u>Πίνακας 15: Μέσες τιμές ανά Οικονομική κατάσταση.....</u>	<u>85</u>

Κατάλογος Διαγραμμάτων

<u>Γράφημα 1: Εξέλιξη του Γενικού Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής.....</u>	<u>32</u>
<u>Γράφημα 2: Μέσα σταθμισμένα επιτόκια καταθέσεων.....</u>	<u>34</u>
<u>Γράφημα 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης προς ΑΕΠ.....</u>	<u>42</u>
<u>Γράφημα 4: Κατανομή φύλου συμμετεχόντων</u>	<u>66</u>
<u>Γράφημα 5: Ηλικιακή κατηγορία συμμετεχόντων</u>	<u>67</u>
<u>Γράφημα 6: Επίπεδο εκπαίδευσης</u>	<u>67</u>
<u>Γράφημα 7: Θέση εργασίας</u>	<u>68</u>
<u>Γράφημα 8: Σύγκριση οικονομικής κατάστασης.....</u>	<u>68</u>
<u>Γράφημα 9: Πηγές οικονομικής ενημέρωσης.....</u>	<u>69</u>
<u>Γράφημα 10: Αποτελεσματικότητα διαχείρισης.....</u>	<u>74</u>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση οδεύει προς την ολοκλήρωσή της, έχοντας με σχετική επιτυχία ξεπεράσει τις κρίσεις που μέχρι στιγμής έχουν εμφανιστεί. Η ολοκλήρωση αυτή θα περιλαμβάνει την Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση που στην πράξη σημαίνει ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να υιοθετούν συχνότερα τη συλλογική λήψη αποφάσεων σχετικά με στοιχεία των επιμέρους εθνικών προϋπολογισμών και των οικονομικών στρατηγικών τους. Αυτό θα ανοίξει την πόρτα για κάποιο επιμερισμό κινδύνου στον δημόσιο τομέα, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας οικονομικής σύγκλισης και χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να υπάρξει αυξημένη δημοκρατική συμμετοχή και λογοδοσία, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συνοπτικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε διάφορες προκλήσεις στο παρελθόν, όπως η κρίση του χρέους και τα οικονομικά ελλείμματα. Οι αλλαγές και οι μεταρρυθμίσεις μπορεί να έχουν ληφθεί με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής σταθερότητας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωζώνης. Οι κρίσεις που αντιμετώπιζε η Ένωση έχουν επηρεάσει την εφαρμογή της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, και δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές ήταν αναμενόμενες: η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ούτως ή άλλως σε μια διαρκή διαδικασία εξέλιξης, αφού βρίσκεται σε πορεία προς την ολοκλήρωση και αυτό απαιτεί δυναμική εξέλιξη.

Ο όρος "νέα αρχιτεκτονική" χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει τις μεταρρυθμίσεις και τις αλλαγές που εφαρμόζονται ή προτείνονται για τη βελτίωση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης της ευρωζώνης. Οι αλλαγές αυτές περιλαμβάνουν ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης, της κοινής τραπεζικής εποπτείας, την αναθεώρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και άλλες πρωτοβουλίες με σκοπό την αύξηση της ανθεκτικότητας της ευρωζώνης σε οικονομικές κρίσεις. Επίσης, η συνεργασία σε θέματα κοινωνικής πολιτικής έχει αυξηθεί για να δοθεί έμφαση στην αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων. Όλο αυτό το σύνολο κανόνων και συμφωνιών που διέπει τη λειτουργία της Ένωσης και της Ευρωζώνης, βρίσκεται σε μία διαρκή και δυναμική μετεξέλιξη, ούτως ώστε να είναι

επικαιροποιημένο και να μπορεί να ανταποκριθεί στις δυσκολίες και τις απαιτήσεις που έχει η Ένωση.

Η κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικότερα η Οικονομική Κρίση του 2008 και η Κρίση του Χρέους στην Ευρωζώνη, επηρέασαν την Ελλάδα σε πολλά επίπεδα λόγω των αλλαγών στο θεσμικό πλαίσιο, τη νέα αρχιτεκτονική όπως είδαμε, που επιβλήθηκαν ως απάντηση στις οικονομικές προκλήσεις. Οι επιδράσεις και οι επιπλοκές ήταν πάρα πολλές, σε διαφορετικά επίπεδα. Καταρχάς, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να εφαρμόσει εκτενείς οικονομικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένων περικοπών στις δαπάνες, μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα και αυξημένους φόρους, με στόχο τη βελτίωση της δημοσιονομικής της κατάστασης και φυσικά, υποχρεώθηκε να τηρεί αυστηρούς δημοσιονομικούς κανόνες, όπως αυτοί προβλέπονται από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, εφαρμόστηκαν μεταρρυθμίσεις σε διάφορους τομείς, όπως ο εργατικός και ο επιχειρηματικός τομέας, με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και τη βελτίωση της οικονομικής δομής της χώρας. Για να επιτύχει όλα τα ανωτέρω, η Ελλάδα υπέγραψε προγράμματα δημοσιονομικής ενίσχυσης με τους δανειστές της, περιλαμβάνοντας το Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Οι περικοπές όμως που ζητήθηκαν και οι οικονομικές δυσχέρειες που αυτές επέφεραν, είχαν επίπτωση στην κοινωνία με αύξηση της ανεργίας και μείωση των κοινωνικών παροχών. Αυτά τα μέτρα ήταν μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου που σχεδιάστηκε για να επαναφέρει τη σταθερότητα και τη βιωσιμότητα στην οικονομία της Ελλάδας, ωστόσο, έχουν επίσης προκαλέσει κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις.

Δεν μπορεί φυσικά να υποστηριχθεί ότι η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα που επηρεάστηκε αρνητικά από τις αλλαγές στην αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, παρόλο που ήταν η χώρα-μέλος που δέχτηκε τις υψηλότερες πιέσεις και αναταράξεις. Η επίδραση των αλλαγών στο θεσμικό πλαίσιο στις διάφορες χώρες της Ευρωζώνης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών και δομικών χαρακτηριστικών κάθε χώρας. Κατά τη διάρκεια της Κρίσης του Χρέους, πολλές χώρες της Ευρωζώνης αντιμετώπισαν προκλήσεις και υποβλήθηκαν σε οικονομικά προγράμματα προσαρμογής. Ενδεικτικά, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ιταλία και άλλες χώρες επίσης υπέστησαν οικονομικές πιέσεις και υιοθέτησαν μέτρα μεταρρύθμισης. Παρόλο που και αυτές οι χώρες ήρθαν αντιμέτωπες με ιδιαίτερα σκληρά μέτρα που

δημιούργησαν και κοινωνικές αναταραχές, καμία δεν ήρθε αντιμέτωπη με το εύρος, τη διάρκεια και την ένταση των προβλημάτων που αντιμετώπισε η Ελλάδα. Σημειώνεται ότι οι οικονομικές προκλήσεις διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατάσταση και τις δομές κάθε χώρας. Η Ελλάδα υπέστη ιδιαίτερα βαριές επιπτώσεις, όπως περικοπές στις δημόσιες δαπάνες, ανεργία και κοινωνική αναταραχή, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες χώρες, οι οποίες μάλιστα συνεχίστηκαν για πολλά χρόνια μετά το πέρας της χρηματοπιστωτικής κρίσης, γεγονός που δεν ισχύει για τα άλλα μέλη της ΕΕ και της Ευρωζώνης.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, πέρα από το παρόν κεφάλαιο που αποτελεί το εισαγωγικό μέρος, αποτελείται από το επόμενο, δεύτερο κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζονται οι βασικοί ορισμοί των εννοιών που αναλύονται, αλλά και οι μηχανισμοί που έχουν δημιουργηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για να προλαμβάνονται και να αντιμετωπίζονται οι οικονομικές κρίσεις όπως είναι ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός, ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης και το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης για τις συγκρούσεις που μπορεί να εμφανιστούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο δεύτερο κεφάλαιο επίσης περιγράφονται οι βασικές γραμμές της ΕΕ σχετικά με την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής, καθώς και μερικές από τις επιπτώσεις που αυτή είχε στην ελληνική οικονομία.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μία περιγραφή των κρίσεων που χρειάστηκε να αντιμετωπισθούν από τους υπευθύνους χάραξης πολιτικής της ΕΕ, όπως είναι η χρηματοπιστωτική κρίση, αλλά και η δημοσιονομική κρίση που προκάλεσε η πανδημία του κορονοϊού το 2020. Επιπλέον, περιγράφονται οι βασικές στρατηγικές της Ένωσης, αλλά και οι αλλαγές που επέφεραν οι μεταρρυθμίσεις στο θεσμικό πλαίσιο της Συνθήκης της Βασιλείας που προκλήθηκαν από τις προαναφερθείσες κρίσεις.

Στο τέταρτο κεφάλαιο υπάρχει η εκτενέστατη βιβλιογραφική επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εύρεσης της κατάλληλης προσέγγισης για την εμπειρική ανάλυση της παρούσας διπλωματικής. Η παρουσίαση ενός σημαντικού αριθμού από έρευνες, που όμως είναι ένα μικρό μόλις μέρος της πρόσφατης, σχετικής βιβλιογραφίας, έχει διπλό στόχο, αφού βοηθάει τόσο στη δημιουργία ενός στατιστικά σημαντικού υποδείγματος, όσο και στη σύγκριση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν με τα αποτελέσματα των αντίστοιχων ερευνών στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Στο πέμπτο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης, τα οποία περιλαμβάνουν περιγραφικά και επαγωγική στατιστική.

Τέλος, στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο εδράζονται τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουμε βάσει των αποτελεσμάτων της εμπειρικής μας ανάλυσης και της συγκριτικής τους παρουσίασης με τα αποτελέσματα των αντίστοιχων ερευνών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΡΙΣΜΟΙ

2.1 Δημοσιονομική και νομισματική πολιτική

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ διασφαλίζει τον διαχωρισμό μεταξύ της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής. Αποτελεί νομική συνέπεια της πεποίθησης ότι σε μια ένωση διαφορετικών κρατών τα οποία δεν έχουν τη ίδια δύναμη και την ίδια εξέλιξη, με μια ενιαία αρχή νομισματικής πολιτικής και με βοήθεια των δημοσιονομικών αρχών, η μακροοικονομική σταθερότητα επιτυγχάνεται καλύτερα με την ύπαρξη μιας αξιόπιστης και ανεξάρτητης Κεντρικής Τράπεζας, η οποία στοχεύει στη σταθερότητα των τιμών και την εφαρμογή από τα κράτη-μέλη των δημοσιονομικών κανόνων που καθορίζουν τα όρια του ελλείμματος του κάθε κράτους και του δημόσιου χρέους. Η δημοσιονομική πολιτική ακολουθεί μια στρατηγική σταθεροποίησης στο επίπεδο του κάθε κράτους και υπόκειται σε ένα σύνολο δημοσιονομικών κανόνων που έχουν θεσπιστεί από την Ένωση και παρακολουθούνται από τα αρμόδια όργανά της. Ο κύριος στόχος της δημοσιονομικής πολιτικής είναι η εξάλειψη των υπερβολικών ελλειμάτων και στηρίζεται από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης της ΕΕ (Reichlin et al., 2023).

Μια οικονομία διατηρείται υγιής όταν υπάρχει η σωστή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική. Με τον όρο νομισματική πολιτική εννοούμε τις πολιτικές που ακολουθεί το κράτος προκειμένου να διατηρήσει τη σταθερότητα των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών που αγοράζουν οι πολίτες. Από τους κύριους σκοπούς της Κεντρικής Τράπεζας στη νομισματική πολιτική είναι να εξασφαλίσει ότι ο πληθωρισμός παραμένει σταθερός και προβλέψιμος. Για την ΕΚΤ συγκεκριμένα, ο στόχος είναι ο πληθωρισμός να διατηρείται κάτω αλλά πλησίον του 2% (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023).

Η νομισματική πολιτική αναφέρεται στις αποφάσεις και τα μέτρα που λαμβάνονται από τις αρχές νομισματικής έκδοσης, συνήθως την κεντρική τράπεζα, προκειμένου να επηρεάσουν την ποσότητα του χρήματος στην οικονομία και το επίπεδο των επιτοκίων.

Σκοπός της νομισματικής πολιτικής είναι συνήθως η επίτευξη συγκεκριμένων οικονομικών στόχων.

Σημαντικά στοιχεία της νομισματικής πολιτικής περιλαμβάνουν (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023):

1. **Επιτόκια Εκδόσεων:** Η κεντρική τράπεζα μπορεί να αλλάξει τα επιτόκια εκδόσεων, που είναι τα επιτόκια που χρεώνονται στις τράπεζες όταν δανείζονται χρήματα από την τράπεζα της χώρας.
2. **Ανοικτή Αγορά:** Η κεντρική τράπεζα μπορεί να πραγματοποιεί πράξεις ανοικτής αγοράς, αγοράζοντας ή πωλώντας χρηματοοικονομικά εργαλεία (όπως κρατικά ομόλογα) για να επηρεάσει την ποσότητα του χρήματος στην οικονομία.
3. **Ποσότητα Χρήματος:** Η κεντρική τράπεζα μπορεί να επηρεάσει την ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί στην οικονομία μέσω των διαφόρων εργαλείων που διαθέτει.
4. **Πολιτική Συναλλαγματικής Ισοτιμίας:** Σε ορισμένες περιπτώσεις, η νομισματική πολιτική μπορεί να συμπεριλαμβάνει μέτρα για την επίτευξη σταθερότητας στις συναλλαγματικές ισοτιμίες του νομίσματος.

Οι στόχοι της νομισματικής πολιτικής περιλαμβάνουν τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, την προώθηση της πλήρους απασχόλησης, και τη διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας.

Με τον όρο δημοσιονομική πολιτική εννοούμε τις οικονομικές αποφάσεις των διαφόρων κυβερνήσεων σχετικά με τον καταμερισμό των εσόδων που έχουν από τη φορολογία και τον δανεισμό του δημοσίου. Οι κυβερνήσεις αποφασίζουν να δαπανήσουν χρήματα από τον κρατικό προϋπολογισμό για να παρέχουν στους πολίτες της κάθε χώρας δημόσιες υπηρεσίες, να μπορέσουν να στηρίξουν την οικονομία ενός κράτους και να μειώσουν τις εισοδηματικές ανισότητες ανάμεσα στους πολίτες. Τα δημοσιονομικά αυτά έσοδα συγκεντρώνονται με τους φόρους του κάθε κράτους ή με δανεισμό από τις αγορές (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023).

Η δημοσιονομική πολιτική αφορά τις αποφάσεις και τα μέτρα που λαμβάνονται από τον κρατικό φορέα σχετικά με τη δημόσια δαπάνη και την είσπραξη εσόδων. Στόχος της δημοσιονομικής πολιτικής είναι να επηρεάσει την οικονομία με διάφορους

τρόπους, όπως τη διαμόρφωση του φορολογικού πλαισίου, των δαπανών για δημόσιες υπηρεσίες, και τη διαχείριση του δημόσιου χρέους.

Οι βασικές πτυχές της δημοσιονομικής πολιτικής περιλαμβάνουν (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023):

1. **Φορολογική Πολιτική:** Αφορά τις αποφάσεις σχετικά με τα επίπεδα φορολογίας, τις φορολογικές στρατηγικές, και τις φορολογικές πολιτικές για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.
2. **Δαπάνες και Προϋπολογισμός:** Καθορίζει τα επίπεδα δημόσιας δαπάνης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια, άμυνα, και άλλες κρατικές υπηρεσίες.
3. **Χρηματοδότηση:** Αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα χρηματοδοτηθούν οι δημόσιες δαπάνες, συμπεριλαμβανομένων των εκδόσεων δημόσιου χρέους και της διαχείρισης του χρέους.
4. **Κρατικό Χρέος:** Αφορά τις αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με το επίπεδο και τη διαχείριση του δημόσιου χρέους.
5. **Νομισματική Πολιτική:** Σε ορισμένες περιπτώσεις, η δημοσιονομική πολιτική συνδέεται με τη νομισματική πολιτική, καθώς και με τις αποφάσεις που λαμβάνονται από την κεντρική τράπεζα σχετικά με το επιτόκιο και άλλα νομισματικά θέματα.

Η δημοσιονομική πολιτική είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη στόχων όπως η οικονομική σταθερότητα, η ανάπτυξη και η διατήρηση της ισορροπίας στον δημόσιο προϋπολογισμό.

Η νομισματική και η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να είναι δυο διαφορετικές έννοιες, όμως αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους για να δημιουργήσουν μια σταθερότητα των τιμών και μια ισορροπημένη οικονομία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πανδημία που έπληξε όλο τον κόσμο, και για την αντιμετώπισή της χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά η νομισματική και η δημοσιονομική πολιτική, με στόχο να βοηθηθούν οι επιχειρήσεις και οι πολίτες να καταφέρουν να ξεπεράσουν την κρίση, με όσο το δυνατό μικρότερες αρνητικές επιδράσεις (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023).

Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) αποτελεί ένα πολύπλοκο πλαίσιο διακυβέρνησης που υιοθετείται από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), καταργώντας τις οικονομικές και νομισματικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Συμπληρώνοντας την προηγούμενη απάντηση, αξίζει να επισημανθούν και άλλες σημαντικές πτυχές αυτού του συστήματος (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023):

1. **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ):** Η ΕΚΤ, ως η κεντρική τράπεζα της Ευρωζώνης, διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην εφαρμογή της Κοινής Νομισματικής Πολιτικής. Εκτός από τον καθορισμό των βασικών επιτοκίων, εποπτεύει τις τράπεζες και συμβάλλει στη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής για την ευστάθεια της οικονομίας.
2. **Ευρωμόσπονδος Προϋπολογισμός και Ταμείο Ανάκαμψης:** Η δημιουργία του Ευρωμόσπονδου Προϋπολογισμού και του Ταμείου Ανάκαμψης αποτελεί σημαντική πρωτοβουλία για την υποστήριξη της οικονομίας της Ευρωζώνης σε περιόδους κρίσης. Ο Προϋπολογισμός αυτός προβλέπει κοινές επενδύσεις και προγράμματα για την προώθηση της ανάπτυξης.
3. **Ευρωπαϊκή Εποπτική Αρχή (ΕΕΑ):** Η ΕΕΑ έχει συσταθεί για την ενίσχυση της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Παρακολουθεί τις τράπεζες και ενισχύει τη διαφάνεια, ενώ επιβάλλει κοινούς κανόνες που στοχεύουν στην ασφάλεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
4. **Διακυβέρνηση της ONE:** Η διακυβέρνηση της ONE περιλαμβάνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, της ΕΚΤ, της ΕΕΑ και άλλων θεσμικών οργάνων. Η κοινοβουλευτική και οικονομική εποπτεία συμβάλλουν στην ισορροπία των εξουσιών και στη δημοκρατική λογοδοσία.

Αυτά τα στοιχεία ενισχύουν την οργανωτική δομή της ONE, καθιστώντας την περισσότερο εφικτή και αποτελεσματική στην εφαρμογή δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

2.2 Η νομισματική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η νομισματική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υποστεί σημαντικές εξελίξεις τις τελευταίες δεκαετίες. Ορισμένα κύρια γεγονότα και εξελίξεις περιλαμβάνουν (ECB, 2015):

1. **Εισαγωγή του Ευρώ (1999):** Η πιο σημαντική αλλαγή στη νομισματική πολιτική της ΕΕ ήταν η θέσπιση του ενιαίου νομίσματος, του ευρώ, το 1999. Αρχικά, το ευρώ χρησιμοποιήθηκε για ηλεκτρονικές συναλλαγές, ενώ τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα εισήχθησαν στο κοινό το 2002.
2. **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ):** Η ΕΚΤ ιδρύθηκε το 1998 και είναι υπεύθυνη για τη νομισματική πολιτική της Ευρωζώνης. Η κύρια στόχευσή της είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στην περιοχή μέσω του στόχου, που είναι ο πληθωρισμός να βρίσκεται κοντά αλλά κάτω από 2%.
3. **Κρίση του χρέους (2010-2012):** Η νομισματική πολιτική της ΕΕ αντιμετώπισε μεγάλες προκλήσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης του χρέους, κατά την οποία πολλά μέλη, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία, αντιμετώπισαν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες.
4. **Πολιτική ποσοτικής χαλάρωσης (Quantitative Easing - QE):** Η ΕΚΤ υιοθέτησε πολιτικές ποσοτικής χαλάρωσης, περιλαμβανομένου του προγράμματος αγοράς ομολόγων, για την υποστήριξη της οικονομίας και της πληθωρικής πίεσης.
5. **Ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM):** Ο ESM ενισχύθηκε για να προσφέρει οικονομική υποστήριξη σε κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες.
6. **Ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (TARGET2):** Το TARGET2 είναι ένα σύστημα πληρωμών που χρησιμοποιείται για τις συναλλαγές μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών της Ευρωζώνης, και έχει ενισχυθεί για να αντιμετωπίσει πιθανές δυσκολίες.

Οι παραπάνω εξελίξεις έχουν συνδράμει στη διατήρηση της σταθερότητας στην Ευρωζώνη και στην αντιμετώπιση των οικονομικών προκλήσεων που παρουσιάστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να ενισχύσει τη δομή της με

τη δημιουργία μιας Δημοσιονομικής Ένωσης, που περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός Κοινού Ταμείου Εγγυήσεων για τον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα και τη θέσπιση ενός Ευρωπαϊκού Κοινού Ταμείου για τη Στρατηγική Επενδυτική Πρωτοβουλία. Υπήρξαν όμως και απροσδόκητα γεγονότα που επηρέασαν την πολιτική της Ένωσης, όπως ήταν η απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποχωρήσει από την ΕΕ (Brexit), που φυσικά επηρέασε σημαντικά τη νομισματική πολιτική. Η αναδιάρθρωση των οικονομικών σχέσεων μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της ΕΕ είχε επιπτώσεις στην ευρωζώνη. Το Brexit είχε σημαντική επίδραση στη νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρχική επίδραση ήταν μία αστάθεια στις χρηματοοικονομικές αγορές, με κύρια επιρροή στην αξία της στερλίνας. Οι ανησυχίες για τις επιπτώσεις της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ είχαν ως αποτέλεσμα υψηλή ισοτιμία και αστάθεια στις αγορές το διάστημα των διαπραγματεύσεων (ESM, 2024).

Η ανασφάλεια που προκλήθηκε από το Brexit όμως επηρέασε την Ευρωζώνη γενικά, αλλά και τη νομισματική πολιτική της ειδικότερα. Οι εκτιμήσεις για τις επιπτώσεις στην ευρωζώνη περιλάμβαναν προβληματισμούς για τυχόν αναταραχές στις χρηματοοικονομικές αγορές, την εξάπλωση της ανασφάλειας και τις επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή οικονομία. Η ανάγκη αντιμετώπισης πιθανών οικονομικών προκλήσεων λόγω του Brexit οδήγησε σε συζητήσεις για την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ), προκειμένου να διασφαλιστεί η σταθερότητα στην ευρωζώνη. Οι διαπραγματεύσεις για τις μετα-Brexit σχέσεις και οι επιπτώσεις τους στο εμπόριο, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τη συνεργασία σε νομισματικά θέματα επηρέασαν τη νομισματική πολιτική. Συνολικά, το Brexit προκάλεσε ανασφάλεια στις χρηματοοικονομικές αγορές και απαιτεί στενότερη παρακολούθηση από την ΕΕ για τη διατήρηση της σταθερότητας στην ευρωζώνη.

Η πανδημία της COVID-19 ήταν ένα ακόμα σημαντικό γεγονός για την ευρωπαϊκή οικονομία, που αντιμετωπίστηκε με πολιτικές όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ΕΚΤ αντέδρασε με περαιτέρω μέτρα χαλάρωσης, όπως το Πρόγραμμα Εκτεταμένων Αγορών Προγραμμάτων (Pandemic Emergency Purchase Programme - PEPP), για την ενίσχυση της οικονομικής ανάκαμψης, για την αγορά ομολόγων με σκοπό τη στήριξη των χρηματοοικονομικών αγορών και την παροχή χρηματοδότησης στα κράτη μέλη. Επίσης, δημιουργήθηκε το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ, που παρέχει χρηματοδότηση για την αποκατάσταση της οικονομικής ανάκαμψης μετά την πανδημία. Οι κορυφαίες δαπάνες και επενδύσεις

εστιάζονται σε προτεραιότητες όπως η ψηφιακή μετάβαση, η πράσινη ανάπτυξη και η ανθεκτικότητα της οικονομίας. Ειδικά μέτρα λήφθηκαν για την υποστήριξη των επιχειρήσεων και των εργαζομένων που πλήττονται από την πανδημία. Αυτά περιλαμβάνουν τη χορήγηση επιδομάτων ανεργίας, εγγυήσεις δανείων για επιχειρήσεις και προγράμματα ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Η ΕΕ προσπάθησε να συντονίσει τις εθνικές απαντήσεις στην πανδημία με την ανταλλαγή πληροφοριών και την κοινή αναζήτηση λύσεων (BoG, 2024).

Η ΕΕ επίσης προωθεί πρωτοβουλίες για την ολοκλήρωση της κλιματικής χρηματοδότησης στον τραπεζικό τομέα, με στόχο την επίτευξη των στόχων της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Οι παραπάνω προσθήκες αναδεικνύουν την εξέλιξη της νομισματικής πολιτικής στην ΕΕ με την πάροδο του χρόνου και τις διάφορες προκλήσεις που αντιμετωπίζονται.

2.2 Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Στο πλαίσιο της τρίτης φάσης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης θεσπίστηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο φροντίζει να εξασφαλίσει την ύπαρξη μιας υγιούς δημοσιονομικής πολιτικής στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πριν και μετά από την εισαγωγή τους στο καθεστώς ενός ενιαίου νομίσματος. Το πρώτο Σύμφωνο ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 7 Ιουλίου 1997 και αποτελείται ουσιαστικά από δυο κανονισμούς, όπου ο πρώτος αφορούσε την επίβλεψη του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών και των θέσεων που έχει το κάθε κράτος-μέλος, ενώ ο δεύτερος αφορούσε τα υπερβολικά ελλείματα. Το σύμφωνο αυτό αποτελεί ένα πλαίσιο πολιτικής που έχει ως στόχο τη διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας και της υγείας των δημόσιων οικονομικών στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης.

Τα κύρια στοιχεία του Συμφώνου περιλαμβάνουν τα εξής (EUR-Lex, 2023):

1. **Κριτήρια σύγκλισης:** Τα κράτη μέλη που θέλουν να υιοθετήσουν το ευρώ πρέπει να πληρούν ορισμένα κριτήρια σύγκλισης, που σχετίζονται με την πληθωρική σταθερότητα, τα δημόσια οικονομικά, τα επιτόκια και το χρέος.

2. **Στόχοι προϋπολογισμού:** Τα κράτη μέλη πρέπει να διατηρούν τα δημόσια οικονομικά τους υγιή και να επιδιώκουν την επίτευξη ισορροπίας ή πλεονάσματος στον προϋπολογισμό τους.
3. **Μηχανισμούς διασφάλισης:** Το Σύμφωνο προβλέπει μηχανισμούς επιτήρησης και κυρώσεων για τα κράτη μέλη που δεν συμμορφώνονται με τις διατάξεις του.

Σκοπός του Συμφώνου Σταθερότητας είναι να εξασφαλίσει τη σταθερότητα στην οικονομία της Ευρωζώνης και να προστατεύσει το ευρώ από δυνητικές κρίσεις.

Μετά από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008, δημιουργήθηκε ένα νέο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που αποτελείται από οκτώ κανονισμούς και μια διεθνή συνθήκη, οι οποίοι ενίσχυσαν τους κανόνες οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους εξής τρόπους (EUR-Lex, 2023):

- Ενισχύθηκαν οι κανόνες παρακολούθησης που διέπουν τις ευρύτερες οικονομικές πολιτικές για να προλαβαίνουν προβλήματα, όπως είναι για παράδειγμα οι φούσκες ακινήτων (εξάπτυχο)
- Ενισχύθηκαν οι κανόνες που θεσπίστηκαν για να υποβάλλουν κάθε φθινόπωρο τα δημοσιονομικά προγράμματα τους οι χώρες-μέλη (δίπτυχο)
- Ενισχύθηκαν οι κανόνες για την Συνθήκη της σταθερότητας, του συντονισμού και της διακυβέρνησης του 2012, έτσι ώστε να θεσπίζονται πλέον αυστηρότεροι κανόνες για το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

2.2.1. Η αποτελεσματικότητα του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης όσον αφορά τη δημοσιονομική πειθαρχία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης διατήρησε αποτελεσματικά τη δημοσιονομική πειθαρχία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικά για τη διασφάλιση ότι τα δημοσιονομικά ελλείματα θα παραμείνουν σε ένα επίπεδο περίπου στο 2,5% του ΑΕΠ. Αυτό, ασκούσε μια πολιτική διαρθρωτικού χαρακτήρα, που ονομάζεται « Διαδικασία του Υπερβολικού Χρέους». Μέσα σε μια εικοσαετία από το 2000-2021, το μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξεπέρασε μόνο 5 χρονιές το 4% του ΑΕΠ, οι οποίες ήταν το 2009 με ποσοστό 6%, το 2010 με ποσοστό 6%, το 2011 με ποσοστό 4,1% , το 2021 με ποσοστό 6,9% και το 2021 με ποσοστό

7,5% (Βαβούρας & Βαβούρα, 2022). Υπήρχαν δυο έτη, στα οποία το μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν μεγαλύτερο από το 3% του ΑΕΠ. Οι χρονιές αυτές ήταν το 2003 με ποσοστό 3,1% και το 2012 με ποσοστό 3,2%(Βαβούρας & Βαβούρα, 2022).

Ο κύριος στόχος του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης ήταν να φέρει το δημόσιο χρέος στο 60 % του ΑΕΠ, έχοντας υπόψη του ότι μακροχρόνια τα χαμηλά δημοσιονομικά ελλείμματα θα έχουν σαν αποτέλεσμα ένα χαμηλό δημόσιο χρέος. Στο τέλος του 2020, την χρονιά της πανδημίας, το δημόσιο χρέος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 έφτασε το 90,7% του ΑΕΠ, ενώ στην ευρωζώνη ήταν ακόμα ψηλότερο, δηλαδή ήταν 98% του ΑΕΠ. Από την Ευρωπαϊκή Ένωση των 27, 14 κράτη είχαν δημόσιο χρέος ψηλότερο από 60% ΑΕΠ, ενώ 13 κράτη κρατούσαν το δημόσιο χρέος τους μέχρι το 60% του ΑΕΠ. Υπήρχαν και κράτη -μέλη της νότιας Ευρώπης, όπως η Ισπανία, η Κύπρος, η Ελλάδα, η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Ιταλία και το Βέλγιο με δημόσιο χρέος πάνω από το 100% του ΑΕΠ (Βαβούρας & Βαβούρα, 2022).

Από τα παραπάνω στοιχεία βγάζουμε το συμπέρασμα ότι από την αρχή που καθιερώθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, οι περισσότερες χώρες της ευρωζώνης κράτησαν τα δημοσιονομικά ελλείμματα τους σε χαμηλό επίπεδο, ενώ μόνο η Ελλάδα ήταν η χώρα που κατά την ένταξη της στο Σύμφωνο δεν πραγματοποιήθηκε η «Διαδικασία Υπερβολικού Χρέους» (Βαβούρας & Βαβούρα, 2022).

2.3 Ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός

Ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (EEM) ιδρύθηκε για την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων για τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης, αλλά και των πιστωτικών ιδρυμάτων για τα κράτη που δεν ανήκουν σε αυτή και επιθυμούν να ρυθμίζονται από αυτόν. Η ενισχυμένη εποπτεία εξασφαλίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και από εθνικές εποπτικές αρχές, οι οποίες έχουν την αποστολή να εξυγιάνουν προβληματικές τράπεζες. Τα κύρια καθήκοντα του είναι να εντοπίζει έγκαιρα τις αδυναμίες, να επιβλέπει αν τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν συμμορφωθεί ως προς τις απαιτήσεις της προληπτικής εποπτείας και να εξασφαλίσει ότι λαμβάνονται μέτρα για τη διόρθωση των αδυναμιών αυτών.

Είναι μια αρχή που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της Ευρωζώνης για την εποπτεία των τραπεζών. Ο ΕΕΜ ισχύει από το 2014 και ανήκει στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Ο ενιαίος εποπτικός μηχανισμός περιλαμβάνει τα εξής (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020):

1. **Εποπτική Ευθύνη:** Η ΕΚΤ και οι εθνικές εποπτικές αρχές συνεργάζονται υπό τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό για την εποπτεία των μεγάλων τραπεζών στην Ευρωζώνη.
2. **Εποπτική Αρχή:** Δημιουργείται η Εποπτική Αρχή, η οποία είναι υπεύθυνη για την άμεση εποπτεία των σημαντικών τραπεζών.
3. **Εποπτική Διαδικασία:** Καθορίζεται μια ενιαία διαδικασία εποπτείας για τις τράπεζες, που περιλαμβάνει ετήσιες αξιολογήσεις και stress tests.
4. **Εποπτική Συνεργασία:** Επιτυγχάνεται ενιαία συνεργασία μεταξύ της ΕΚΤ και των εθνικών εποπτικών αρχών, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή στην εποπτεία.

Σκοπός του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού είναι να ενισχύσει την εποπτεία των τραπεζών στην Ευρωζώνη και να διασφαλίσει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην περιοχή.

2.4 Ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης

Ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης (ΕΜΕ) είναι το σύστημα για την εξυγίανση των προβληματικών τραπεζών με όσο το δυνατόν μικρότερο κόστος για τους φορολογούμενους και την οικονομία. Αποτελείται από μια αρχή εξυγίανσης και ένα κοινό ταμείο εξυγίανσης. Τα κύρια καθήκοντα του είναι (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020α):

- Να σταματήσει τον κατακερματισμό της εσωτερικής αγοράς χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών
- Να μεγαλώσει από την εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα

- Να αποφευχθούν οι μαζικές αποσύρσεις χρημάτων των καταθετών και οι αλυσιδωτές επιπτώσεις
- Να μειωθεί όσο είναι δυνατό η αρνητική σχέση τραπεζών και κρατικού χρέους

Ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης είναι ένας μηχανισμός που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση κρίσεων στον τραπεζικό τομέα και τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εξυγίανσης τραπεζών.

Τα κύρια στοιχεία του Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης περιλαμβάνουν (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020α):

1. **Διοικητική Συμβολή (Single Resolution Fund - SRF):** Δημιουργήθηκε ένα ταμείο, το SRF, το οποίο χρηματοδοτείται από τις τράπεζες και προορίζεται για τη χρηματοδότηση μέτρων εξυγίανσης ή την αντιμετώπιση κρίσεων τραπεζών.
2. **Κεντρική Εξουσία:** Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και η Εποπτική Αρχή Συνέργειας (Single Resolution Board - SRB) συνεργάζονται για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την εξυγίανση τραπεζών.
3. **Εποπτική Αξιολόγηση:** Πραγματοποιούνται εποπτικές αξιολογήσεις για τον καθορισμό των αναγκών εξυγίανσης τραπεζών.

Σκοπός του Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης είναι να διασφαλίσει ότι οι τράπεζες μπορούν να αντιμετωπίσουν κρίσεις χωρίς να βαρύνουν τους φορολογούμενους και να διασφαλίσει τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.5 Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ) είναι ένα μέρος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιβολή της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στις χώρες που ανήκουν σε αυτή. Η συνθήκη αυτή υπογράφηκε το 2012 και αποτελεί μια διακυβερνητική οργάνωση με μέλη τις χώρες του ευρώ και έδρα το Λουξεμβούργο. Εκδίδει χρεόγραφα για να χρηματοδοτήσει δάνεια και άλλες χρηματοπιστωτικές

λειτουργίες στις χώρες της ευρωζώνης. Συγκεκριμένα ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας έχει τα εξής καθήκοντα (EUR-Lex, 2023α):

- Χορηγεί δάνεια προς τις χώρες του ευρώ στο πλαίσιο προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής
- Χρηματοδοτεί τις ανακεφαλαιοποιήσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της δανειοδότησης των κυβερνήσεων τους
- Αγοράζει χρεόγραφα στις πρωτογενείς και δευτερογενείς αγορές χρεογράφων
- Παρέχει προληπτική χρηματοδοτική συνδρομή με τη μορφή πιστωτικών γραμμών

Ο ΕΜΣ είναι ένας μηχανισμός που δημιουργήθηκε με σκοπό να παρέχει οικονομική στήριξη και χρηματοδοτική βοήθεια σε κράτη μέλη της Ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στη χρηματοπιστωτική τους σταθερότητα. Ορισμένα κύρια χαρακτηριστικά του ΕΜΣ περιλαμβάνουν (EUR-Lex, 2023α):

1. **Χρηματοδοτική Ενίσχυση:** Ο ΕΜΣ μπορεί να παρέχει δάνεια ή άλλες μορφές οικονομικής στήριξης σε κράτη μέλη που βρίσκονται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση.
2. **Συνθήκες Προϋπόθεσης:** Η χρηματοδοτική ενίσχυση που παρέχεται από τον ΕΜΣ συνδέεται συνήθως με οικονομικά προγράμματα προσαρμογής και μεταρρυθμίσεων στο κράτος μέλος που λαμβάνει τη στήριξη.
3. **Κεφάλαιο Εγγύησης:** Το κεφάλαιο του ΕΜΣ προέρχεται από τις εισφορές των κρατών μελών που συμμετέχουν σε αυτόν.
4. **Στόχος Σταθερότητας:** Ο Μηχανισμός έχει ως στόχο τη συμβολή στη σταθερότητα της Ευρωζώνης και την αποτροπή της διασποράς κρίσεων.

Ο Μηχανισμός δημιουργήθηκε και λειτουργεί σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τα άλλα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό να διασφαλίσει τη σταθερότητα και την οικονομική ανάκαμψη στην περιοχή της Ευρωζώνης.

2.5.1 Η εμπλοκή του ΕΜΣ στην ελληνική κρίση

Έχοντας υιοθετήσει το ευρώ το 2001, η Ελλάδα μπόρεσε να δανειστεί με χαμηλά επιτόκια παρά την πτώση της ανταγωνιστικότητάς της και τα αδύναμα δημόσια οικονομικά. Ενώ οι κρατικές δαπάνες και ο δανεισμός αυξήθηκαν, τα φορολογικά έσοδα αποδυναμώθηκαν λόγω της κακής φορολογικής διοίκησης. Το δημόσιο χρέος εκτινάχθηκε στα ύψη και η εμπιστοσύνη των επενδυτών στην Ελλάδα υπονομεύτηκε σοβαρά. Η ελληνική οικονομία συρρικνώθηκε απότομα το 2008 και η ανεργία ανέβηκε σε ανησυχητικά επίπεδα. Επιπλέον, η δημόσια διοίκηση της χώρας ήταν υπερμεγέθης και όχι επαρκώς αποτελεσματική. Η Ελλάδα έπρεπε να βασιστεί στην εξωτερική οικονομική βοήθεια για να συνεχίσει να χρηματοδοτεί το δημόσιο χρέος της.

Κατά το πρώτο και το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της Ελλάδας και το 2014, η χώρα κατέγραψε αύξηση του ΑΕΠ για πρώτη φορά από το 2007 και η ανεργία άρχισε να μειώνεται. Το πρώτο εξάμηνο του 2015, η Ελλάδα υπαναχώρησε από τις μεταρρυθμιστικές της δεσμεύσεις και, κατά συνέπεια, το δεύτερο πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε και η χώρα έπεσε ξανά σε ύφεση. Το τρίτο πρόγραμμα έδωσε τη δυνατότητα στην Ελλάδα να παραμείνει στη ζώνη του ευρώ καθώς επέστρεφε στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που ήταν τόσο αναγκαίες (ESM, 2024).

Τα πακέτα οικονομικής βοήθειας συνδέονταν με προγράμματα οικονομικής προσαρμογής, τα οποία επικεντρώθηκαν στα εξής (ESM, 2024):

- Αποκατάσταση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας. Διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων)
- Ενίσχυση της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και των επενδύσεων (μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και προϊόντων)
- Αύξηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και του δικαστικού συστήματος

Χάρη στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, η Ελλάδα κατάφερε να επιτύχει μια άνευ προηγουμένου δημοσιονομική προσαρμογή από πολύ υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα τα πρώτα έτη του προγράμματος σε πλεόνασμα το 2017. Την ίδια χρονιά,

η χώρα αποκατέστησε την οικονομική ανάπτυξη και ανέκτησε πρόσβαση στην αγορά. Εισήχθησαν σημαντικές βελτιώσεις και μέτρα στον τομέα της δημόσιας διοίκησης, στις αγορές προϊόντων, υπηρεσιών και εργασίας, στις συντάξεις, στη φορολογική διοίκηση και στον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος ESM της Ελλάδας το 2018, η μεταπρογραμματική επιτήρηση (post-programme surveillance - PPS) διενεργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η διαδικασία περιλαμβάνει τακτικές αποστολές επανεξέτασης στη χώρα του προγράμματος για την αξιολόγηση της οικονομικής, δημοσιονομικής και χρηματοοικονομικής της κατάστασης. Ο ESM συμμετέχει σε αποστολές PPS για την εκπλήρωση των απαιτήσεων του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης, δηλαδή για την αξιολόγηση της ικανότητας μιας χώρας να αποπληρώσει τα εκκρεμή δάνειά της (ESM, 2024).

Η Ελλάδα συνέχισε να εκσυγχρονίζει την οικονομία της, να ενισχύει τις τράπεζές της, να μειώνει τις ανισορροπίες και να τονώνει την ανταγωνιστικότητα. Ως αποτέλεσμα, η ελληνική οικονομία ήταν διαρθρωτικά πιο ανθεκτική στην αρχή της πανδημίας από ό,τι πριν από την κρίση του δημόσιου χρέους. Οι προηγούμενες μεταρρυθμίσεις, αν και κατά καιρούς αρκετά επώδυνες, επέτρεψαν στη χώρα να αντιμετωπίσει σθεναρά την πανδημία. Εν μέρει λόγω της δημοσιονομικής στήριξης, η Ελλάδα γνώρισε ταχεία ανάκαμψη από την πανδημία. Εν τέλει, η Ελλάδα ολοκλήρωσε την αποπληρωμή των δανείων του ΔΝΤ νωρίτερα από το χρονοδιάγραμμα τον Απρίλιο του 2022 (ESM, 2024).

2.6 Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης

Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης της ΕΕ για τις συγκρούσεις είναι ένα αποτελεσματικό και τεκμηριωμένο εργαλείο διαχείρισης κινδύνου που κατατάσσει και προσδιορίζει κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης που κινδυνεύουν από βίαιες συγκρούσεις (EWS). Προσδιορίζει τους δομικούς παράγοντες κινδύνου που συχνά συσχετίζονται με βίαιες οικονομικές εκρήξεις μέσα σε μια χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Βοηθά τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να δημιουργήσουν τις κατάλληλες

προϋποθέσεις για να μειώσουν τους κινδύνους και να βρουν ευκαιρίες για την αποφυγή συγκρούσεων (European Union, 2022).

Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης της ΕΕ για τις συγκρούσεις μελετάει τις διάφορες μεταβλητές που συσχετίζονται με την πιθανότητα μια χώρα να βιώσει μία βίαιη οικονομική σύγκρουση. Εντοπίζονται και αξιολογούνται οι κίνδυνοι αυτοί για να παρθούν έγκαιρα προληπτικά μέτρα, πριν επιδεινωθούν οι συνθήκες στην οικονομία και οι συγκρούσεις εξελιχθούν σε κρίσεις. Αρχικά, το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης της ΕΕ για τις συγκρούσεις μαζεύει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που υποδεικνύουν την πιθανότητα σύγκρουσης σε κράτη που δεν ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εργαζόμενοι από όλες τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιούν την αξιολόγηση σαν βάση για τη δημιουργία μιας όσο γίνεται ορθότερης αντιμετώπισης εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη των συγκρούσεων. Πέρα από την αναπτυξιακή συνεργασία των χωρών, της ετοιμότητας για κρίσεις, της διπλωματίας των κρατών, της αντιμετώπισης κρίσεων και των πολιτικών δράσεων, η αντιμετώπιση αυτή δείχνει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις συγκρούσεις και τις κρίσεις. Οι αντιδράσεις μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη νέων πρωτοβουλιών ή ακόμα και να βελτιώσουν τις ήδη υπάρχουσες. Τις περισσότερες φορές αποτελείται από μακροπρόθεσμες προγραμματικές δράσεις στο πλαίσιο της αναπτυξιακής συνεργασίας της, όπως και από βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες δράσεις (European Union, 2022).

Τα κράτη -μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρακολουθούν όλη τη διαδικασία του Συστήματος Έγκαιρης Προειδοποίησης της ΕΕ για τις συγκρούσεις, ενώ μετέχουν ενεργά στο καθορισμό προτεραιοτήτων για τη δράση της. Το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης της ΕΕ για τις συγκρούσεις περιλαμβάνει τέσσερις φάσεις (European Union, 2022):

- Τη σάρωση κινδύνου
- Την προτεραιότητα
- Την από κοινού αξιολόγηση
- Την παρακολούθηση

2.7 Η νομισματική πολιτική της ΕΕ και η ελληνική οικονομία

Η νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχει επηρεάσει σημαντικά την ελληνική οικονομία από τη στιγμή που η Ελλάδα εντάχθηκε στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και υιοθέτησε το ευρώ το 2001. Η μετάβαση από τη δραχμή στο ευρώ είχε διάφορες συνέπειες, και η νομισματική πολιτική της ΕΕ είχε επιδράσεις σε διάφορους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Σε πρώτο επίπεδο, η υιοθέτηση του ευρώ είχε ως αποτέλεσμα τη σταθεροποίηση των τιμών και τη μείωση του πληθωρισμού στην Ελλάδα. Η κοινή νομισματική πολιτική επέτρεψε τη διατήρηση χαμηλών επιτοκίων και την αποτροπή της υπερθέρμανσης της οικονομίας. Ωστόσο, η έλλειψη δυνατότητας για προσαρμογή των επιτοκίων σύμφωνα με τις εθνικές ανάγκες μπορεί να είχε δυσμενείς επιπτώσεις σε περιόδους κρίσης. Επίσης, η κοινή νομισματική πολιτική είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του κινδύνου συναλλαγματικών αναταραχών. Η εξάλειψη του κινδύνου υποτίμησης της νομίσματος ενισχύει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των επιτοκίων για δάνεια και τη δυνατότητα πρόσβασης σε κεφάλαια με πιο ευνοϊκούς όρους (Seyler & Levendis, 2013).

Από την άλλη πλευρά, η έλλειψη δυνατότητας ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής σήμαινε ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να προσαρμόσει το νόμισμα σύμφωνα με τις ιδιαίτερες οικονομικές ανάγκες της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δυσκαμψία σε περιόδους ύφεσης, όπως συνέβη κατά τη διάρκεια της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008. Η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με περιορισμένες επιλογές για την αντιμετώπιση της κρίσης, καθώς δεν μπορούσε να προβεί σε ανεξάρτητη αποτίμηση του νομίσματός της. Η νομισματική ένωση επίσης επηρέασε την πολιτική διακυβέρνησης στην Ελλάδα. Η συμμετοχή στο ευρώ επέβαλε συγκεκριμένες περιοριστικές πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις, γνωστές ως "Συμφωνία του Μνημονίου". Οι επιβλητικές μεταρρυθμίσεις και τα μέτρα λιτότητας ήταν αναγκαία για τη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας, αλλά προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις στην ελληνική κοινωνία (Seyler & Levendis, 2013).

Εν κατακλείδι, η νομισματική πολιτική της ΕΕ επηρέασε διαφορετικά τον ελληνικό οικονομικό τομέα. Ενώ συνέβαλε στη σταθεροποίηση των τιμών και τη μείωση του κινδύνου συναλλαγματικών αναταραχών, ταυτόχρονα περιόρισε τη δυνατότητα ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής και αύξησε την ανάγκη για προσαρμογές και μεταρρυθμίσεις που επηρέασαν την κοινωνία και την πολιτική στη χώρα.

Η νομισματική πολιτική της ΕΕ έχει επιφέρει επίσης πολλές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, ειδικότερα μετά την υιοθέτηση του ευρώ από την Ελλάδα το 2001. Η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή στη νομισματική δυναμική της χώρας, έχοντας τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις (BoG, 2010):

1. **Σταθεροποίηση των τιμών και μείωση του πληθωρισμού:** Η συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) εξασφάλισε σταθερότητα στις τιμές και μείωση του πληθωρισμού. Η κοινή νομισματική πολιτική επιτρέπει στα κράτη μέλη να αποφύγουν τη χρήση αυθαίρετων νομισματικών πολιτικών, προβλέποντας ένα ενιαίο νόμισμα και σταθερούς πληθωρισμούς.
2. **Χαμηλότερα επιτόκια και πρόσβαση σε χαμηλότερα κόστη δανεισμού:** Η κοινή νομισματική πολιτική επέφερε χαμηλότερα επιτόκια, καθώς η Ελλάδα δεν χρειαζόταν πλέον να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο συναλλαγματικών αναταραχών. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά να έχουν πρόσβαση σε δάνεια με πιο ευνοϊκούς όρους, προωθώντας την οικονομική δραστηριότητα.
3. **Ανεξαρτησία από τον κίνδυνο υποτίμησης του νομίσματος:** Η είσοδος στη ζώνη του ευρώ εξαλείφει τον κίνδυνο υποτίμησης του εθνικού νομίσματος, που συχνά οδηγεί σε αναταραχές στις χρηματοοικονομικές αγορές και αβεβαιότητα για τους επενδυτές.

Ωστόσο, υπάρχουν και αρνητικές πτυχές (BoG, 2010):

1. **Έλλειψη προσαρμογής των επιτοκίων στις εθνικές ανάγκες:** Η έλλειψη ανεξαρτησίας στη νομισματική πολιτική σημαίνει περιορισμένες επιλογές σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Η Ελλάδα βρίσκεται ανίκανη να προβεί σε ανεξάρτητη αξιολόγηση του νομίσματος της για να ανταποκριθεί σε προκλήσεις όπως η χρηματοοικονομική κρίση του 2008.
2. **Κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις:** Η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις και λιτότητα, που επιβλήθηκαν μέσω της "Συμφωνίας του Μνημονίου," προκάλεσε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις και πολιτική αντίθεση. Οι περιοριστικές πολιτικές που απαιτήθηκε να εφαρμοστούν προκάλεσαν οικονομική ύφεση και ανεργία, επηρεάζοντας δραματικά την κοινωνική συνοχή.

Συνολικά, η ελληνική οικονομία βιώνει τόσο τα οφέλη όσο και τις προκλήσεις που συνεπάγεται η συμμετοχή της στην ΟΝΕ και την κοινή νομισματική πολιτική της ΕΕ. Η ισορροπία μεταξύ της οικονομικής σταθερότητας και των προκλήσεων που προκύπτουν από την έλλειψη εθνικής νομισματικής ανεξαρτησίας παραμένει μια συνεχής πρόκληση για την Ελλάδα. Με την εισαγωγή του ευρώ, η Ελλάδα απώλεσε τη δυνατότητα να αποφασίζει ανεξάρτητα για το επίπεδο των επιτοκίων και άλλα νομισματικά θέματα. Η νομισματική πολιτική της χώρας ενσωματώθηκε στην Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα (ΚΕΤ) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Με την κοινή νομισματική πολιτική της ΕΕ, η Ελλάδα ενσωματώθηκε σε ένα σύστημα που στοχεύει στη σταθερότητα των τιμών και είχε αρκετά πλεονεκτήματα όπως τον στόχο για τον περιορισμό των πληθωριστικών πιέσεων και τη διατήρηση χαμηλών επιπέδων πληθωρισμού. Η συμμετοχή στο ευρώ ενίσχυσε τη διαφάνεια και τη σταθερότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, αφού η ΕΚΤ εποπτεύει τις τράπεζες και η κοινή νομισματική πολιτική συμβάλλει στη μείωση του κινδύνου νομισματικών ανισορροπιών.

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης που ακολούθησε το 2008, η Ελλάδα βρέθηκε σε δυσμενή θέση λόγω των οικονομικών προβλημάτων, των υψηλών επιτοκίων και της δημοσιονομικής αδυναμίας, που οδήγησαν στην ανάγκη χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) βοήθησε την Ελλάδα κατά τις κρίσεις του 2008 και του κορονοϊού με διάφορους τρόπους, γεγονός το οποίο δε δέχεται αμφισβήτηση. Αυτό είναι αποδεκτό από σχεδόν το σύνολο των αναλυτών, αλλά και των πολιτών. Η διαφοροποίηση συνίσταται στο γεγονός ότι, κατά τους επικριτές της συμμετοχής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή/και στην Ευρωζώνη, η Ελλάδα δεν ήταν έτοιμη για το βήμα αυτό και οι αρνητικές συνέπειες ίσως να υπερβαίνουν τα οφέλη. Σε κάθε περίπτωση, η επίδραση του Ευρωπαϊκού προσανατολισμού της πολιτικής στην Ελλάδα είχε πολλά οφέλη και πιο συγκεκριμένα, στις δύο τελευταίες, μεγάλες διεθνείς κρίσεις υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός από θετικές κινήσεις των εταίρων μας, τις οποίες έχουμε παρουσιάσει και σε προηγούμενες παραγράφους. Τα πιο σημαντικά στοιχεία όμως είναι τα ακόλουθα.

Κατά την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 η Ελλάδα έλαβε από την ΕΕ:

1. **Οικονομική Στήριξη:** Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2008, η Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρά οικονομικά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένων υψηλών επιτοκίων και δημοσιονομικών προβλημάτων.

Η ΕΕ, μαζί με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), παρείχε στήριξη μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM). Πραγματοποιήθηκαν προγράμματα διάσωσης που περιλάμβαναν χρηματοδοτικά πακέτα και μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των οικονομικών προκλήσεων.

2. **Επιδότησεις και Επενδύσεις:** Η ΕΕ επίσης παρείχε επιδοτήσεις και χρηματοδότηση για προγράμματα επενδύσεων που είχαν ως στόχο την ενίσχυση της ανάπτυξης και της απασχόλησης.

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2008, η ΕΕ και το ΔΝΤ συνεργάστηκαν για τη στήριξη της Ελλάδας μέσω προγραμμάτων διάσωσης, τα οποία περιλάμβαναν χρηματοδοτική στήριξη και μεταρρυθμίσεις. Τα πακέτα αυτά είχαν ως στόχο την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών προβλημάτων και τη βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας. Με την ίδια λογική, κατά την πανδημία του κορονοϊού η ΕΕ θέσπισε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης, παρέχοντας χρηματοδοτικούς πόρους για την ανάκαμψη της οικονομίας. Το ταμείο χρησιμοποιείται για την υλοποίηση προγραμμάτων και έργων που ενισχύουν την ανάπτυξη και προάγουν την οικονομική ανθεκτικότητα. Επιπλέον, η ΕΕ υιοθέτησε πολιτικές για την προμήθεια εμβολίων κατά του κορονοϊού και τη διασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής στήριξης. Συστάθηκαν επίσης εργαλεία, όπως το Ευρωπαϊκό Εργαλείο Στήριξης Εργαζομένων, για τη διατήρηση θέσεων εργασίας και την παροχή οικονομικής ενίσχυσης.

Συνολικά, η ΕΕ ανέλαβε συντονισμένες δράσεις για να παρέχει ολοκληρωμένη στήριξη στην Ελλάδα, στοχεύοντας διαχρονικά στην αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων οικονομικών προκλήσεων και την προώθηση της αειφόρου ανάκαμψης. Μέχρι να εμφανιστεί η πανδημία της COVID-19, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούσε να ισχυριστεί ότι η οικονομική κρίση ανήκε στο παρελθόν. Στα μέσα του 2019 η ανεργία έπεσε στα χαμηλότερα επίπεδα από το 2008 για τη ζώνη του ευρώ και από το 2000 για την Ένωση συνολικά (Eurostat, 2019). Με την αύξηση της απασχόλησης, την αύξηση στα επίπεδα του ΑΕΠ και άλλους δείκτες να δείχνουν μια παρόμοια θετική κατεύθυνση, η συζήτηση για το μελλοντικό καθεστώς οικονομικής διακυβέρνησης είχε υποχωρήσει. Ωστόσο, παρέμειναν μεγάλες προκλήσεις: η ανεξέλεγκτη ανισότητα μεταξύ των κρατών μελών απείλησε τη βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, ενώ η δυσaráσκεια με τους κανόνες που επιβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης της ευρωζώνης

συνέχισε να μαστίζει την πολιτική και την οικονομία των χωρών, ιδιαίτερα στη Νότια Ευρώπη. Αυτό, με τη σειρά του, ενίσχυσε το ευρωσκεπτικιστικό κίνημα που είχαν χρησιμοποιήσει αρκετά κόμματα την τελευταία δεκαετία και το οποίο είχε φέρει την ευρωζώνη στο χείλος της κατάρρευσης, ιδιαίτερα μετά την μεγάλη κρίση του 2008. Το πιο σημαντικό, η πολιτική ολοκλήρωση της Ένωσης παρέμενε άπιαστη: η «κυβέρνηση με αριθμούς», η στήριξη σε ορθόδοξες οικονομικές πολιτικές και σε ρυθμιστικά αντί για αναδιανεμητικά στοιχεία είχε γίνει η προεπιλεγμένη λειτουργία της Ένωσης (Schmidt, 2019).

Η πανδημία του κορονοϊού έπληξε την Ευρώπη τον Μάρτιο του 2020. Μέχρι τον Απρίλιο, οι υπολογισμοί του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) έδειχναν ότι η ΕΕ αντιμετώπιζε τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση από τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Η πανδημία αναμενόταν να έχει, και πράγματι είχε, ασύμμετρο αντίκτυπο στα κράτη-μέλη, τόσο λόγω των διαφορετικών επιπέδων χρέους τους (καθιστώντας τον δανεισμό δυσανάλογα ακριβό για χώρες όπως η Ελλάδα) όσο και λόγω της ικανότητας των συστημάτων υγείας τους να το αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, δεδομένου ότι η πανδημία έπληξε όλα τα κράτη χωρίς διακρίσεις σήμαινε ότι όλα τα κράτη μέλη έβλεπαν τα επίπεδα ρεκόρ συρρίκνωσης του ΑΕΠ για το 2020 και την εκτοξευόμενη ανεργία. Η προσπάθεια της ΕΕ να αναζωογονήσει την ολοκλήρωση εστιάζοντας στην κλιματική αλλαγή και στην ψηφιοποίηση της οικονομίας φάνηκε ξαφνικά δευτερεύουσα σε σχέση με την επιταγή της διασφάλισης των θέσεων εργασίας και της ευημερίας μιας πιο παραδοσιακής μορφής. Αν και οι διατάξεις του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) χαλάρωσαν γρήγορα για το οικονομικό έτος 2020, ώστε να επιτραπεί στις κυβερνήσεις να πάρουν το δρόμο τους για την έξοδο από την άμεση κρίση (European Council, 2020), αυτή δεν ήταν μια βιώσιμη επιλογή. Αρκετά κράτη μέλη, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία ή η Ιταλία, που επιβαρύνονται με πρωτοφανή ποσά χρέους που δεν θα μπορούσαν να αποπληρώσουν και με αυξανόμενη ανεργία, θα μπορούσαν να δουν την εύθραυστη οικονομική και πολιτική τους σταθερότητα να απειλείται. Το «business as usual» δεν ήταν πλέον επιλογή: ο κορονοϊός απαιτούσε μια απάντηση που θα διασφάλιζε τη συνοχή της Ένωσης τα επόμενα χρόνια.

Εξαιτίας του μεγέθους και της σημαντικότητας της κρίσης, οι βασικοί παράγοντες πολιτικής αναγνώρισαν την υπαρξιστική απειλή που αποτελούσε η πανδημία. Χρησιμοποιώντας την προηγούμενη εμπειρία από την κρίση του 2008, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ ανέλαβαν δράση, με την Ένωση να συνδέει την υπάρχουσα

πολιτική της ατζέντα για την οικονομική διακυβέρνηση με την προσπάθεια ανάκαμψης για την αντιμετώπιση της νέας οικονομικής κρίσης που προκλήθηκε από την COVID-19. Το ταμείο υποστήριξης κρίσεων πανδημίας και το πρόγραμμα αγορών έκτακτης ανάγκης για πανδημία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) αντιπροσωπεύουν περιπτώσεις αλλαγής που αφήνουν ανέγγιχτα τα θεμελιώδη στοιχεία της οικονομικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, και σε αντίθεση με την απόκριση στην κρίση της ζώνης του ευρώ η οποία χαρακτηρίστηκε κυρίως από σταδιακή αλλαγή, έχει επίσης σημειωθεί σημαντική εξέλιξη στον τρόπο αντίδρασης και λειτουργίας της Ένωσης. Καθώς οι συνέπειες της κρίσης άρχισαν να γίνονται σαφέστερες, η ΕΕ αντιμετώπισε μια κρίσιμη συγκυρία στο πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησής της, καθώς οι πολλαπλές επιλογές έγιναν ξαφνικά βιώσιμες και δυνατές μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι διατάξεις του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) σχετικά με την κοινή έκδοση χρέους και τις γενναιόδωρες επιχορηγήσεις στα κράτη που επηρεάζονται περισσότερο, φαίνεται να υποδηλώνουν ότι η οικονομική διακυβέρνηση παύει να περιορίζεται στις ορθόδοξες, ρυθμιστικές λειτουργίες της και πρέπει να συμπληρώνεται από μια αναδιανεμητική λειτουργία επίσης. Από αυτή τη σημαντική άποψη, ανοίγει τη δυνατότητα υιοθέτησης εναλλακτικών οικονομικών πολιτικών σε επίπεδο Ένωσης (Ladi & Tsarouhas, 2020).

Αν και οι κρίσεις παρέχουν γόνιμο έδαφος για μάθηση και τελικά για αλλαγή πολιτικής, αυτό δεν είναι σε καμία περίπτωση αναπόφευκτο. Η φύση της εν λόγω κρίσης και τα προηγούμενα μέτρα που έγιναν για τη βελτίωση των προϋπαρχόντων προβλημάτων, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην αντιμετώπιση ξαφνικών κρίσεων. Από αυτή την άποψη, η φύση της COVID-19 επέτρεψε την ταχεία υπέρβαση ορισμένων από τα προβλήματα που είχε αντιμετωπίσει η ΕΕ κατά τη διάρκεια της κρίσης της ευρωζώνης, όπως η συζήτηση για τον ηθικό κίνδυνο και την έντονη αντίθεση μεταξύ των οικονομιών του πυρήνα και της περιφερειακής ζώνης του ευρώ. Ωστόσο, το γεγονός ότι οι συνέπειες της κρίσης ήταν ασύμμετρες, πλήττοντας ορισμένα κράτη πολύ περισσότερο από άλλα, σήμαινε ότι οι συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις βασίζονταν τόσο στη χρήση διδαγμάτων του παρελθόντος όσο και στην ικανότητα υπέρβασης αυτών.

2.7.1 Η επίδραση της νομισματικής πολιτικής

Η ευρεία συναίνεση είναι ότι η ελληνική κρίση δημόσιου χρέους προκλήθηκε από μία σειρά κακών δημοσιονομικών πολιτικών, με την ελληνική κυβέρνηση να έχει δημοσιονομικά ελλείμματα για τη χρηματοδότηση κοινωνικών προγραμμάτων. Στο παρελθόν, η Ελλάδα είχε συνηθίσει να το κάνει αυτό χωρίς τρομερές συνέπειες γιατί θα μπορούσε να ξεφύγει από τα χρέη της μέσω της πληθωριστικής χρηματοδότησης και της υποτίμησης του νομίσματος. Αυτό σημαίνει ότι η σωστή νομισματική πολιτική προσέφερε ένα αντίβαρο στη δημοσιονομική πολιτική. Σήμερα όμως, η Ελλάδα δεν μπορεί να υποτιμήσει το νόμισμά της μονομερώς, επειδή μοιράζεται ένα νόμισμα με χώρες όπως η Γερμανία. Είναι συνεπώς λογικό να υπάρχει το ερώτημα σε ποιο βαθμό η έλλειψη της κατάλληλης νομισματικής πολιτικής από την πλευρά της Ελλάδας επιδείνωσε, ή ακόμα και προκάλεσε, την οικονομική της κρίση, στην οποία λίγο-πολύ ακόμα βρίσκεται.

Η νομισματική πολιτική στην Ελλάδα όπως εφαρμόζεται από την Κεντρική Τράπεζα, συνήθως αποσκοπεί στη σταθεροποίηση του πληθωρισμού σε χαμηλό επίπεδο και να μετριαστούν οι επιπτώσεις του οικονομικού κύκλου. Από το 1993 έως το 2000 ωστόσο, η νομισματική πολιτική της Ελλάδας δεν επικεντρώθηκε μόνο στον πληθωρισμό και στη σταθεροποίηση της παραγωγής, αλλά και για τη διατήρηση ενός δεσμού συναλλάγματος (υπό τρομερή κερδοσκοπική πίεση) και σύγκλιση προς τις απαιτήσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ όσον αφορά αρκετούς δείκτες, συμπεριλαμβανομένου φυσικά και του πληθωρισμού. Από το 2001 έως σήμερα, η νομισματική πολιτική της Ελλάδας δεν έχει καθοριστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος στην Αθήνα, που καθορίζει τα επιτόκια έχοντας κατά νου μόνο την ελληνική οικονομία, αλλά από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στη Φρανκφούρτη όπου πραγματοποιείται καθορισμός επιτοκίων για ολόκληρη την ευρωζώνη. Επιπλέον, εάν η κεντρική τράπεζα περιορίσει τις πιστώσεις, τα επιτόκια θα αυξηθούν, οι επιχειρήσεις θα είναι λιγότερο πιθανό να επενδύσουν και η οικονομική παραγωγή θα μειωθεί. Από την άλλη, όταν οι κεντρικές τράπεζες αναλαμβάνουν νομισματική επέκταση για να συμπίσουν τα επιτόκια, η οικονομία αναμένεται να αντιμετωπίσει μία βραχυπρόθεσμη έκρηξη, αλλά αναπτύσσεται ο κίνδυνος να κατανεμηθεί η πίστωση σε κερδοσκοπικές φούσκες που αναπόφευκτα θα σκάσουν, μειώνοντας τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων και οδηγώντας σε μία περίοδο αποπληθωρισμού και οικονομικής συρρίκνωσης. Οι κεντρικές τράπεζες ενθαρρύνονται έτσι γενικά να καθορίζουν το ύψος των επιτοκίων

μεταξύ αυτών των δύο κινδύνων. Ο κανόνας επιτοκιακής πολιτικής του Taylor (1993) συνήθως χρησιμοποιείται για να παράσχει μια μέση λύση για τους κεντρικούς τραπεζίτες (Seyley & Levendis, 2013).

Η σύνδεση μεταξύ της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της ελληνικής κρίσης χρέους αναδεικνύει τις πολυπλοκότητες που προκύπτουν από τη συμμετοχή ενός κράτους σε μια νομισματική ένωση. Η επιλογή της Ελλάδας να υιοθετήσει το ευρώ το 2001, ως μέρος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), έφερε μεγάλες αλλαγές στη δυναμική της οικονομίας της. Η περιορισμένη ικανότητα προσαρμογής των νομισματικών πολιτικών σε εθνικό επίπεδο συνέβαλε στη δυσκολία αντιμετώπισης των οικονομικών προκλήσεων. Κατά τη διάρκεια της περιόδου πριν από την κρίση, η χαμηλή ποσόστωση επιτοκίων που προέκυψε από την εισαγωγή του ευρώ ενθάρρυνε τη χρήση δανείων και τη δανειοδότηση σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου τομέα. Η έλλειψη ανεξαρτησίας στη νομισματική πολιτική σήμαινε ότι η χώρα δεν είχε την ευελιξία να αντιδράσει αυτόνομα σε πιέσεις ή κρίσεις. Όταν η Ελλάδα αποκάλυψε το 2010 το ύψος του υπερβολικού δημοσίου χρέους και αντιμετώπισε δυσκολίες στην εξυγίανσή του, η ευρωζώνη βρέθηκε σε αδιέξοδο. Οι διαπραγματεύσεις για τα πακέτα διάσωσης καθιστούσαν την Ελλάδα υποχρεωμένη να υιοθετήσει αυστηρά μέτρα λιτότητας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, στο πλαίσιο της "Συμφωνίας του Μνημονίου". Αυτά τα μέτρα προκάλεσαν έντονες κοινωνικές αντιδράσεις και αύξηση της ανεργίας (EMS, 2024).

Οι κριτικοί της νομισματικής πολιτικής της ΕΕ υποστηρίζουν ότι η έλλειψη δυνατότητας για αυτόνομη νομισματική αντίδραση συνέβαλε στην επιδείνωση της κρίσης και στην ανεπάρκεια των πολιτικών που υιοθετήθηκαν. Αν και η παροχή χρηματοοικονομικής στήριξης από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και του ΔΝΤ βοήθησε στην αποφυγή της πτώχευσης, η τιμή που έπρεπε να πληρώσει η ελληνική κοινωνία ήταν υψηλή. Συνεπώς, η σύνδεση μεταξύ της ελληνικής κρίσης χρέους και της νομισματικής πολιτικής της ΕΕ αναδεικνύει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της νομισματικής ένωσης, καθώς και τις προκλήσεις που προκύπτουν από την έλλειψη εθνικής νομισματικής ανεξαρτησίας σε περιόδους κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

3.1 Αντιμετώπιση κρίσεων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει συνεχόμενα πολλές κρίσεις από τον παρελθόν της μέχρι και σήμερα και εφαρμόζει θεσμικές και πολιτικές αλλαγές για να μπορεί να ανταπεξέλθει στις κρίσεις και σε μελλοντικές κρίσεις, όπως είναι αυτή της πανδημίας και η ενεργειακή κρίση. Τα εργαλεία που διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τις τωρινές και τις μελλοντικές κρίσεις είναι (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2023):

- Ο μηχανισμός πολιτικής προστασίας
- Η προστασία κρίσιμων υποδομών
- Η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης
- Η ετοιμότητα και η αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης υγειονομικής ανάγκης

Η πολιτική που εφαρμόζει η ΕΕ δεν εμφανίζει σταθερότητα, αλλά αντιθέτως δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την οικοδόμηση της δημοσιονομικής ένωσης των κρατών-μελών, στην οποία θα διαχωρίζονται οι δημοσιονομικές ευθύνες της χώρας της ευρωζώνης από αυτές που έχουν ως αίτιο την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπόσχονται περισσότερη διαφάνεια και λογοδοσία και για το λόγο αυτό η εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα σε τρεις μεγάλους τομείς που είναι (Ταγκαλάκης και Σαραϊδάρης, 2021):

- **Η ολοκλήρωση της Χρηματοοικονομικής Ένωσης**, που περιλαμβάνει την ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης, την υλοποίηση της ένωσης κεφαλαιαγορών και την ύπαρξη ενός ασφαλούς ευρωπαϊκού περιουσιακού στοιχείου

- **Η ολοκλήρωση της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Ένωσης**, που περιλαμβάνει μια λειτουργία μακροοικονομικής σταθεροποίησης, την ενίσχυση των δεσμών ανάμεσα στις εθνικές μεταρρυθμίσεις και της υφιστάμενης ενωσιακής χρηματοδότησης, την ενίσχυση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, την χρησιμοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να ενισχύσουν την επίτευξη σύγκλισης, και τις τρεις διαθέσιμες επιλογές για τη λειτουργία της μακροοικονομικής σταθερότητας
- **Η δημοκρατική λογοδοσία και η ενίσχυση των θεσμών της ευρωζώνης**. Τα κράτη μέλη πρέπει να αποφασίζουν σε ένα κοινό νομικό πλαίσιο μέσω των Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των θεσμών της και μέσω μιας διακυβερνητικής προσέγγισης. Θα πρέπει να υπάρξουν περαιτέρω θεσμικές εξελίξεις για να ολοκληρωθεί η αρχιτεκτονική της. Με τον καιρό, και όσο προχωράει η ολοκλήρωση της Ένωσης, θα υπάρχουν καλύτερες εγγυήσεις από τα κράτη μέλη και καλύτεροι διάυλοι για την διαχείριση της οικονομικής αλληλεξάρτησης που αυτή θα γίνεται σε αυστηρότερη πειθαρχία της αγοράς και τότε είναι που οι δημοσιονομικοί κανόνες θα απλουστευτούν

Δεν υπήρξε αναπροσαρμογή των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις αναταραχές του Brexit, καθώς έχει αναπτύξει μέτρα που μπορεί να αντιμετωπίσει την απώλεια της Μεγάλης Βρετανίας από τους κόλπους της. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ετοιμαστεί από το 2017 για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου χωρίς να υπάρξει συμφωνία, καθώς και προετοίμασε όλα τα κράτη μέλη της για όλα τα σενάρια. Επιπλέον τα κράτη μέλη έκαναν προετοιμασίες και σε εθνικό επίπεδο. Δημιούργησαν νομοθετικά μέτρα έκτακτης ανάγκης και ετοιμότητας για την αεροπορική, την οδική και την σιδηροδρομική συνδεσιμότητα και ασφάλεια, για τα αλιευτικά δικαιώματα και τις αποζημιώσεις, για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, για το πρόγραμμα Peace, για το προϋπολογισμό της, για τα προγράμματα Erasmus+, για τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης κ.α. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Η Ελλάδα ωφελήθηκε από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω του ότι κατάφερε με δύσκολο τρόπο να μειώσει τα συνεχόμενα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στον δημοσιονομικό τομέα. Έπρεπε να πραγματοποιηθούν διαρθρωτικές μεταβολές στο δημοσιονομικό τομέα που όμως έγιναν από την ίδια την κυβέρνηση με λάθος τρόπους μειώνοντας τις δημόσιες δαπάνες και τις δημόσιες

επενδύσεις, ενώ έπρεπε να υπήρχε αύξηση των εσόδων στον κρατικό προϋπολογισμό μέσω της φορολογίας, έτσι ώστε να γίνει μια δίκαιη ανακατανομή του πλούτου. Παρόλα αυτά, στις κρίσεις που αντιμετώπισε αποδείχτηκε ότι είχε πάντοτε την Ένωση που έπαιρνε νομισματικά μέτρα και που την χρηματοδοτούσε.

Η νέα αρχιτεκτονική της Ευρώπης, παίρνοντας υπόψη της ασυμμετρίες που παρουσιάζει η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την περιφέρεια της να είναι πιο αδύναμη και με βάση τις εμπειρίες του παρελθόντος, παίρνει μέτρα ευνοϊκότερα για τις χώρες του αδύναμου Νότου στον οποίο ανήκει και η Ελλάδα.

3.1.1 Η αντιμετώπιση της πανδημίας

Η νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 αντιμετώπισε την πρόκληση να προστατεύσει την οικονομία της ΕΕ από τις οξύτερες επιπτώσεις της κρίσης. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και άλλοι θεσμικοί φορείς συνεργάστηκαν για να υιοθετήσουν πολυεπίπεδες και συντονισμένες πρωτοβουλίες με στόχο τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την υποστήριξη της οικονομικής ανάκαμψης.

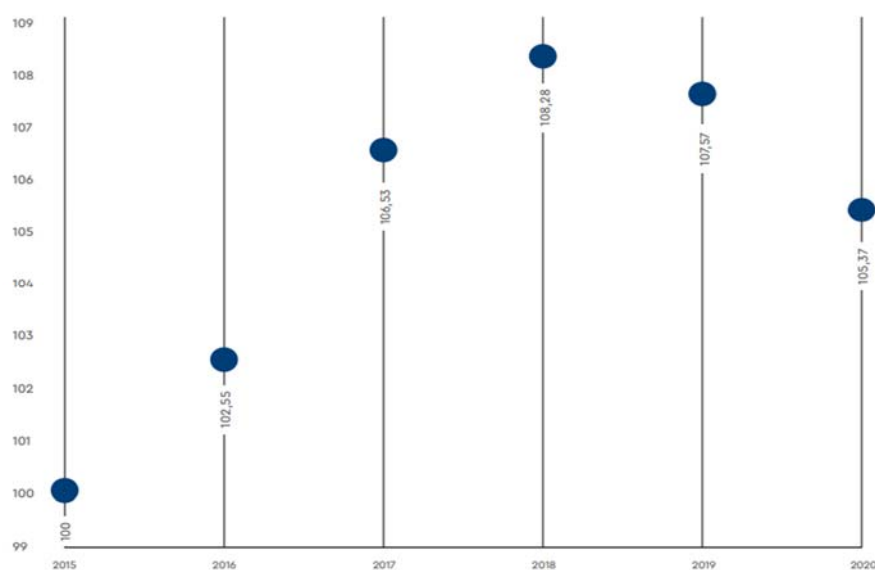
Ένα από τα κύρια μέτρα που ελήφθησαν ήταν το Πανδημικό Πρόγραμμα Έκτακτης Αγοράς (Pandemic Emergency Purchase Programme - PEPP). Η ΕΚΤ ανακοίνωσε αυτό το πρόγραμμα με σκοπό να διατηρήσει τον χαμηλότερο δυνατό βαθμό επιτοκίων και να παρέχει επιπλέον χρηματοδότηση μέσω αγοράς ομολόγων και άλλων χρηματοοικονομικών εργαλείων. Αυτό είχε ως στόχο τη διασφάλιση της ρευστότητας στις χρηματοπιστωτικές αγορές και την ενίσχυση της πίστης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Συγχρόνως, τα κράτη μέλη συμφώνησαν στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, το οποίο συνιστά ένα σημαντικό μέσο για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας. Το ταμείο αυτό παρέχει χρηματοδοτική στήριξη σε μορφή επιχορηγήσεων και δανείων, ενώ προορίζεται για την υλοποίηση σχεδίων ανάκαμψης και μεταρρυθμίσεων στα κράτη μέλη. Επίσης, η ΕΚΤ διατήρησε τα επιτόκια σε χαμηλά επίπεδα, προσφέροντας έτσι στήριξη στην οικονομική δραστηριότητα και προωθώντας τη δανειστική δραστηριότητα. Επιπλέον, διευρύνθηκαν τα προγράμματα πολιτικής παραγωγής προκειμένου να ενισχύσουν τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που επλήγησαν από την κρίση. Συνολικά, η συντονισμένη δράση και οι πολυεπίπεδες πρωτοβουλίες της ΕΕ και της ΕΚΤ κατέστησαν δυνατή την

αντιμετώπιση των οικονομικών προκλήσεων της πανδημίας, προωθώντας τη σταθερότητα και την οικονομική ανάκαμψη στην ευρωζώνη (Rakic, 2020).

Όσον αφορά τη ζώνη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) παρενέβη επανειλημμένα, υιοθετώντας μια ποικιλία έκτακτων μέτρων για τη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας σε αυτήν την περιοχή, όπως το Πανδημικό Πρόγραμμα Έκτακτης Αγοράς που αναφέρθηκε προηγουμένως, το οποίο αναφέρεται σε ένα ποσό που μπορεί να φτάσει το ύψος των 1.850 δισεκατομμυρίων ευρώ, μέσω του οποίου η ΕΚΤ είχε την ευχέρεια να αγοράζει διαφορετικά είδη χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, ιδίως εταιρικά ομόλογα, είτε από εταιρείες είτε από τράπεζες, στοχεύοντας έτσι να παράσχει στις πρώτες άμεση ή έμμεση (μέσω τραπεζών) οικονομική στήριξη για επενδύσεις. Από την άποψη αυτή, η ΕΚΤ διευκόλυνε επίσης τις τράπεζες να συγκεντρώσουν την ασφάλεια που χρειάζονται για να δανειστούν από τη δική τους εθνική κεντρική τράπεζα. Ο κατάλογος των αποδεκτών περιουσιακών στοιχείων διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει επίσης προβληματικά περιουσιακά στοιχεία και το κούρεμα της αγοραίας αξίας τους μειώθηκε για να επιτρέψει στις τράπεζες που αντιμετωπίζουν προβλήματα να έχουν λιγότερο αυστηρούς όρους χρηματοδότησης, με την ελπίδα ότι οι τράπεζες θα χορηγήσουν δάνεια σε εκείνες τις εταιρείες που έχουν πληγεί περισσότερο από την κρίση της COVID-19, συμπεριλαμβανομένων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, η ΕΚΤ μείωσε επίσης το ποσό των κεφαλαίων που πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες ως απόθεμα ασφαλείας για δύσκολες στιγμές και δημιούργησε γραμμές ανταλλαγής νομισμάτων με άλλες κεντρικές τράπεζες (όπως αυτές στις Ηνωμένες Πολιτείες, στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελβετία), για να διασφαλιστεί ότι η αγορά συναλλάγματος δεν θα παγώσει ως αποτέλεσμα της έλλειψης ξένων νομισμάτων με υψηλή ζήτηση σε περιόδους κρίσης (Rossi, 2022).

Όλες αυτές οι παρεμβάσεις νομισματικής πολιτικής και τα «μη συμβατικά» μέσα έδωσαν σε διάφορους ενδιαφερόμενους οξυγόνο για να αναπνεύσουν κατά την κορύφωση της πανδημικής κρίσης. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να δώσουν το κλειδί για την τελική επίλυση αυτής της κρίσης, της οποίας η λύση βρίσκεται στη δημόσια υποστήριξη της συνολικής ζήτησης στην αγορά παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, παρά στη στήριξη της προσφοράς των τελευταίων σε μια αγορά όπου υπάρχει κατάφωρη έλλειψη της ζήτησης. Πράγματι, καμία επιχείρηση δεν θα δανειστεί για να επενδύσει στην παραγωγική διαδικασία όταν τα αποθέματά της γεμίσουν με απούλητο

προϊόν. Αυτό δείχνει ότι ο λεγόμενος «νόμος του Say» (δηλαδή η υπόθεση ότι «η προσφορά δημιουργεί τη δική της ζήτηση» στην αγορά αγαθών) δεν λειτουργεί στον πραγματικό κόσμο. Αντίθετα, αναμένεται η ζήτηση από τις επιχειρήσεις -αυτό που ο Keynes (1936) ονόμασε «αποτελεσματική ζήτηση»- που στην πραγματικότητα, τις ωθεί να αυξήσουν την παραγωγική τους ικανότητα -άρα προσφορά στην αγορά προϊόντων- μέσω επενδύσεων που χρηματοδοτούνται μέσω των πιστωτικών γραμμών των τραπεζών.

Πηγή: Ετήσια έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021, σελ. 94

Γράφημα 1: Εξέλιξη του Γενικού Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής

Σύμφωνα με την έρευνα του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2021), ο Γενικός Δείκτης Βιομηχανικής παραγωγής παρουσίασε μεγάλη πτώση το 2020, η οποία οφείλεται στην συρρίκνωση της βιομηχανικής παραγωγής και της διαρραγής της εφοδιαστικής αλυσίδας. Η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής κατά τη διάρκεια της πανδημίας μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, ανάλογα με τη χώρα, την κλάδο, και τον τύπο της βιομηχανίας. Ορισμένοι από τους κοινούς παράγοντες περιλαμβάνουν (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2021):

1. **Κλείσιμο Επιχειρήσεων:** Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, πολλές επιχειρήσεις έπρεπε να κλείσουν προσωρινά λόγω περιοριστικών μέτρων και περιορισμών κυκλοφορίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής σε πολλούς τομείς.

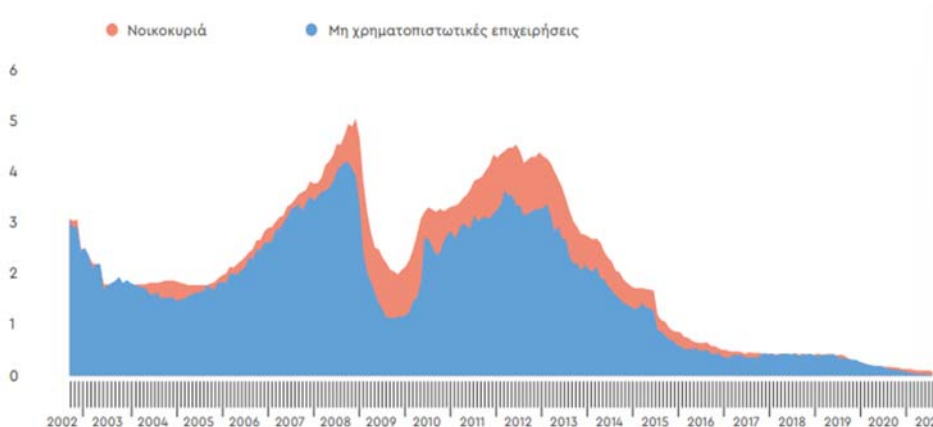
2. **Πτώση της Ζήτησης:** Η μείωση της καταναλωτικής ζήτησης λόγω της αβεβαιότητας για την οικονομική κατάσταση κατά τη διάρκεια της πανδημίας οδήγησε σε λιγότερες παραγγελίες και πωλήσεις για πολλές επιχειρήσεις.
3. **Αλυσιδωτές Επιπτώσεις:** Ορισμένοι τομείς βιομηχανίας εξαρτώνται από προμηθευτικές αλυσίδες που επηρεάζονται από την πανδημία, είτε λόγω προβλημάτων στην παραγωγή είτε λόγω δυσκολιών στη μεταφορά και τον εφοδιασμό.
4. **Αυξημένο Κόστος Παραγωγής:** Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν για την προστασία των εργαζομένων, καθώς και οι αυξημένες απαιτήσεις για ασφάλεια και υγεία, μπορεί να οδηγήσουν σε αυξημένα κόστη παραγωγής.
5. **Προβλήματα Στροφής σε Νέες Τεχνολογίες:** Οι επιχειρήσεις που δεν ήταν προετοιμασμένες για τη χρήση νέων τεχνολογιών ή την αναδιοργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην προσαρμογή.

Αυτοί οι παράγοντες συνδυάζονται για να δημιουργήσουν μια περιβάλλουσα κατάσταση όπου η βιομηχανική παραγωγή μειώνεται. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι επιπτώσεις μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τον τομέα και τη γεωγραφική περιοχή.

Κατά συνέπεια, τα εμπειρικά στοιχεία που προσφέρει η πανδημική κρίση υποστηρίζουν αυτήν την «αντίστροφη αιτιότητα» και επιβεβαιώνουν την άποψη του Keynes. Στην πραγματικότητα, ούτε τα αρνητικά επιτόκια ούτε οι εγγυήσεις δανείων του δημόσιου τομέα ώθησαν τις επιχειρήσεις να απαιτήσουν το άνοιγμα των πιστωτικών γραμμών των τραπεζών για να χρηματοδοτήσουν οι πρώτες την παραγωγική διαδικασία. Στην καλύτερη περίπτωση, και οι δύο αυτές παρεμβάσεις πολιτικής επέτρεψαν στις επιχειρήσεις να δανειστούν για να πληρώσουν τους μισθούς κατά τη διάρκεια του lockdown, όταν οι δραστηριότητες των εταιρειών έκλεισαν ως αποτέλεσμα της σχετικής κυβερνητικής απόφασης. Στην πραγματικότητα, ορισμένες εταιρείες εκμεταλλεύτηκαν αυτές τις διευκολύνσεις είτε για να κάνουν κερδοσκοπία στις χρηματοπιστωτικές αγορές, είτε για να αγοράσουν προϊόντα πολυτελείας για τους ιδιοκτήτες τους, όπως συνέβη στην Ελβετία, όπου οι εταιρείες έχουν επίσης

«αποθηκεύσει» ορισμένα από τα δανειακά κεφάλαια ως στρατηγική διατήρησης ρευστότητας, σε περίπτωση που το χειρότερο σενάριο μιας ακόμα μεγαλύτερης ύφεσης σε παγκόσμιο επίπεδο θα συμβεί σε ένα όχι και πολύ μακρινό μέλλον (Rossi, 2022).

Αυτές οι «μη συμβατικές» και έκτακτες παρεμβάσεις νομισματικής πολιτικής επηρέασαν τόσο το εισόδημα όσο και την κατανομή του πλούτου σε ολόκληρη τη σχετική εθνική οικονομία. Οι κυρίαρχοι οικονομολόγοι καθώς και οι ορθόδοξοι κεντρικοί τραπεζίτες υποθέτουν ότι η νομισματική πολιτική είναι ουδέτερη στα λεγόμενα «πραγματικά» μεγέθη, όπως η απασχόληση, η αύξηση της παραγωγής και η κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Υπό αυτή την οπτική, υπάρχει μια διχοτόμηση μεταξύ του «πραγματικού» και του «νομισματικού» τομέα του οικονομικού μας συστήματος: οι παρεμβάσεις της νομισματικής πολιτικής επηρεάζουν τον δεύτερο τομέα αλλά όχι τον πρώτο, ο οποίος αντιδρά μόνο όταν αλλάζουν τα «πραγματικά» μεγέθη, για παράδειγμα ως αποτέλεσμα της τεχνικής προόδου. Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχει διχογνωμία, καθώς το οικονομικό σύστημα είναι ένα και μοναδικό: Οι νομισματικές μεταβλητές επηρεάζουν (και επηρεάζονται από) πραγματικές μεταβλητές σε οποιοδήποτε χρονικό ορίζοντα (βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο). Ειδικότερα, η νομισματική πολιτική επηρεάζει την κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου κατά μήκος των διαφορετικών καναλιών μετάδοσης, συγκεκριμένα, του καναλιού των επιτοκίων, του καναλιού του ισολογισμού και του καναλιού των τιμών των περιουσιακών στοιχείων (Albert, Peñalver & Perez-Bernabeu, 2020).

Πηγή: Ετήσια έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021, σελ. 56

Γράφημα 2: Μέσα σταθμισμένα επιτόκια καταθέσεων

Το μεγαλύτερο κανάλι μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής προκύπτει άμεσα από την επιτοκιακή πολιτική. Όταν μια κεντρική τράπεζα μειώνει το επιτόκιο, όπως στην περίπτωση τόσο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, όσο και της κρίσης της πανδημίας της COVID-19, οι τράπεζες ωθούνται να μειώσουν τα δικά τους επιτόκια δανεισμού, κάτι που έχει σκοπό να τονώσει τις επενδύσεις των επιχειρήσεων. Το μέγεθος της χρηματοπιστωτικής κρίσης ώθησε την ΕΚΤ να μειώσει σε σχεδόν μηδενικό επίπεδο τα επιτόκια στην Ευρωζώνη, με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν αντίστοιχη πορεία και τα ελληνικά επιτόκια, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2 ανωτέρω. Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί, αυτό δεν αρκεί στην πραγματικότητα για να αυξηθούν οι επενδύσεις, διότι οι επενδύσεις τελικά εξαρτώνται περισσότερο από την αναμενόμενη ζήτηση παρά από το κόστος δανεισμού των επιχειρήσεων. Ωστόσο, η μείωση των επιτοκίων ωθεί διάφορους παράγοντες, ιδίως εταιρείες, μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και πλούσια νοικοκυριά, να δανείζονται για να αγοράσουν χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, προσπαθώντας έτσι να αποκτήσουν εισόδημα που αυτοί οι πράκτορες δεν μπορούν να αποκτήσουν ούτε από αγαθών ή της αγοράς εργασίας. Όταν αυτό συμβαίνει σε μεγάλη κλίμακα, οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων αυξάνονται (λόγω μιας φούσκας χρέους) και προκαλούν δύο σημαντικές επιπτώσεις. Από τη μία πλευρά, αυτό δημιουργεί το λεγόμενο «φαινόμενο πλούτου» που θα μπορούσε να τονώσει την κατανάλωση, καθώς τα πλούσια νοικοκυριά αισθάνονται πλουσιότερα λόγω του ότι τα χρηματοοικονομικά τους περιουσιακά στοιχεία έχουν υψηλότερες τιμές στην αγορά. Αυτή η επίδραση, ωστόσο, είναι περισσότερο θεωρητική παρά πραγματική, καθώς η οριακή τάση κατανάλωσης των πλούσιων νοικοκυριών είναι χαμηλή (και πολύ χαμηλότερη από αυτή της μεσαίας τάξης). Από την άλλη πλευρά, μια σημαντική αύξηση στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων μπορεί να προκαλέσει μια σειρά περαιτέρω αγορών αυτών των περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες στη συνέχεια δημιουργούν μια οικονομική φούσκα όπως παρατηρήθηκε τα χρόνια που προηγήθηκαν (και επίσης οδήγησαν σε) την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Οι αναλυτές θεωρούν ότι αυτή η ανοδική πίεση στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων θα συνεχιστεί και ως εκ τούτου θα αγοράζουν χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία με σκοπό να τα πουλήσουν σε υψηλότερη τιμή, αποκομίζοντας έτσι κάποιο κέρδος από αυτά. Ωστόσο, αργά ή γρήγορα, αυτή η πληθωριστική διαδικασία τελειώνει, συχνά απότομα, και το σκάσιμο μιας τέτοιας φούσκας βλάπτει αρνητικά διάφορους παράγοντες, πρώτα στις χρηματοπιστωτικές

αγορές και αργότερα και στο υπόλοιπο οικονομικό σύστημα (συμπεριλαμβανομένης ιδίως, της αγοράς εργασίας) (Rossi, 2022).

Συνολικά, ο μηχανισμός μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής επηρεάζει την κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου σε ολόκληρη την εθνική οικονομία. Με αυτόν τον τρόπο ευνοεί τους πλούσιους επενδυτές, μέσω μιας σειράς καναλιών που πηγάζουν από τα επιτόκια πολιτικής. Τόσο οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων όσο και οι διευθυντές τους, μπορούν να λάβουν οικονομικές αποδόσεις που αυξάνουν το εισόδημά τους απλώς και μόνο λόγω της παρέμβασης μιας κεντρικής τράπεζας. Αντίθετα, οι εργαζόμενοι της μεσαίας τάξης δεν αποκομίζουν κανένα όφελος από μια τέτοια παρέμβαση, ιδιαίτερα εάν ο δικός τους πλούτος είναι σχεδόν μηδενικός ή ακόμη και αρνητικός, όπως στην περίπτωση των κατόχων στεγαστικών δανείων των οποίων το χρέος είναι υψηλότερο από την αξία της περιουσίας τους, γεγονός επηρέασε αρκετά νοικοκυριά των ΗΠΑ από τότε που έσκασε η φούσκα των δανείων χαμηλής εξασφάλισης (subprime loans) το 2006 (Rossi, 2022).

3.2 Οι ασυμμετρίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωζώνη αποτελεί μια οικονομική και νομισματική ένωση και μπορεί να ξεφύγει από το όριο της σταθερότητας από αιτίες όπως είναι οι διαταραχές στο εμπόριο, από μία ανισορροπία της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, από τις διαταραχές της ζήτησης και από την έλλειψη προσφοράς χρήματος που μπορεί να υπάρξει στις χώρες-μέλη (Χρυσομαλλίδης και Μαραβέγιας, 2018).

Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης σήμαινε αλλαγή τόσο στη νομισματική όσο και στην οικονομική πολιτική για τις χώρες που την αποτελούν. Κατά τα πρώτα έτη μετά το 2000 έως την έναρξη της κρίσης 2007-2008, πολλές από τις χώρες της ακολούθησαν μια προκυκλική δημοσιονομική πορεία, η οποία προκάλεσε συσσωρευμένες ανισορροπίες (Hauptmeier et al., 2011 & 2015).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από την χρηματοπιστωτική κρίση και καθώς προχωράει προς την ολοκλήρωσή της, έχει να αντιμετωπίσει την ασυμμετρία των οικονομιών των κρατών-μελών της καθώς υπάρχουν διαφορετικοί πόροι παραγωγής σε κάθε χώρα, γεγονός που καθιστά την άσκηση εγχώριας ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής επιτακτική ανάγκη. Οι χώρες που είναι οι πιο αδύναμες είναι αυτές της περιφέρειας της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και αυτό που θα μειώσει το κόστος προσαρμογής είναι η αποτελεσματικότητα των εναλλακτικών μηχανισμών διόρθωσης. Αν οι εναλλακτικοί αυτοί μηχανισμοί δεν υπάρχουν ή δεν είναι αποτελεσματικοί, η χώρα που χρειάζεται τη διόρθωση πρέπει να περιορίσει την εσωτερική κυκλοφορία του χρήματος για να περιοριστεί η ζήτηση, να μειωθούν με αυτό τον τρόπο οι επενδύσεις, να μειωθούν οι αμοιβές των εργαζομένων και να αυξηθεί η ανεργία, με αποτέλεσμα να επέλθει ύφεση (Πελαγίδης, 2012). Σε αυτό βοήθησε και η αδυναμία του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης να ελέγξει τη συσσώρευση δημόσιου χρέους πριν από την χρηματοπιστωτική κρίση με αποτέλεσμα πολλές χώρες να έχουν συνεχόμενα ελλείματα στο Ισοζύγιο Συναλλαγών. Αυτές τις διορθώσεις, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν μπορεί να τις πραγματοποιήσει με την ενιαία νομισματική πολιτική που είναι υποχρεωμένη να ακολουθεί, με αποτέλεσμα να υπάρχει η δυνατότητα να βλάψουν τα παραγωγικά συστήματα των περιφερειών που σε διαφορετική περίπτωση θα είχαν λύσει ευκολότερα το πρόβλημα (Μαραβέγιας & Κατσίκας, 2017).

Στην ομιλία του προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που πραγματοποιήθηκε στις 26 Ιουλίου 2012 ανακοινώθηκαν μη συμβατικές πολιτικές από τα Εργαλεία Προγράμματος Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών, που κατάφεραν να αντιμετωπίσουν την κρίση χρέους. Στην ομιλία του κατέστη σαφής μια πολύ ισχυρή δέσμευση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προς την Ευρώπη και τη ζώνη του ευρώ ότι θα διατηρηθεί η σταθερότητα στις χρηματοπιστωτικές αγορές και θα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στη δημοσιονομική βιωσιμότητα των χωρών της ευρωζώνης (Golpe et al., 2023).

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έδωσε τον χρόνο που χρειαζόταν στις κυβερνήσεις των χωρών της για να εξασφαλίσουν την σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, παρείχε μέτρα οικονομικής ενίσχυσης στις χώρες που επλήγησαν από την κρίση χρέους, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα. Επιπλέον ενίσχυσε το πλαίσιο δημοσιονομικής εποπτείας και συντονισμού των οικονομικών πολιτικών της Ευρωζώνης και παράλληλα δημιουργήθηκαν μηχανισμοί επίλυσης κρίσεων, όπως η ενίσχυση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης δημιουργώντας δέσμες μέτρων, η έναρξη του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και της Διαδικασίας Μακροοικονομικών Ανισορροπιών και η σύναψη του Δημοσιονομικού Συμφώνου, η ίδρυση το 2010 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας που έδωσε χρηματοδοτική βοήθεια στην Ιρλανδία, στην Πορτογαλία και

στην Ελλάδα και η ίδρυση του μόνιμου μηχανισμού χρηματοδοτικής στήριξης που ονομάστηκε Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας. Τέλος, δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου για την πρόληψη και καταπολέμηση του συστημικού κινδύνου και για την μακροπροληπτική εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ευρώπη και πραγματοποιήθηκε η τραπεζική ένωση με τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό, τον Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης και την εφαρμογή αυστηρότερων κανόνων για την εποπτεία και την ρύθμιση των τραπεζών στην ευρωζώνη (Ταγκαλάκης και Σαραϊδάρης, 2021).

3.3 Τα δημοσιονομικά ελλείματα της Ελλάδας

Με βάση τους Βαβούρα & Βαβούρα (2019), τα δημοσιονομικά ελλείματα πριν το 2010, που υπήρχαν στην Ελλάδα είχαν διάφορες αιτίες όπως:

- Από τη μεταπολίτευση και μετά, ο αναδιανεμητικός ρόλος του κράτους μεγάλωσε, πράγμα που αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα για την αύξηση των δημόσιων δαπανών και στη συνέχεια τη συσσώρευση των δημοσίων ελλειμμάτων
- Εκτός από τα προαναφερθέντα στοιχεία που ήταν κρίσιμα για τον προσδιορισμό του ύψους του δημοσίου ελλείματος και κατ' επέκταση του πληθωρισμού του χρέους, οι πολιτικές ενέργειες που έγιναν είχαν επίσης μεγάλη επίδραση στην αύξηση του χρέους. Το αποτέλεσμα σε αυτό ήταν ότι στη διάρκεια των νομοθετικών εκλογών, τα δημόσια ελλείματα σαν ποσοστό του ΑΕΠ αυξανόταν
- Τα δημόσια έσοδα και οι δαπάνες επηρεαζόταν από τη μεγάλη παραοικονομία που προέκυψε από τη φοροδιαφυγή
- Η γραφειοκρατική μέθοδος παραγωγής του δημόσιου τομέα σχετίζεται τόσο με τον αναποτελεσματικό έλεγχο του κόστους όσο και με την κατανομή. Δηλαδή το δημόσιο πρέπει να αυξήσει τις ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών της εργασίας και του κεφαλαίου, προκειμένου να διατηρήσει την ίδια αναλογία παραγωγής.

Επιπλέον με βάση τους παραπάνω συγγραφείς, υπήρχε μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα έσοδα και στα έξοδα του δημοσίου τομέα με αποτέλεσμα να αυξάνονταν όλο και περισσότερο τα δημόσια ελλείματα και κατά επέκταση το δημόσιο χρέος. Οι κυριότερες συνέπειες ήταν (Βαβούρας & Βαβούρα, 2019):

- Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να αυξήσει τα επιτόκια στην προσπάθεια της να αντλήσει αποταμιευτικούς πόρους
- Ο περιορισμός της δημοσιονομικής πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας λόγω του υψηλού επιτοκιακού κόστους για το δημόσιο
- Η χρηματοδότηση του δημόσιου ελλείματος από αποταμιεύσεις και όχι από επενδύσεις, δηλαδή από τον δημόσιο τομέα
- Η συναλλαγματική ισοτιμία ήταν πολύ υψηλή γεγονός που αποθάρρυνε τις εξαγωγές και βοηθούσε τις εισαγωγές κάτι που αύξανε το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της.

3.4 Η κρίση χρέους στην Ελλάδα

Η κρίση χρέους της Ελλάδος ήταν μια συλλογή από αποτυχημένες πολιτικές που συσσώρευαν τα δημοσιονομικά ελλείματα και τα εξωτερικά ελλείματα των ισοζυγίων πληρωμών. Εκτός από μερικές σύντομες περιόδους, όπως το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, που η Ελλάδα προσπαθούσε να ισορροπήσει το χρέος της ώστε να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν χρησιμοποίησε πλήρως τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και αργότερα στη ζώνη του ευρώ για να εφαρμόσει πολιτικές πειθαρχίας ή να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητες της εσωτερικής της αγοράς, των διαρθρωτικών ταμείων και του ταμείου συνοχής. Τα διαρθρωτικά εμπόδια στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα παρεμπόδισαν ή ανέβαλαν την πρόοδο σε ορισμένους τομείς (Almunia, 2020).

Η ιστορία της Ελλάδας, όσο αφορά την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και τη σημαντική κρατική δέσμευση στην οικονομία, αρχίζει από παλιά. Πριν από αυτή την κρίση είχε χρεοκοπήσει ή αναπρογραμματίσει το χρέος πέντε φορές και ζούσε σε κατάσταση χρεοκοπίας για περισσότερα από εκατό χρόνια (Reinhart & Rogoff, 2009). Η εξέλιξη της πολιτικής και της οικονομίας της οδήγησε στην κρίση χρέους.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ήταν ο βασικός στόχος της πολιτικής της, στη δημοκρατική μετάβαση από το στρατιωτικό καθεστώς του 1967–1974. Έγινε πρόωρα μέλος της το 1981, συμβάλλοντας στη σταθεροποίηση της εύθραυστης δημοκρατίας της χώρας. Πολιτικά στην Ελλάδα, μετά τις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν το 1981 και που κέρδισε το ΠΑΣΟΚ. Οι μεταρρυθμίσεις και οι διοικητικές προετοιμασίες του κόμματος είτε σταμάτησαν είτε καταστράφηκαν, όμως η θέση της Ελλάδας άλλαξε αργότερα μέσα στη δεκαετία, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση επέκτεινε τις πολιτικές συνοχής και τη χρηματοδότηση για την κύρια βιομηχανία της Ελλάδας, τη γεωργία. Επιπλέον, η κυβέρνηση άλλαξε τον δημόσιο τομέα αντικαθιστώντας τα κοινωνικά κριτήρια με πρότυπα προσλήψεων βάσει αξιοκρατίας, τα οποία ενίσχυσαν παγιωμένες πρακτικές, όπως η πολιτική υποστήριξη στον διορισμό δημοσίων υπαλλήλων. Τα πολιτικά συμφέροντα έδωσαν πρόσβαση σε δημόσιους πόρους και ενθάρρυναν την ανάπτυξη μιας μεγάλης αποδιοργανωμένης γραφειοκρατίας (Valinakis, 2012).

Η ελληνική οικονομία πέρασε μια παρατεταμένη εποχή χαμηλής παραγωγικότητας και κακής ανάπτυξης από το 1981 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε ετησίως κατά μέσο όρο 0,7%, που είναι μόνο περίπου το ένα τρίτο της μέσης αύξησης που παρατηρείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η γενική ύφεση των κρατών -μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1981 μέχρι το 1986, βοήθησε τη χαμηλή ανάπτυξη της Ελλάδας. Η ανάπτυξη της χώρας ήταν πολύ χαμηλότερη από αυτές των ομοτίμων της στην ευρωζώνη. Εκτός από τα δημοσιονομικά ελλείμματα που ξεπέρασαν το 10%, οι συνθήκες της νομισματικής πολιτικής ήταν ευνοϊκές, με τα πραγματικά επιτόκια να είναι αρνητικά για παρατεταμένες χρονικές περιόδους. Το 1993, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε σε πάνω από το 100% του ΑΕΠ, σε σχέση με το 23% το 1980 και ενισχύθηκε μετά από την ανάληψη υποχρεώσεων από την κεντρική κυβέρνηση διαφόρων νομικών προσώπων του δημοσίου έναντι του τραπεζικού συστήματος. Τα έσοδα της ελληνικής κυβέρνησης σαν ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν σε 27% από 22%, ενώ ο δείκτης δαπανών αυξήθηκε σχεδόν κατά 60%. Επίσης, το 1993, το δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε στο 11,3% του ΑΕΠ από το 2,5% το 1980 (Almunia, 2020).

Ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομία συνέχισε να έχει ασταθή καλή πορεία. Στα τέλη του 1990, άλλαξε η κυβέρνηση στην Ελλάδα και η νέα παρουσίασε ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα προσαρμογής που υποστηρίζεται από ένα τριετές

πακέτο ισοζυγίου πληρωμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με επίκεντρο τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τη δημοσιονομική εξυγίανση, με στόχο την επίτευξη φιλόδοξης μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος στο 3% του ΑΕΠ και του πληθωρισμού στο 8%. Αυτά έπρεπε να πραγματοποιηθούν για την ένταξη της Ελλάδος στο ενιαίο νόμισμα. Όμως, το πρόγραμμα αυτό ξέφυγε από την πορεία του, περίπου ένα χρόνο μετά την έγκρισή του (Almunia, 2020).

3.5 Η δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας μετά το 2010

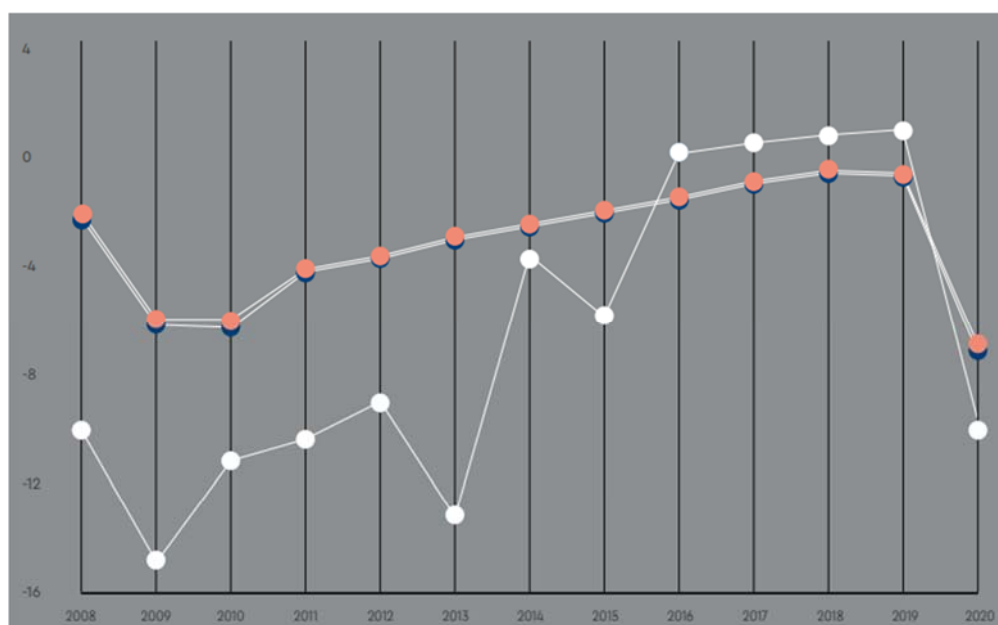
Η Ελλάδα μετά το 2010 και τον αποκλεισμό από τις διεθνείς αγορές λόγω του υψηλού δημόσιου χρέους, δέχτηκε την χρηματοδοτική βοήθεια των εταίρων της μέσω του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και την αυστηρή δημοσιονομική πολιτική της λιτότητας που επέβαλε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η λιτότητα αυτή περιόρισε αισθητά το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων και αύξησε κατά πολύ την ανεργία, χωρίς να έχει τα δημοσιονομικά αποτελέσματα που είχαν τεθεί, έτσι ώστε να απαγκιστρωθεί από το δημοσιονομικό έλεγχο της Τρόικας (Χρυσανθόπουλος, 2013). Ο δημοσιονομικός τομέας της Ελλάδας παρουσίαζε σοβαρά ελλείμματα και σε συνδυασμό με τα συνεχιζόμενα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που εμφάνισε τα παραγωγικά προβλήματά της, δεν την βοήθησε να βγει από την κρίση. Έπρεπε να πραγματοποιηθούν δημοσιονομικές αλλαγές προκειμένου να διορθωθούν τα προβλήματα αυτά. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν όμως κινήθηκαν προς μία και μόνο κατεύθυνση, αυτή που αφορούσε τη μείωση των δημοσιονομικών δαπανών για την κοινωνία και τις δημόσιες επενδύσεις, ενώ δεν έγιναν αλλαγές στα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού που θα βοηθούσε στην αναδιανομή του πλούτου και την κοινωνική συνοχή (Χρυσανθόπουλος, 2013).

Από το 2016 και μετά τα Capital Controls που επιβλήθηκαν από την κυβέρνηση στις καταθέσεις των πολιτών, παρατηρήθηκε μια ανάκαμψη της οικονομίας καθώς λόγω των ηλεκτρονικών συναλλαγών προκαλείται μια ανάκαμψη των φορολογικών εσόδων και οι αγορές εργασίας και αγαθών άρχισαν να έχουν θετικό πρόσημο. Θετικό αποτέλεσμα για την οικονομία είχε το γεγονός ότι οι αξιολογήσεις για την τήρηση των όρων που είχαν θέσει στο τελευταίο μνημόνιο ήταν ενθαρρυντικές, καθώς επίσης και

ότι εκείνη τη χρονική περίοδο παρουσιάστηκε μία οριακή αύξηση των εξαγωγών και μία μικρή μείωση της ανεργίας (IOBE, 2016).

Το 2017 υπήρξε οριακή ανάπτυξη με αιχμή του δόρατος τον τουρισμό και το σχετικά χαμηλό κόστος ενέργειας. Ο εξωτερικός τουρισμός αύξησε κατά πολύ τα έσοδα στην Ελλάδα, ενώ οι αλλαγές στο εργασιακό καθεστώς άρχισαν να εμφανίζουν αποτελέσματα. Υπήρξε μικρή άνοδος των εξαγωγών, ενώ οι επενδύσεις συνέχισαν να είναι σε χαμηλό επίπεδο (IOBE, 2017).

Το 2018, η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας ήταν στο 2%, όμως η αύξηση αυτή προκλήθηκε από την αύξηση στην κατανάλωση και όχι από τις επενδύσεις, ενώ το 2019 δόθηκε προσοχή στην αύξηση των εξαγωγών και των επενδύσεων (IOBE, 2019).

Πηγή: Ετήσια έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021, σελ. 67

Γράφημα 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης προς ΑΕΠ

Στο Διάγραμμα 3 απεικονίζονται τα ελλείμματα/πλεονάσματα της Γενικής Κυβέρνησης για την Ελλάδα, την Ευρωζώνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως είναι εμφανές, η Ελλάδα είχε διαχρονικά τεράστια ελλείμματα που παρέμεναν σε υψηλά επίπεδα παρά του αρκετά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που εμφάνισε η ελληνική οικονομία την πρώτη δεκαετία μετά την εισαγωγή του ευρώ. Σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους εταίρους μας, που εμφανίζουν συνήθως πλεονάσματα, με εξαίρεση τη

διετία μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, η ελληνική οικονομία κατάφερε να δημιουργήσει πλεονάσματα μόνο προσωρινά και κάτω από τις αφόρητες πιέσεις των δανειστών κατά τη διάρκεια των μνημονίων. Είναι όμως προφανής και η επίδραση της νέας κρίσης, αυτής της πανδημίας της COVID, με την εμφάνιση της οποίας εκτινάχθηκαν εκ νέου τα δημοσιονομικά ελλείμματα τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη γενικότερα.

3.6 Η Ευρωπαϊκή Ένωση τον καιρό της πανδημίας

Το ξέσπασμα της πανδημίας της covid-19 που επικράτησε σε όλο τον κόσμο, έφερε μια νέα ύφεση στην οικονομία παγκοσμίως και απείλησε τη σταθερότητα και την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπάρχουν δυο κίνδυνοι που καθορίζουν την πιθανότητα μιας ανισορροπίας:

- Η θεμελιώδης δημοσιονομική υγεία των χωρών που χαρακτηριζόταν μέχρι εκείνη την στιγμή από την αξία της φερεγγυότητας ως προς το δημόσιο δανεισμό
- Την ύπαρξη και την αξιοπιστία των μηχανισμών κρίσης που μπορούν να λειτουργήσουν σαν δανειστές έσχατης ανάγκης

Οι δυο αυτοί κίνδυνοι εξακολουθούν να καθιστούν τη ζώνη του ευρώ ιδιαίτερα ευάλωτη στις νέες κρίσεις. Πριν από την πανδημία, υπήρχαν αρκετές χώρες του ευρώ που συνέχισαν να παρουσιάζουν ελλιπή δημοσιονομικά μεγέθη και έλλειψη βιώσιμων δημοσιονομικών τροχιών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ταξινομήσει πέντε χώρες της ζώνης του ευρώ που ήταν το Βέλγιο, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Πορτογαλία σαν περιπτώσεις υψηλού κινδύνου λόγω της μεσοπρόθεσμης έλλειψης βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους στην παρακολούθηση βιωσιμότητας χρέους (Dept Sustainability Monitor), που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2020 (European Commission, 2020β). Αυτές ήταν και οι χώρες στην Ευρωζώνη που υπέφεραν ιδιαίτερα το 2020 από την οικονομική κρίση που έφερε η πανδημία. Η κρίση χρέους της Ευρωζώνης οδήγησε στη δημιουργία νέων δημοσιονομικών και νομισματικών διευκολύνσεων ρευστότητας που είχαν σταθεροποιητική λειτουργία σε μια εξελισσόμενη κρίση ρευστότητας. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας σταθεροποίησε επιτυχώς μια χώρα με υψηλό

χρέος όπως η Ελλάδα. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δημιούργησε τα Εργαλεία Προγράμματος Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών για να υποστηρίξει τη ρευστότητα που απαιτεί ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας. Οι μηχανισμοί αυτοί ρευστότητας είχαν περιορισμένη αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα τον καιρό της πανδημίας. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας ήταν από την αρχή ένα πολιτικά αμφιλεγόμενο μέσο λόγω ότι οι πιθανοί δανειολήπτες φοβούνται ότι θα χάσουν την εθνική πολιτική τους αυτονομία μόλις κάνουν χρήση του μηχανισμού (Havlik et al., 2022). Όμως τα Εργαλεία Προγράμματος Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών εξαρτώνται από την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Άρα οποιαδήποτε απόρριψη της ρευστότητας έκτακτης ανάγκης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, δημιουργεί αυτομάτως και συνθήκες απόρριψης των Εργαλείων. Παρόλο που οι αγορές κρατικών ομολόγων του ευρώ ήταν ευάλωτες στην αρχή της πανδημίας, δεν έχει σημειωθεί σοβαρή κλιμάκωση μέχρι σήμερα (Havlik et al., 2022).

Η δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αντιμετώπισε πολλές προκλήσεις κατά την πανδημία του κορονοϊού (COVID-19). Οι πολιτικές αντιμετώπισης της κρίσης περιλάμβαναν δράσεις σε επίπεδο κρατών μελών και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ορισμένες από τις κύριες πτυχές της δημοσιονομικής αντίδρασης περιλάμβαναν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021):

1. **Εθνικά Μέτρα Δημοσιονομικής Στήριξης:** Τα κράτη μέλη της ΕΕ έλαβαν μέτρα για τη στήριξη της οικονομίας τους και των πολιτών τους. Αυτά περιλάμβαναν δημοσιονομικά πακέτα στήριξης, όπως επιδοτήσεις για επιχειρήσεις, αναστολές πληρωμών, επιδοτήσεις ανεργίας, και άλλα μέτρα που είχαν ως στόχο τη διατήρηση της οικονομικής δραστηριότητας.
2. **Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης:** Η ΕΕ ανέπτυξε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης, το οποίο περιλάμβανε το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ. Το πρόγραμμα αυτό χορηγούσε χρηματοδοτική στήριξη στα κράτη μέλη για την αποκατάσταση της οικονομίας και την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.
3. **Επέκταση των Κοινοτικών Προϋπολογισμών:** Η ΕΕ εξέτασε το ενδεχόμενο επέκτασης του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου και της διαρθρωτικής χρηματοδότησης για να αντιμετωπίσει τις ανάγκες που προέκυψαν λόγω της πανδημίας.

4. **Επαναπροσανατολισμός των Δημοσιονομικών Πολιτικών:** Ορισμένες χώρες επανεξέτασαν τις δημοσιονομικές τους προτεραιότητες, επικεντρώνοντας σε τομείς όπως η υγεία, η έρευνα, και η ψηφιακή μετάβαση.

Συνολικά, η δημοσιονομική πολιτική στην ΕΕ κατά την πανδημία εστιάστηκε στη στήριξη της οικονομίας, την αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών, και την προετοιμασία για την ανάκαμψη.

Το Eurogroup συνεδρίασε τον Μάρτιο του 2023 και αποφάσισε επιστροφή στην αυστηρή δημοσιονομική πολιτική για τη διατήρηση της βιωσιμότητας του χρέους και απόσυρση των μέτρων για την ενεργειακή κρίση σταδιακά για την Ελλάδα και τις άλλες χώρες του ευρώ (Χρυσολωρά, 2023). Ο Γκραμένια που είναι ο επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, τόνισε την άνοδο των επιτοκίων και τον επιτοκιακό κίνδυνο που μπορεί να προκληθεί από αυτό (Χρυσολωρά, 2023). Η Ελλάδα οφείλει να μειώσει μεσοπρόθεσμα το χρέος της προκειμένου να το κάνει βιώσιμο. Τα μέτρα ενεργειακής στήριξης πρέπει σταδιακά να αποσυρθούν εφόσον δεν υπήρξε περαιτέρω αύξηση τιμών. Πρέπει να μειωθεί η κατανάλωση ενέργειας στην Ελλάδα και αυτό θα το πετύχει μέσω αύξησης των τιμών της (Χρυσολωρά, 2023). Ο υπουργός Οικονομικών Σταϊκούρας στο Eurogroup είπε ότι διέθεσε τους τρίτους υψηλότερους πόρους σαν ποσοστό του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη για να στηρίξει νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Επίσης, το 2022 η Ελλάδα είχε ρυθμό ανάπτυξης διπλάσιο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και τον 4^ο χαμηλότερο πληθωρισμό (Χρυσολωρά, 2023).

3.7 Η Συνθήκη της Βασιλείας

Η Συνθήκη της Βασιλείας αναφέρεται σε δύο διακυβερνητικές συνθήκες που σηματοδοτούν σημαντικά βήματα στην ιστορία του τραπεζικού τομέα και της ρύθμισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αυτές είναι η Συνθήκη της Βασιλείας I, γνωστή και ως Βασιλεία I, και η Συνθήκη της Βασιλείας II, γνωστή ως Βασιλεία II.

Βασιλεία I (1988):

1. **Ιστορικό Συμφωνίας:** Η Συνθήκη της Βασιλείας I προήλθε από την ανάγκη για ενίσχυση της ρύθμισης και εποπτείας των τραπεζών, καθώς και για την αύξηση του κεφαλαίου που απαιτείται για την κάλυψη των κινδύνων. Η

συμφωνία αυτή υπήρξε αποτέλεσμα της συνεργασίας της Βασιλείας, ενός διεθνούς φόρουμ που απαρτίζεται από κεντρικές τράπεζες και ρυθμιστικούς φορείς.

2. **Κύρια Σημεία:**

- Καθιέρωσε την εναρμόνιση των κανόνων για την απαιτούμενη επαρκή κεφαλαιακή βάση των τραπεζών.
- Καθιέρωσε τον έλεγχο των κινδύνων και τη ρύθμιση της αγοράς κεφαλαίων.

3. **Επιπτώσεις:** Η Βασιλεία I έχει συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, ενισχύοντας την ικανότητά των τραπεζών να αντιμετωπίζουν κινδύνους και κρίσεις.

Η Βασιλεία I περιέλαβε έναν ορισμό του αποδεκτού κεφαλαίου και ένα σύνολο απλών σταθμίσεων κινδύνου, ανάλογα ουσιαστικά με τη θεσμική φύση των ομολόγων των τραπεζών και όχι με τους εσωτερικούς, εγγενείς κινδύνους. Η Βασιλεία I επικεντρώθηκε στον πιστωτικό κίνδυνο και το 1996 ενημερώθηκε για να συμπεριλάβει ένα στοιχείο κινδύνου αγοράς. Στο αυτή την μορφή και για πρώτη φορά στο πλαίσιο της Βασιλείας, επιτρεπόταν στις τράπεζες να προσφεύγουν σε δικά τους, εσωτερικά μοντέλα για τον εσωτερικό τους έλεγχο.

Βασιλεία II (2004):

Η μεταρρύθμιση της αρχικής Συμφωνίας της Βασιλείας, η Βασιλεία II, παρουσιάστηκε το 2004 και εισήγαγε μια σειρά από αλλαγές στο πλαίσιο. Βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην αυτορρύθμιση και την πειθαρχία της αγοράς. Χτίστηκε πάνω τρεις πυλώνες. Ως μέρος του πυλώνα 1, προστέθηκε ο λειτουργικός κίνδυνος παράλληλα με τον πιστωτικό κίνδυνο και τον κίνδυνο αγοράς για τον υπολογισμό του απαιτούμενου κεφαλαίου, ενώ επέτρεπε μεγαλύτερη εξάρτηση των τραπεζών από τα εσωτερικά μοντέλα κατά την αξιολόγηση του κινδύνου. Ο πυλώνας 2 αντιστοιχούσε στη διαδικασία εποπτικής επανεξέτασης σύμφωνα με τις οποίες οι επόπτες είχαν δικαίωμα να επιβάλουν υψηλότερες κεφαλαιακές απαιτήσεις, επιπλέον από αυτές του πυλώνα 1, οι οποίες βασίζονταν στην κρίση των εποπτών. Η Βασιλεία II εισήγαγε επίσης τη διαφάνεια στις

αποφάσεις των τραπεζών και την πειθαρχία στις αρχές της αγοράς ως μέρος του πυλώνα 3. Τα βασικά της σημεία ήταν τα ακόλουθα (Magnus et al., 2017):

1. **Εξέλιξη της Συμφωνίας:** Η Συνθήκη της Βασιλείας II αποτελεί τη συνέχεια της Βασιλείας I και αναπτύχθηκε για να αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις και δυσκολίες στον χρηματοπιστωτικό τομέα.
2. **Κύρια Σημεία:**
 - Επέκταση και ενίσχυση των κανόνων για την επαρκή κεφαλαιακή κάλυψη, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα πολύπλοκα και ριψοκίνδυνα προϊόντα.
 - Επικέντρωση στην αξιολόγηση των εσωτερικών μοντέλων κινδύνου και των διαδικασιών ελέγχου.
3. **Επιπτώσεις:** Η Βασιλεία II βελτίωσε τη ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα, ενισχύοντας τη διαφάνεια και την ικανότητα αντιμετώπισης των κινδύνων.

Και οι δύο συνθήκες αντικατοπτρίζουν τη σταθερή προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να βελτιώσει τη ρύθμιση και την εποπτεία στον χρηματοπιστωτικό τομέα προς όφελος της οικονομικής σταθερότητας.

Η Βασιλεία III και η Βασιλεία IV αποτελούν σημαντικά επίπεδα εξέλιξης στη ρύθμιση και την εποπτεία του τραπεζικού τομέα, αντικατοπτρίζοντας τη διαρκή ανάγκη για προσαρμογή σε νέες πραγματικότητες και την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων.

Βασιλεία III (2010):

Η οικονομική κρίση του 2008 προκάλεσε άλλο ένα κύμα μεταρρυθμίσεων σχετικά με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις που θα έπρεπε να υπάρχουν στις τράπεζες. Ως αποτέλεσμα, αυξήθηκε τόσο η ποσότητα όσο και η ποιότητα των κεφαλαίων αυτών σε σύγκριση με τις απαιτήσεις της Βασιλείας II. Εισήχθησαν επίσης στο πλαίσιο στοιχεία αντικυκλικότητας με το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα και επιβλήθηκαν υψηλότερες κεφαλαιακές απαιτήσεις σε συστημικά σημαντικούς θεσμούς. Δημιουργήθηκε ένας δείκτης μόχλευσης που δε βασίζεται στον κίνδυνο καθώς και δύο δείκτες ρευστότητας, ο δείκτης κάλυψης ρευστότητας (LCR) και ο δείκτης καθαρής σταθερής χρηματοδότησης (NSFR). Η Βασιλεία III εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στη

ρύθμιση του τραπεζικού τομέα με στόχο τη βελτίωση της σταθερότητας και της αντοχής των τραπεζών σε κρίσιμες καταστάσεις. Η Βασιλεία III επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο τραπεζικό σύστημα με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των τραπεζών σε κρίσεις και τη βελτίωση της διαφάνειας και της εποπτείας. Ας αναλύσουμε περισσότερο τις βασικές αλλαγές (Magnus et al., 2017):

1. Ενίσχυση της Κεφαλαιακής Αντοχής:

- **Εισαγωγή του Common Equity Tier 1 (CET1):** Το CET1 αποτελεί το πιο προτιμώμενο είδος κεφαλαίου και περιλαμβάνει κυρίως μετοχές και επιχειρηματικά κέρδη. Αυτή η αλλαγή ενισχύει την ποιότητα του κεφαλαίου και την ικανότητα των τραπεζών να αντιμετωπίζουν τους κινδύνους.
- **Κεφάλαιο Αντικειμενικού Κινδύνου (Capital Buffer):** Δημιουργήθηκε ένα αντικειμενικό κεφάλαιο για την αντιμετώπιση συστημικών κινδύνων, προσφέροντας πρόσθετη αντοχή κατά την διάρκεια οικονομικών κρίσεων.

2. Ενίσχυση της Εποπτείας και της Διαφάνειας:

- **Stress Tests:** Η υποχρεωτική εφαρμογή των stress tests επιτρέπει την αξιολόγηση της αντοχής των τραπεζών σε διάφορα οικονομικά σενάρια. Αυτό βοηθά στον προσδιορισμό των αδύναμων σημείων και την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων.
- **Ποσοτώσεις Κεφαλαίου:** Η θέσπιση ποσοτώσεων κεφαλαίου για την αντιμετώπιση διαφόρων κινδύνων, όπως λειτουργική ανεπάρκεια, συμβάλλει στην ενίσχυση της ασφάλειας των τραπεζών.

3. Διαχείριση κινδύνου:

- Ενίσχυση του Πλαισίου για τη Διαχείριση Ριψοκίνδυνου (Pillar 2): Ο Pillar 2 διευρύνθηκε για να καλύψει ατομικά χαρακτηριστικά των τραπεζών και συστημικούς κινδύνους. Αυτό βελτιώνει την εποπτεία και τη διαχείριση του κινδύνου.

4. Λειτουργική Ανεπάρκεια:

- **Απαιτήσεις για τη Διαχείριση του Κινδύνου Λειτουργικής Ανεπάρκειας:** Εισαγωγή νέων απαιτήσεων που αφορούν τη διαχείριση

του κινδύνου λειτουργικής ανεπάρκειας, βοηθώντας στην αποφυγή προβλημάτων που προκύπτουν από τεχνικές ανεπάρκειες ή ανθρώπινα λάθη.

Οι παραπάνω αλλαγές συνεισφέρουν στη διαμόρφωση ενός πιο ανθεκτικού και διαφανούς τραπεζικού συστήματος, που μπορεί να αντιμετωπίσει πιο αποτελεσματικά τις πιέσεις και τις προκλήσεις του οικονομικού περιβάλλοντος.

Βασιλεία IV (2017): Η Βασιλεία IV αποτελεί μια συνέχεια της πορείας προς την ενίσχυση της ρύθμισης και της εποπτείας στον τραπεζικό τομέα, εστιάζοντας σε περαιτέρω προσαρμογές και βελτιώσεις. Αντιπροσωπεύει μια σημαντική εξέλιξη στη ρύθμιση του τραπεζικού τομέα, επικεντρώνοντας την προσοχή στη βελτίωση της ανθεκτικότητας των τραπεζών και στην αύξηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι βασικές αλλαγές που επέφερε η Βασιλεία IV περιλαμβάνουν (Magnus et al., 2017):

1. Ποιότητα Κεφαλαίου:

- **Ενίσχυση του Common Equity Tier 1 (CET1):** Η περαιτέρω ενίσχυση των απαιτήσεων για το CET1 βελτιώνει την ποιότητα του κεφαλαίου των τραπεζών. Οι τράπεζες υποχρεούνται να διαθέτουν υψηλής ποιότητας κεφάλαιο, ενισχύοντας έτσι την ανθεκτικότητά τους σε οικονομικές πιέσεις.
- **Αντικειμενικό Κεφάλαιο:** Εισαγωγή περαιτέρω απαιτήσεων για τη χρήση αντικειμενικού κεφαλαίου στοχεύει στην αντιμετώπιση συστημικών κινδύνων και στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

2. Διαχείριση Κίνδυνου:

- **Ενίσχυση της Ευελιξίας στα Σενάρια Στρες:** Η Βασιλεία IV δίνει έμφαση στην ευελιξία των σεναρίων στρες, επιτρέποντας την πιο ακριβή αξιολόγηση της αντοχής των τραπεζών σε διάφορες κρίσεις, βοηθώντας έτσι στην ενίσχυση της διαχείρισης του ρισοκινδύνου.

3. Λειτουργική Ανεπάρκεια:

- **Εισαγωγή Νέων Απαιτήσεων για τη Διαχείριση του Κινδύνου Λειτουργικής Ανεπάρκειας:** Η αντιμετώπιση της λειτουργικής ανεπάρκειας ενισχύεται με τη θέσπιση νέων απαιτήσεων, εξασφαλίζοντας παράλληλα την αντοχή των τραπεζών σε τεχνικές ανεπάρκειες ή ανθρώπινα λάθη.

4. Επικεφαλίδες Κινδύνου:

- **Εισαγωγή των Επικεφαλίδων Κινδύνου για Τράπεζες:** Η αντιμετώπιση ποικίλων κινδύνων, όπως τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα, ενισχύεται με τη θέσπιση επικεφαλίδων κινδύνου. Αυτό αναγνωρίζει τη σημασία της διαχείρισης όλων των τύπων ρίσκων που μπορεί να αντιμετωπίσει μια τράπεζα.

Συνολικά, η Βασιλεία IV αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την ενίσχυση της ρύθμισης των τραπεζών, προάγοντας την ασφάλεια και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και για τον λόγο αυτό θα την αναλύσουμε διεξοδικότερα στην επόμενη παράγραφο.

3.8 Βασιλεία IV

Οι τράπεζες υπόκεινται σε ρύθμιση τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και από το 1973, οι τραπεζικοί κανονισμοί συντονίζονται παγκοσμίως από την Επιτροπή της Βασιλείας για την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (BIS). Η BIS ανήκει από κοινού σε 63 κεντρικές τράπεζες από χώρες που αντιπροσωπεύουν το 95% του παγκόσμιου ΑΕΠ (Nordea, 2021). Το πρώτο πλαίσιο της Βασιλείας εισήχθη το 1988 και ακολούθησε η Βασιλεία II το 2004, το οποίο επέκτεινε τους τυποποιημένους κανόνες, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας στις τράπεζες να χρησιμοποιούν τα δικά τους εσωτερικά μοντέλα κινδύνου για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών τους απαιτήσεων. Ως απάντηση στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2009, η Επιτροπή εισήγαγε τη Βασιλεία III, η οποία πρόσθεσε αρκετές μεταρρυθμίσεις για τον μετριασμό του κινδύνου στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα όπως (KPMG, 2024):

- Δείκτης κεφαλαίου. Η Βασιλεία III αύξησε τον δείκτη κεφαλαίου των τραπεζών κατά 2,5% σε σύγκριση με τη Βασιλεία II. Αυτός είναι ο λόγος του κεφαλαίου μιας τράπεζας προς τα σταθμισμένα στοιχεία ενεργητικού της. Όσο υψηλότερος είναι ο κίνδυνος στον δανεισμό, τόσο υψηλότερα είναι τα σταθμισμένα περιουσιακά στοιχεία της τράπεζας και τόσο περισσότερα αποθεματικά μετοχικού κεφαλαίου πρέπει να διατηρεί μια τράπεζα. Το ελάχιστο αποθεματικό κεφάλαιο που χρειάζεται μια τράπεζα σύμφωνα με το πλαίσιο της Βασιλείας είναι το 10,5% των σταθμισμένων με τον κίνδυνο περιουσιακών της στοιχείων
- Αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας. Η Βασιλεία III πρόσθεσε επίσης ένα αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας, το οποίο δημιουργείται σε περιόδους ανάπτυξης και απελευθερώνεται όταν πραγματοποιούνται συστημικοί κίνδυνοι. Αυτό το απόθεμα ποικίλλει ανά χώρα και μπορεί να είναι μεταξύ 0 και 2,5%, ανάλογα με το τι έχει αποφασίσει η εθνική ρυθμιστική αρχή
- Δείκτης μόχλευσης. Η Βασιλεία III πρόσθεσε μια απαίτηση δείκτη μόχλευσης ο οποίος απαιτεί τα ίδια κεφάλαια Tier 1 των τραπεζών να είναι τουλάχιστον το 3% του συνολικού ανοίγματος της τράπεζας, αναφορικά με τα ίδια κεφάλαια, το χρέος συν τις υποχρεώσεις εκτός ισολογισμού, όπως τα ανοίγματα σε παράγωγα

Το 2017, η Επιτροπή της Βασιλείας συμφώνησε για αλλαγές στις παγκόσμιες κεφαλαιακές απαιτήσεις ως μέρος της οριστικοποίησης της Βασιλείας III. Οι αλλαγές είναι τόσο περιεκτικές που θεωρούνται όλο και περισσότερο ως ένα εντελώς νέο πλαίσιο, που συνήθως αναφέρεται ως «Βασιλεία IV», που θα τεθεί σε ισχύ βάσει των μεταβατικών κανόνων από το 2025 (Nordea, 2021).

Ο σκοπός της Βασιλείας IV είναι να εξισορροπήσει τους όρους ανταγωνισμού και να εναρμονίσει τον τρόπο με τον οποίο οι τράπεζες υπολογίζουν τους κινδύνους και όχι να αυξήσει το επίπεδο των κεφαλαίων στις τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις πιθανότατα θα έχουν ανόμοιο αντίκτυπο σε διαφορετικές περιοχές, λόγω των περιφερειακών διαφορών στη χρήση των εσωτερικών μοντέλων από τις τράπεζες για τον υπολογισμό του κινδύνου.

Η Βασιλεία IV έχει διαφορετικό αντίκτυπο από τράπεζα σε τράπεζα, ανάλογα με το χαρτοφυλάκιο της, την τοποθεσία της, τις τρέχουσες μεθοδολογίες εσωτερικού

κινδύνου, αλλά και άλλους παράγοντες Η Βασιλεία IV όχι μόνο δεν κατάφερε να εξισορροπήσει τους όρους ανταγωνισμού, αλλά από πολλές απόψεις τον έκανε πιο μονόπλευρο. Ο αντίκτυπος της στη διαχείριση του πιστωτικού χαρτοφυλακίου είναι πολύ πιο μεγάλος από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί. Στην περίπτωση που οι τράπεζες δεν κάνουν τίποτα για να μετριάσουν τον αντίκτυπο των νέων κανόνων, θα χρειαστεί να διατηρούν δισεκατομμύρια σε επιπλέον κεφάλαια. Στην απόδοση των ιδίων κεφαλαίων του τραπεζικού τομέα οι συνέπειες αυξήθηκαν σημαντικά, αφού εκτιμήθηκαν σε 0,6%, δηλαδή υπήρχε μείωση από 8% σε 7,4%. Οι εξειδικευμένες τράπεζες και αυτές που επεκτείνονται σε όλους τους τομείς πλήττονται περισσότερο από όλες.

Η μέτρηση των κινδύνων των νέων μοντέλων είναι περίπλοκη. Τα μεσαία μεγέθους ιδρύματα δυσκολεύονται να έχουν νέα μοντέλα μέτρησης κινδύνου και να μάθουν καινούργιους κανόνες. Για το λόγο αυτό είναι σε υψηλότερο επίπεδο από ότι επιβάλει η ρυθμιστική γραμμή, ενώ θεωρούν ότι είναι λογικό να υπάρχει διάκριση μεταξύ των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων. Ωστόσο, σε περίπτωση που πιστεύουν ότι είναι λογικό να γίνεται διάκριση μεταξύ σταθμισμένων πόρων σε ένα πιο σημαντικό επίπεδο ευαισθησίας από αυτό που απαιτείται από τον ελεγκτή, θα πρέπει να το κάνουν. Στην πραγματικότητα, τα ιδρύματα που έχουν δημιουργήσει τα μοντέλα απαιτήσής τους σε κάθε περίπτωση των προ-απαιτούμενων, για να διαθέτουν διοικητικό κεφάλαιο πρέπει να έχουν μια πραγματικά εσωτερική ματιά. Τα εσωτερικά μοντέλα παρέχουν τις διαδικασίες εκτίμησης που απαιτούνται για να απαιτηθούν επιλογές σχετικά με τη διαχείριση χαρτοφυλακίου και δανείων που προσαρμόζουν τις εμπορικές και διοικητικές ανάγκες (Hamar, 2023).

3.8.1 Τα βασικά στοιχεία της Βασιλείας IV

Οι αλλαγές που επέφερε η Βασιλεία IV είναι οι ακόλουθες (Hamar, 2023):

- Θεσπίζει νέες αξιολογήσεις κινδύνου για τα περιουσιακά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των εταιρικών ομολόγων και των ακινήτων, ενώ ενισχύει συγχρόνως τις τυποποιημένες προσεγγίσεις για τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο προσαρμογής της πιστωτικής αποτίμησης (CVA) και τον λειτουργικό κίνδυνο. Οι προτάσεις της Βασιλείας απαιτούν μια σειρά προσαρμογών που, με την προσθήκη περισσότερων βαθμίδων, πιο πολλών

ταξινομήσεων καθώς και προτύπων, καθιστούν τις τυποποιημένες διαδικασίες πιο περίπλοκες και ευαίσθητες στον κίνδυνο.

- Εισάγει ένα νέο αποθεματικό δείκτη μόχλευσης για να μπορεί να ελέγχει τα παγκόσμια συστηματικά ιδρύματα, θέτοντάς τους την απαίτηση να έχουν ένα πρόσθετο κεφάλαιο σε αποθεματικό.
- Μειώνει τα χαμηλά επίπεδα των εσωτερικά διαμορφωμένων προσαρμοσμένων στον κίνδυνο στοιχείων του ενεργητικού (RWA), επιτρέποντας μια καλύτερη σύγκριση μεταξύ των τυποποιημένων και των προσεγγίσεων εσωτερικών διαβαθμίσεων (IRB) τραπεζών και αντικατοπτρίζοντας τη διαφορά μεταξύ του ποσού κεφαλαίου που θα πρέπει να διατηρήσει μια τράπεζα βάσει του εσωτερικού της μοντέλου και του τυποποιημένου μοντέλου, καθιστώντας την Βασιλεία IV σαν μια διέξοδο με πιο ευαίσθητη προς το κίνδυνο θεώρηση.
- Περιορίζει την εφαρμογή των μεθόδων εσωτερικών διαβαθμίσεων στους υπολογισμούς των κεφαλαιακών απαιτήσεων, εκτός και αν έχουν τη σύμφωνη γνώμη της εποπτικής αρχής να υιοθετήσουν εναλλακτική λύση. Η Βασιλεία IV καταργεί όλες τις εναλλακτικές της προσέγγισης εσωτερικών διαβαθμίσεων για τις μετοχές, καθώς και για ανοίγματα σε μεγάλες χρηματοοικονομικές και εταιρικές οντότητες.
- Καταργεί την προηγμένη προσέγγιση μέτρησης (AMA), την οποία χρησιμοποιούσαν τα τραπεζικά ιδρύματα έως τότε για να μετρήσουν το λειτουργικό κίνδυνο και την αντικαθιστά με μια μη μοντελοποιημένη τυποποιημένη προσέγγιση.
- Ανεξάρτητα από το τι λέει το εσωτερικό τους μοντέλο, οι τράπεζες υποχρεούνται πλέον να διατηρούν κεφάλαια που είναι τουλάχιστον 72,5% του ποσού που δείχνει το τυποποιημένο μοντέλο.

3.8.2 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο τραπεζικός κλάδος

Οι λόγοι που επέβαλαν την αναμόρφωση της Συνθήκης της Βασιλείας σχετίζονται με τις προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο τραπεζικός κλάδος κατά τη διάρκεια των τελευταίων κρίσεων. Τα πιο σημαντικά από τα προβλήματα αυτά είναι τα εξής (Hamar, 2023):

- Αρχικά, η αποδυνάμωση σε μακροοικονομικό επίπεδο σε συνδυασμό με τον καθορισμό των συνθηκών χρηματοδότησης συνεπάγεται μια επαναφορτιζόμενη αύξηση της ώθησης προσαρμογής των ατόμων προς τα μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ιδιαίτερα στα κράτη που επηρεάζονται περισσότερο από τα δικαστικά έξοδα των τραπεζών. Αυτές οι εξελίξεις επιβαρύνουν την ικανότητα εξυπηρέτησης του χρέους των κόκκινων δανείων
- Η αποσύνθεση που υπάρχει στις μακροοικονομικές προοπτικές επιβαρύνει την ποιότητα των πόρων και την άποψη των οφελών της πιστοληπτικής ικανότητας. Παρόλο που ο τομέας διατήρησης χρημάτων στην Ευρώπη είναι καλά κεφαλαιοποιημένος, μια αρθρωμένη αποσύνθεση στη μακροοικονομική άποψη θα υποδηλώνει μια επαναφορτιζόμενη αύξηση του πιστωτικού κινδύνου, σε μια στιγμή που μερικά πιστωτικά ιδρύματα είναι ακόμη προετοιμασμένα για την επίλυση ζητημάτων ποιότητας των πόρων που σχετίζονται με την πανδημία της covid-19. Η ευελιξία των πιστωτικών ιδρυμάτων επηρεάζεται επιπλέον από τα βοηθητικά στοιχεία, την μέτρηση της πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας, τον ανταγωνισμό από τους σύγχρονους προμηθευτές νομισματικών παροχών και την παρουσίαση τους στους κινδύνους που υπάρχουν στον κυβερνοχώρο και στο κλίμα
- Στην σημερινή εποχή οι φόβοι για τη νομισματική σταθερότητα που απορρέουν από την απότομη πτώση του κόστους των περιουσιακών στοιχείων, παραμένουν ακραίοι. Αυτό έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει τεράστιες αποτυχίες στην αγορά, οι οποίες με τη σειρά τους μπορεί να προκαλέσουν αστάθεια και κατ' επέκταση πιέσεις ρευστότητας. Επίσης, η αστάθεια και η αύξηση της τιμής της ενέργειας που μεταπήδησε και στον τομέα των προϊόντων, δημιούργησε την ευκαιρία να κερδοσκοπήσουν κάποιοι επιχειρηματίες από τα περιθώρια κέρδους στην αγορά, γεγονός που προκαλεί μεγαλύτερη πίεση ρευστότητας

3.9 Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας NextGeneration (NGEU)

Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας έχει σαν βασικό στόχο να δίνει δάνεια και επιχορηγήσεις προκειμένου να στηρίξει τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις που προβαίνουν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτός ο μηχανισμός βοηθάει στα εξής (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2023):

- Στη δημιουργία θέσεων εργασίας και την τόνωση της ανάπτυξης της κάθε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Μειώνει τις επιπτώσεις που έχουν οι χώρες από τον Covid-19
- Συμμετέχει στην επιτυχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να πετύχει μέχρι το 2050 τη κλιματική ουδετερότητα
- Βοηθάει την Ευρώπη να μετασχηματιστεί ψηφιακά
- Εξασφαλίζει την ανθεκτικότητα και την βιωσιμότητα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και στις ευκαιρίες προς την πράσινη ψηφιακή μετάβαση

Ο μηχανισμός αυτός διαθέτει 723 δισεκατομμύρια ευρώ για να επενδυθούν σε έργα και σε μεταρρυθμίσεις στις κράτη-χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα οποία τα 385 δισεκατομμύρια ευρώ σε δάνεια και 338 δισεκατομμύρια ευρώ σε επιχορηγήσεις. Ο σκοπός του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας περιλαμβάνει (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2023):

- Την πράσινη μετάβαση που σημαίνει την εστίαση στις πράσινες τεχνολογίες και ικανότητες
- Τις πολιτικές για την επόμενη γενιά που αποτελούν τη βελτίωση της γενικής, επαγγελματικής και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Βοηθάει στην προσχολική εκπαίδευση, στη ψηφιακή εκπαίδευση και στην απασχόληση των νέων.
- Προωθεί τον ψηφιακό μετασχηματισμό
- Προωθεί την κοινωνική και εδαφική συνοχή και δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας
- Βελτιώνει την υγεία και οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα
- Προωθεί μια έξυπνη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη

3.9.1 Τα κυριότερα στοιχεία της δέσμης μέτρων του NextGeneration

Το 50% των κονδυλίων από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από το NextGeneration (NGEU) χρησιμοποιούνται για τα εξής μέτρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023):

- Στηρίζουν στο πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» στην έρευνα και στην καινοτομία
- Δημιουργούν ένα δίκαιο κλίμα και μια ψηφιακή μετάβαση μέσα από τη «Ψηφιακή Ευρώπη» και του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης
- Δημιουργούν ετοιμότητα, ανάκαμψη και ανθεκτικότητα μέσω του EU4Health, μιας νέας πρωτοβουλίας για την υγεία, και του Μηχανισμού Ανάκτησης και Ανθεκτικότητας (rescEU)
- Επικαιροποιούν τα καθιερωμένα προγράμματα όπως είναι η κοινή γεωργική πολιτική και η πολιτική συνοχής για τη βελτιστοποίηση της συμβολής τους στις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωση
- Το 30% των κονδυλίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιείται για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής
- Τη διασφάλιση της βιοποικιλότητας και την προώθηση της ισότητας των φύλων

3.9.2 Η λειτουργία του μηχανισμού NextGeneration

Ο μηχανισμός αυτός αποτελεί ένα προσωρινό μέτρο με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντλεί κεφάλαια από τον δανεισμό από την κεφαλαιαγορά, τα οποία χρησιμοποιεί για να πραγματοποιηθούν οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες είναι σύμφωνες με τις προτεραιότητες της και σύμφωνα με την κοινωνική και οικονομική πολιτική της κάθε χώρας της στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου αντιμετωπίζουν τις ειδικές προκλήσεις.

Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο δίνει το πλαίσιο προκειμένου να συντονιστούν οι οικονομικές πολιτικές σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023α). Επιτρέπει στα κράτη- μέλη της να σχεδιάζουν την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική τους και να τις παρακολουθούν σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Ο μηχανισμός NextGeneration χρηματοδοτεί τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το Φεβρουάριο του 2020 μέχρι τον Δεκέμβριο του 2026, ενώ τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2021.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Οι Cabral & García Díaz (2015) εξέτασαν την ελκυστικότητα της συμμετοχής μιας μικρής ανοικτής οικονομίας μετά την πρόσφατη εμπειρία της Ελλάδας σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το αποτέλεσμα έδειξε ότι όταν δεν υπάρχει ανάλογη δημοσιονομική πολιτική, η συμμετοχή της σε μια μεγάλη νομισματική ένωση είναι αντιπαραγωγική. Μόλις ενσωματωθεί σωστά ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής, τότε η συμμετοχή της ανοικτής οικονομίας στη νομισματική ένωση καθίσταται επιθυμητή από κοινωνική άποψη. Χρησιμοποίησαν το βασικό μοντέλο που στηρίζεται στο μοντέλο δύο χωρών των Canzoneri και Dabi (1999) και για να εισάγουν τις εκτιμήσεις για την δημοσιονομική πολιτική ακολουθούν το υπόδειγμα του Pizzati (2000). Μετά από αυτά τα αποτελέσματα, εξέτασαν τις προοπτικές συμμετοχής και των δύο οικονομιών στον δημοσιονομικό συντονισμό και τον τρόπο με τον οποίο τα διαφορετικά συστήματα συγχρονισμού πολιτικών μπορούν να παρέχουν λόγους για να γίνει ωφέλιμη η συνεργασία για τα μέλη μιας νομισματικής ένωσης. Το αποτέλεσμα ήταν ότι όταν οι νομισματικές και δημοσιονομικές αρχές συνεργάζονται και προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τις εξωτερικές επιδράσεις προς όφελός τους, μπορεί να επιτευχθεί ένα Pareto αποτέλεσμα εάν η δημοσιονομική πολιτική συντονίζεται από μια κεντρική αρχή.

Οι Havlik et al. (2022) χρησιμοποίησαν τις παλινδρομήσεις μελέτης γεγονότων για να συγκρίνουν τον αντίκτυπο των ανακοινώσεων της νομισματικής έναντι της δημοσιονομικής πολιτικής στα spreads των κρατικών ομολόγων της ευρωζώνης στην πανδημία. Στους ελέγχους αυτούς εντόπισαν μεγαλύτερα αποτελέσματα στις νομισματικές παρά στις δημοσιονομικές ανακοινώσεις. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα της έρευνας για τα εργαλεία δημοσιονομικής κρίσης της νέας αρχιτεκτονικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζουν σημαντικά αποτελέσματα σε αντίθεση με τα μέσα δανεισμού. Η χαλάρωση των ευρωπαϊκών δημοσιονομικών κανόνων μέσω της ενεργοποίησης της ρήτρας έκτακτης ανάγκης στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης συνδέεται με αύξηση των spreads. Άρα η σταθερότητα των αγορών ομολόγων της ευρωζώνης σε μια σοβαρή κρίση εξαρτάται

σε μεγάλο βαθμό από τις απεριόριστες αγορές κρατικών ομολόγων του ευρωσυστήματος. Το αποτέλεσμα έδειξε ότι η δημοσιονομική στήριξη μπορεί να παίξει σταθεροποιητικό ρόλο όταν υπάρχει ένα σημαντικό στοιχείο μεταφοράς, όπως στην νέα αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι Golpe et al. (2023) έδειξαν νέα εμπειρικά στοιχεία που υποδηλώνουν ότι οι μεταβλητές της νομισματικής πολιτικής διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο πολύπλοκο οικονομικό σύστημα. Επίσης, ανακάλυψαν νέα στοιχεία που υποστηρίζουν τον ρόλο των συνολικών δαπανών σαν μοχλό της δημοσιονομικής πολιτικής. Ανάφεραν ότι η πανδημία της COVID-19 είχε σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του πλανήτη γενικά. Οι αντιδράσεις από τις διαφορετικές κυβερνήσεις των κρατών στην πανδημία περιλάμβαναν το lockdown των πολιτών, το κλείσιμο συνόρων, τη δημιουργία απόστασης ασφαλείας ανάμεσα στα άτομα κ.α. Οι οικονομίες όλου του πλανήτη συρρικνώθηκαν ως αποτέλεσμα αυτών των πολιτικών. Στην Ευρωζώνη, προκειμένου να ανακάμψουν οι οικονομίες των χωρών, οι κυβερνήσεις των κρατών πίεσαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να λάβουν έκτακτα μέτρα. Έτσι, οι ευρωπαϊκές αρχές εγκαινίασαν την «The Next Generation of E.U.» και το Pandemic Emergency Purchase Program, δηλαδή τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM) (Fendel et al., 2021). Γενικά μπορούμε να πούμε ότι ένα χρέος θεωρείται βιώσιμο αν οι δημοσιονομικές αρχές έχουν περιθώριο να αυξήσουν τα πρωτογενή υπόλοιπα όταν αντιμετωπίζουν αυξανόμενους δείκτες χρέους προς ΑΕΠ (Bohn, 1998). Από τη βιωσιμότητα του δημοσιονομικού τομέα και από τα παραδείγματα του παρελθόντος είναι πιο πιθανό τα δημόσια έσοδα και οι δαπάνες να εξισορροπηθούν με την πάροδο του χρόνου και να ακολουθήσουν το πρότυπο ανάπτυξης τους (Afonso et al., 2023). Οι Golpe et al. (2023) έδειξαν ότι στην περίπτωση που οι δαπάνες οδηγούν σε δημιουργία εσόδων, οι δημοσιονομικές αρχές παράγουν μόνο το εισόδημα που απαιτείται για την πληρωμή των εγκεκριμένων δαπανών. Οπότε υπάρχει έλλειψη ελέγχου στους δημοσιονομικούς προϋπολογισμούς, θέτοντας σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα του δημοσιονομικού συστήματος. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, οι μειώσεις των κρατικών δαπανών αποτελεί τον μοναδικό τρόπο μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος (Afonso & Jalles, 2016).

Οι Costello et al. (2022) έγραψαν την έκθεση που αντιπροσωπεύει την πρώτη εποπτεία της Ελλάδας μετά το πρόγραμμα PPS, δηλαδή την Έκθεση Παρακολούθησης μετά το

Πρόγραμμα. Η έκθεση αυτή παρουσιάζει μια αξιολόγηση της ικανότητας της Ελλάδας να αποπληρώσει το δημόσιο χρέος της, εξετάζοντας τις βασικές χρηματοοικονομικές, δημοσιονομικές και οικονομικές τάσεις. Άρχισε στο τέλος του Αυγούστου 2022, ύστερα από το τέλος του Προγράμματος Ενισχυμένης Επιτήρησης της Ελλάδας. Η έκθεση περιγράφει αναλυτικά τα συμπεράσματα του προσωπικού της Επιτροπής στην Αθήνα, η οποία πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στις 4-11 Οκτωβρίου 2022, σε συντονισμό με το προσωπικό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας συμμετείχε στο πλαίσιο του Συστήματος Έγκαιρης Προειδοποίησης, ενώ στις συναντήσεις συμμετείχε και το προσωπικό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Οι Liargovas & Pilichos (2022) εξέτασαν τους παράγοντες που επηρέασαν την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιώντας τις 19 χώρες της Ευρωζώνης στα έτη 1999-2019. Τόνισαν ότι ένας από τους πυλώνες της στρατηγικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι η ευρωπαϊκή δημοσιονομική διακυβέρνηση. Το έργο του συντονισμού και της οργάνωσης κοινών πολιτικών οδήγησε στην ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απαιτείται ο σχηματισμός μιας πολιτικής ένωσης ανάμεσα σε όλα τα ευρωπαϊκά έθνη, που χρειάζεται την παρουσία συντονισμένου οικονομικού ελέγχου. Είναι απαραίτητο για διάφορα έθνη με διάφορες δημοσιονομικές πολιτικές και οικονομικά μεγέθη να ενωθούν κάτω από ένα ενιαίο πλαίσιο οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Αν και κάθε έθνος διατηρεί τον δικό του προϋπολογισμό, υπάρχουν καθολικές κατευθυντήριες γραμμές για τη δημιουργία, την εκτέλεση και την επίβλεψή του. Οι Liargovas & Pilichos (2022) μελέτησαν τις αποκλίσεις των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων στις χώρες αυτές και διερεύνησαν τις αιτίες τους. Οι προβλέψεις και τα πραγματικά στοιχεία του ισοζυγίου των κυβερνήσεων χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των σφαλμάτων των δημοσιονομικών προβλέψεων. Επιπλέον, υπολογίζονται οι διακυμάνσεις των μακροοικονομικών δεδομένων, ειδικά σε ετήσια ποσοστιαία μεταβολή. Οι προβλέψεις για τις μακροοικονομικές και δημοσιονομικές στατιστικές προέρχονταν από τα στοιχεία των κρατικών προϋπολογισμών σε κάθε από τις 19 χώρες της ευρωζώνης. Η βάση δεδομένων του προγράμματος Σταθερότητας και Σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησίμευε σαν την κύρια πηγή δεδομένων για τις προβλέψεις δημοσιονομικών και μακροοικονομικών δεικτών για τα έτη 1998–2014. Η επιλογή των δεδομένων στην έρευνα των Liargovas & Pilichos (2022) βασίζεται στην ιδέα ότι,

προκειμένου να αξιολογηθεί η ικανότητα κάθε χώρας να παράγει αμερόληπτες και αξιόπιστες προβλέψεις, αυτές πρέπει να πραγματοποιηθούν όσο το δυνατόν πλησιέστερα στην αρχή του έτους. Χρησιμοποίησαν την μέθοδο OLS και αξιοποιώντας τη βάση δεδομένων των προγραμμάτων Σταθερότητας και Σύγκλισης μέχρι το 2014 και του κανονισμού 473/2013 της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι το 2019, δημιούργησαν ένα μοναδικό σύνολο δεδομένων σχετικά με τις δημοσιονομικές και μακροοικονομικές προβλέψεις των δεκαεννέα (19) μέλη -κρατών της ευρωζώνης, για την εκτίμηση των σφαλμάτων πρόβλεψης. Από την έρευνα αυτή, βγάλανε το συμπέρασμα ότι οι μεταβλητές που επηρεάζουν την εξέλιξη των δημοσιονομικών δεδομένων από έτος σε έτος καθορίζουν την ικανότητα ενός κράτους να ακολουθεί τα δημοσιονομικά του σχέδια. Η εκτέλεση των κρατικών δημοσιονομικών σχεδίων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικές μεταβλητές, όπως είναι η αύξηση του ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν), το ύψος του δημόσιου χρέους και ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών του καταναλωτή. Σε περίπτωση που το οικονομικό έτος μιας κυβέρνησης συμπίπτει με έτος εκλογών, τότε υπάρχουν υψηλότερα επίπεδα δαπανών και λιγότερη αποτελεσματικότητα στη φορολογική διοίκηση. Οι διαδικασίες για την παρακολούθηση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού πρέπει να έχουν μεγαλύτερη προσοχή στη διάρκεια των εκλογών. Άρα πρέπει να δημιουργηθούν συστήματα παρακολούθησης μεγάλων μακροοικονομικών δεδομένων, όπως η εξέλιξη του ΑΕΠ και τα γενικά επίπεδα τιμών, προκειμένου κάθε κυβέρνηση να μπορεί να επιβλέπει την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση των δημόσιων οικονομικών μέσω της σωστής τήρησης των δημοσιονομικών της στόχων. Επίσης, μια άλλη διαδικασία που έχει μεγαλύτερο έλεγχο στην ορθή τήρηση των δημοσιονομικών σχεδίων είναι η συνεχής ενημέρωση για το ύψος του δημόσιου χρέους.

Οι Liargovas & Pilichos (2022) τόνισαν ότι ένας από τους βασικούς πολιτικούς στόχους είναι η δημιουργία ενός οργανισμού που θα παρακολουθεί τον πληθωρισμό και τις οικονομικές εξελίξεις καθώς και θα προβλέπει πώς αυτές θα εξελιχθούν. Με τη βοήθεια ενός τέτοιου οργανισμού, η κυβέρνηση θα είναι σε θέση να διαχειριστεί τους κινδύνους που σχετίζονται με την ακριβή πρόβλεψη και εκτέλεση των δεδομένων του προϋπολογισμού. Τέλος, η εφαρμογή ενός εθνικού δημοσιονομικού κανόνα για το δημόσιο χρέος κατά τη διάρκεια των εκλογικών ετών δεν θα παρεμπόδιζε τις προσπάθειες για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής διακυβέρνησης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Ένας κανόνας αυτού του είδους

θα πρέπει να είναι δεσμευτικότερος από τους προηγούμενους και αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ένταξη του στο σύνταγμα της κάθε χώρας. Λόγο του γεγονότος αυτού, οι κυβερνήσεις δεν θα είναι σε θέση να αυξήσουν τα επίπεδα χρέους εν όψει εκλογών κατά ένα συγκεκριμένο ποσοστό σε σύγκριση με το προηγούμενο οικονομικό έτος. Με αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση θα πρέπει να εφαρμόσει μια πιο αποτελεσματική διαχείριση των δαπανών ή μια αποτελεσματικότερη διαχείριση των φόρων. Η έρευνα των Liargovas & Pilichos (2022) αποκάλυψε ότι η ικανότητα της κυβέρνησης να αξιολογεί με ακρίβεια την οικονομία, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει ένα κράτος να εκπληρώσει τα δημοσιονομικά του σχέδια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Ερευνητικά ερωτήματα

Στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης για τη μελλοντική κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η οποία ξεκίνησε από τη Λευκή Βίβλο για το μέλλον για την Ευρώπη, η Επιτροπή παρουσίασε ένα έγγραφο προβληματισμού για την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης στις 31 Μαΐου 2017, ακριβώς για να υπενθυμίσει αυτά τα κενά στην αρχιτεκτονική της ευρωζώνης και να σκιαγραφήσει έναν πιθανό δρόμο προς τα εμπρός.

Υπάρχον ακόμα αρκετά προβλήματα που πρέπει να λυθούν ώστε να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί η ONE. Η αρχιτεκτονική της ONE σχεδιάστηκε σταδιακά κατά τη διάρκεια της τελευταίας τριακονταετίας. Η συνολική διακυβέρνηση έχει βελτιωθεί, κυρίως εξαιτίας της ανάγκης για αλλαγή που δημιούργησε η οικονομική κρίση, αλλά εξακολουθεί να μην είναι η βέλτιστη για τους λόγους που αναλύονται παρακάτω:

- Πρώτον, η διακυβέρνηση της ONE εξακολουθεί να είναι μη ισορροπημένη
- Δεύτερον, η θεσμική αρχιτεκτονική της ONE είναι ένα μικτό σύστημα το οποίο είναι περίπλοκο και απαιτεί μεγαλύτερη διαφάνεια και λογοδοσία.
- Τρίτον, το κοινό συμφέρον της ζώνης του ευρώ δεν εκπροσωπείται ακόμη επαρκώς στον δημόσιο διάλογο και στη λήψη αποφάσεων

Λαμβάνοντας υπόψη τις προκλήσεις που αναπτύχθηκαν στο έγγραφο προβληματισμού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη βελτίωση της αρχιτεκτονικής της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η πρόταση αυτή έγινε στη βάση της ανάγκης ενίσχυσης της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της οικονομικής σύγκλισης και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρωζώνη. Η εμβάθυνση της ONE προϋποθέτει τη λήψη μέτρων σε τρεις βασικούς τομείς:

- 1) Ολοκλήρωση της Χρηματοοικονομικής Ένωσης
- 2) Ολοκλήρωση της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Ένωσης

3) Δημοκρατική λογοδοσία και ενίσχυση των θεσμών της Ευρωζώνης

Σύμφωνα με τα ανωτέρω η παρούσα διπλωματική έχει στόχο να διερευνήσει τα ακόλουθα ερωτήματα.

1. Παρουσιάζεται εξέλιξη στην Ευρωπαϊκή Ενοποίηση ή υπάρχει στασιμότητα μετά τις τελευταίες κρίσεις;
2. Υπάρχει αποδυνάμωση του Ευρωπαϊκού στόχου για πλήρη ενοποίηση μετά τις αναταράξεις που δημιούργησαν οι κρίσεις (Covid, Brexit κ.α.);
3. Οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο λειτουργίας της ΕΕ οδηγούν σε περισσότερη διαφάνεια, δημοκρατία και αξιοπιστία;
4. Η Ελλάδα έχει ωφεληθεί από την ένταξή της στην ΕΕ και την Ευρωζώνη;
5. Η νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ στην Ευρωζώνη έχει βελτιώσει το κλίμα υπέρ της Ένωσης στην Ελλάδα;

5.2 Ερευνητικές υποθέσεις

Σύμφωνα με τα ανωτέρω ερευνητικά ερωτήματα και τη βιβλιογραφική επισκόπηση, το εμπειρικό μέρος της παρούσας διπλωματικής καλείται να εξετάσει τις ακόλουθες υποθέσεις.

- Υ1. Η νέα αρχιτεκτονική που διαμορφώθηκε μετά τις κρίσεις (χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-08, Covid, Brexit κ.α.), είχε θετική επίδραση στην Ευρωπαϊκή ενοποίηση
- Υ2. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν και πραγματοποιούνται στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ έχουν αυξήσει τη διαφάνεια
- Υ3. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν και πραγματοποιούνται στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ έχουν αυξήσει τη δημοκρατικότητα των θεσμών
- Υ4. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν και πραγματοποιούνται στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ έχουν αυξήσει την αξιοπιστία των θεσμών
- Υ5. Η Ελλάδα ωφελήθηκε συνολικά από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- Υ6. Η Ελλάδα ωφελήθηκε συνολικά από την ένταξή της στην Ευρωζώνη

Υ7. Οι μεταβολές στην αρχιτεκτονική της ΕΕ είναι προς τη σωστή κατεύθυνση

Υ8. Η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στην Ευρωζώνη

Υ9. Η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στην ΕΕ

5.3 Δείγμα και εργαλεία για την ανάλυση

Η εμπειρική ανάλυση της παρούσας διπλωματικής πραγματοποιήθηκε μέσω πρωτογενούς έρευνας που συνδυάστηκε με τον διαμοιρασμό ερωτηματολογίου. Για τον λόγο αυτό δημιουργήθηκε ένα κατάλληλα δομημένο ερωτηματολόγιο που διαμοιράστηκε σε δημοσίους υπαλλήλους που είναι σε θέσεις οι οποίες σχετίζονται με τον οικονομικό τομέα και έχουν τις γνώσεις να αξιολογήσουν τις διαδικασίες με τις οποίες θα ασχοληθεί η παρούσα έρευνα. Η διαδικασία αποστολής και συλλογής ήταν ηλεκτρονική και συνεπώς πρόκειται για ένα δείγμα ευκολίας.

Τα ερωτηματολόγια εστάλησαν σε υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών, του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων, του Γενικού λογιστηρίου του Κράτους, και γενικά, σε ανθρώπους που γνωρίζουν από οικονομικά και κυρίως, δημόσια οικονομικά. Κατά συνέπεια, έχουμε ένα δείγμα αρκετά εξειδικευμένων ανθρώπων, με αρκετά βαθιά γνώση των δημόσιων οικονομικών και των αλλαγών που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια στο θεσμικό πλαίσιο, οι οποίοι απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Το εργαλείο αυτό περιλαμβάνει ερωτήσεις ώστε να αποτυπωθεί η γνώμη όλων αυτών των ατόμων που έχουν κάποια σχετική γνώση και έχουν παρακολουθήσει τις εξελίξεις εκ των έσω. Η ανωτέρω διαδικασία εξασφαλίζει ότι τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης είναι ιδιαίτερα σημαντικά, αφού αυτή η κατηγορία πολιτών, που δεν έχουν πολιτικές θέσεις και εξαρτήσεις, έχει τις γνώσεις για να επηρεάσει την κοινή γνώμη σχετικά με τα απτά αποτελέσματα των αλλαγών που πραγματοποιούνται στην ελληνική οικονομία ως συνέπεια της νέας αρχιτεκτονικής της ΕΕ.

Συλλέχθηκαν συνολικά 120 έγκυρα ερωτηματολόγια από τον πληθυσμό που περιεγράφηκε ανωτέρω και η στατιστική ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS 25 και περιλαμβάνει περιγραφικά στατιστικά και επαγωγική στατιστική ελέγχου υποθέσεων. Για τον έλεγχο υποθέσεων δημιουργήθηκαν νέες μεταβλητές/κλίμακες από τις ερωτήσεις του

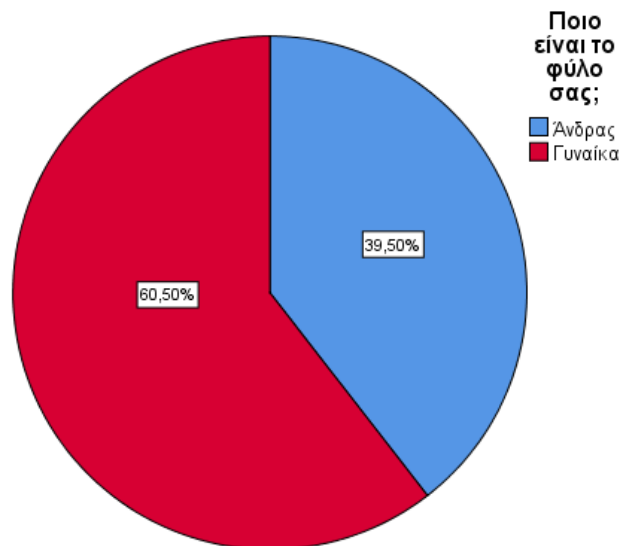
ερωτηματολογίου, οι οποίες ελέγχθηκαν σε συνάρτηση με τις ερωτήσεις δημογραφικού τύπου που επίσης περιλαμβάνονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

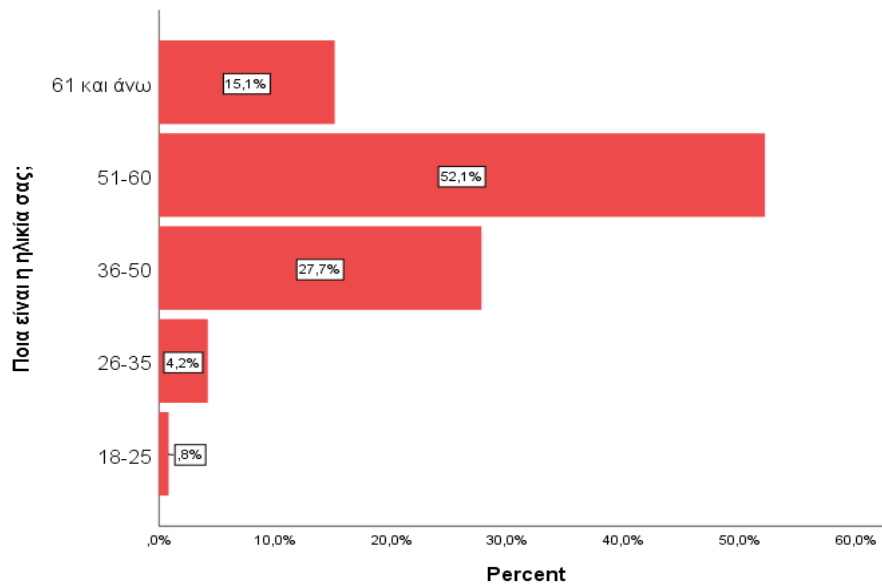
6.1 Περιγραφική ανάλυση

Το εργαλείο της έρευνας αποτελείται από μία σειρά ερωτημάτων τα οποία στοχεύουν στο να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα. Αρχικά, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων αναλυτικά για κάθε ερώτηση.

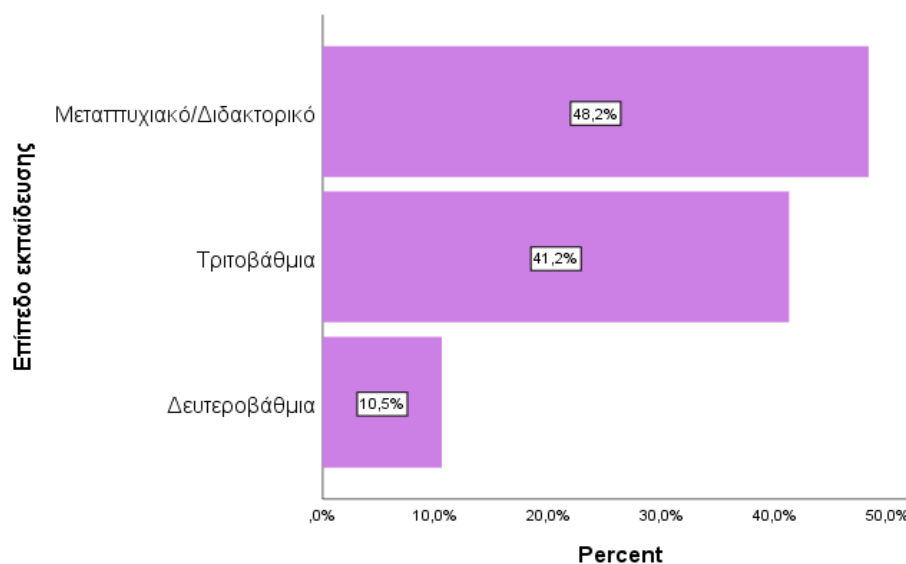
Γράφημα 4: Κατανομή φύλου συμμετεχόντων

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες, αφού όπως φαίνεται από το γράφημα 6.1, αποτελούν το 60,5% του δείγματος, έναντι μόλις του 39,5% που είναι οι άνδρες συμμετέχοντες.

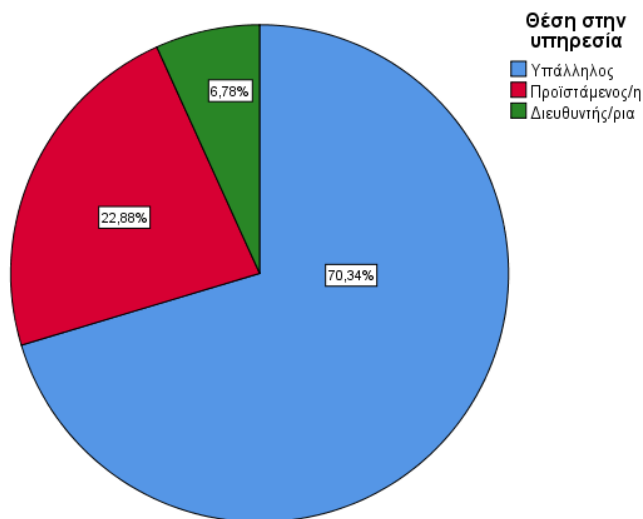
Γράφημα 5: Ηλικιακή κατηγορία συμμετεχόντων

Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (52,1%) ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία από 51 έως 60ετών. Ακολουθούν οι αμέσως νεότεροι, της κατηγορίας 36-50 και στην τρίτη θέση έπονται οι μεγαλύτεροι συμμετέχοντες, πάνω από 60 ετών. Οι νεαροί αποτελούν τη μειοψηφία του δείγματος, αφού μόλις το 4,2 δηλώνει ότι είναι από 26 έως και 35 ετών, και ακόμα λιγότεροι (0,8%) είναι και κάτω των 25.

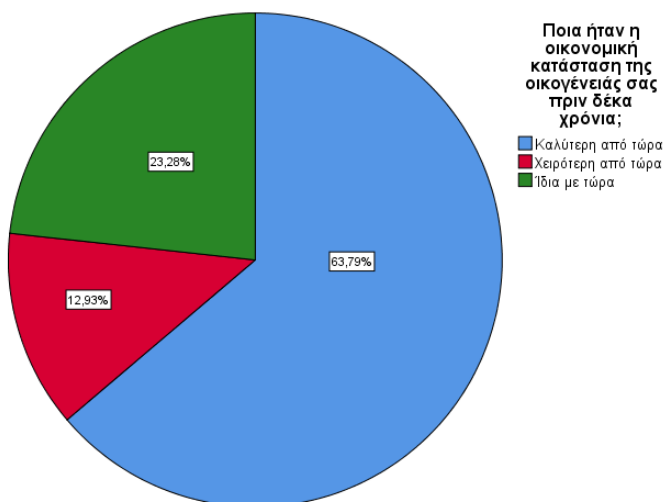
Γράφημα 6: Επίπεδο εκπαίδευσης

Όπως διαφαίνεται και από το ανωτέρω γράφημα 6.3, οι συμμετέχοντες είναι ιδιαίτερα υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Περίπου το 90% του δείγματος δήλωσε ότι διαθέτει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή/και μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών.

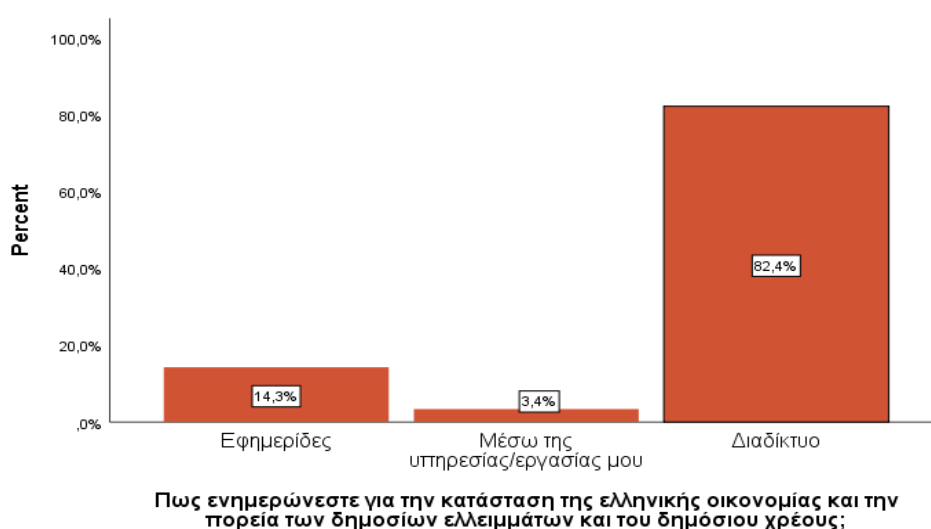
Γράφημα 7: Θέση εργασίας

Η θέση στην οποία υπηρετούν οι συμμετέχοντες ήταν ένα ακόμα προσωπικό στοιχείο που τους ζητήθηκε. Από το γράφημα 6.4 προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία (70,34%) είναι απλοί υπάλληλοι, το 22,88% κατέχουν θέση προϊσταμένου/ης, ενώ μόλις το 6,78% έχει διευθυντική θέση στην υπηρεσία όπου εργάζεται.

Γράφημα 8: Σύγκριση οικονομικής κατάστασης

Η επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας λόγω των κρίσεων που αντιμετώπισε την τελευταία δεκαετία, είχαν προφανώς και αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομική κατάσταση των πολιτών. Από το ανωτέρω γράφημα προκύπτει ότι μόλις το 12,93% του δείγματος δηλώνει ότι η κατάσταση της οικογένειάς του είναι καλύτερη σήμερα, το 23,28% δηλώνει ότι δεν παρατηρεί σημαντικές διαφοροποιήσεις, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία (63,79%) διαπιστώνει ότι οικονομικά βρίσκεται σε δεινότερη θέση σήμερα σε σχέση με μία δεκαετία πριν.

Γράφημα 9: Πηγές οικονομικής ενημέρωσης

Το διαδίκτυο προσφέρει απεριόριστες ουσιαστικά δυνατότητες στους χρήστες του. Μία από αυτές τις δυνατότητες είναι και η άντληση των επιθυμητών πληροφοριών σχετικά με ένα ζήτημα που άπτεται των ενδιαφερόντων των χρηστών, ενώ ο χρήστης έχει και τον έλεγχο του είδους και του περιεχομένου της πληροφορίας. Για τον λόγο αυτό βλέπουμε στο ανωτέρω γράφημα ότι το 82,4% των συμμετεχόντων επιλέγει το διαδίκτυο για την ενημέρωσή του και στη δεύτερη θέση, αλλά με τεράστια απόσταση έρχονται οι εφημερίδες. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 3,4% δηλώνει ως πηγή ενημέρωσης σχετικά με το έλλειμμα και το χρέος, την υπηρεσία του.

Πίνακας 1: Εξοικείωση με τις σχετικές έννοιες

Πόσο καλά γνωρίζετε τις έννοιες:	Καθόλου	Ελάχιστα	Μέτρια	Καλά	Πολύ καλά
«δημόσιο έλλειμμα» και «δημόσιο χρέος»;	0,0%	0,8%	21,0%	39,5%	38,7%
«μαύρο χρήμα» και «παραοικονομία»;	0,0%	0,0%	4,2%	36,1%	59,7%
«νομισματική πολιτική» και «δημοσιονομική πολιτική»;	0,0%	1,7%	26,9%	30,3%	41,2%
«αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης»;	0,0%	27,7%	22,7%	35,3%	14,3%

Είναι προφανές ότι υπάρχει μεγάλη εξοικείωση των συμμετεχόντων με τις έννοιες που είναι στον πυρήνα της παρούσας έρευνας. Τα ποσοστά των θετικών απαντήσεων («Καλά» και «Πολύ καλά») αθροίζουν σε ιδιαίτερα υψηλά νούμερα, που πλησιάζουν και ξεπερνούν το 90%. Μικρή εξαίρεση αποτελεί η αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, όπου και πάλι οι θετικές απαντήσεις είναι κατά πολύ μεγαλύτερες των αρνητικών. Υπάρχει όμως ένα σημαντικό κομμάτι του δείγματος (27,7%) που δηλώνει ότι γνωρίζει ελάχιστα πράγματα για το συγκεκριμένο θέμα.

Χαρακτηριστικό είναι ότι σε καμία από τις τέσσερις ερωτήσεις εξοικείωσης δεν εμφανίστηκαν απαντήσεις στην κατηγορία «Καθόλου», που σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες είχαν έστω μία μικρή εξοικείωση με το βασικό θέμα της έρευνας.

Πίνακας 2: Κύριες αιτίες χρέους και ελλείμματος

Η διαχρονική αύξηση χρέους και ελλείμματος οφείλεται κυρίως:	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
στο υπερβολικό μέγεθος των δημοσίων δαπανών	10,1%	22,7%	27,7%	35,3%	4,2%
στη μείωση των φορολογικών εσόδων	9,5%	38,8%	31,0%	19,8%	0,9%
στην ύπαρξη παραοικονομίας και «μαύρου» χρήματος	3,5%	10,5%	21,9%	50,9%	13,2%
στις πολιτικές που εφαρμόζουν οι εκλεγμένες κυβερνήσεις	0,0%	0,8%	20,3%	53,4%	25,4%
στον τρόπο σκέψης των πολιτών	13,4%	25,2%	33,6%	24,4%	3,4%

Ζητήσαμε από τους συμμετέχοντες να τοποθετηθούν σχετικά με τις βασικές αιτίες της διαχρονικής αύξησης χρέους και ελλείμματος στην Ελλάδα. Συγκρίνοντας τα ποσοστά θετικών απαντήσεων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι κυρίαρχη αιτία θεωρείται από τη συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος η πολιτική που εφαρμόζεται διαχρονικά από τις ελληνικές κυβερνήσεις. Στη δεύτερη θέση ακολουθεί η παραοικονομία και το «μαύρο» χρήμα, ενώ ο τρόπος σκέψης των πολιτών θεωρείται ως η λιγότερο σημαντική αιτία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία.

Πίνακας 3: Μέτρα και πολιτικές του δημοσίου

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ , ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Οι νομισματικές πολιτικές ως προς τον περιορισμό ελλείμματος και χρέους που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν αποτελεσματικές	16,9%	55,1%	27,1%	0,8%	0,0%
Οι δημοσιονομικές πολιτικές ως προς τον περιορισμό ελλείμματος χρέους που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν αποτελεσματικές	17,6%	62,2%	20,2%	0,0%	0,0%
Τα μέτρα λιτότητας που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για την εισαγωγή της χώρας στην Ευρωζώνη ήταν αποτελεσματικά	17,8%	41,5%	33,9%	6,8%	0,0%
Η πάταξη της φοροδιαφυγής είναι αποτελεσματικό μέτρο για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα δημοσιονομικά κριτήρια της ΕΕ	0,8%	1,7%	28,0%	60,2%	9,3%
Η μείωση του κόστους του δημοσίου τομέα είναι αποτελεσματικό μέτρο για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα κριτήρια της ΕΕ	4,3%	13,9%	29,6%	49,6%	2,6%

Τα μέτρα λιτότητας και οι δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις κρίνονται ως αναποτελεσματικά σχετικά με την αντιμετώπιση ελλειμμάτων και χρέους, τουλάχιστον από τη συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Αντίθετα, η πάταξη της φοροδιαφυγής και η μείωση του κόστους του δημοσίου τομέα κρίνονται ως περισσότερο ενδεδειγμένα ώστε να καταφέρει η Ελλάδα να ανταπεξέλθει στα κριτήρια που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Φυσικά, τα δύο αυτά ζητήματα ήταν μέσα στους στόχους των δημοσιονομικών και νομισματικών μέτρων που εξήγγειλαν οι κυβερνήσεις κατά καιρούς, αλλά σύμφωνα με τους πολίτες που συμμετείχαν στην έρευνα, τα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών επί της ουσίας ήταν ανύπαρκτα.

Πίνακας 4: Οικονομικές επιδράσεις χρέους και ελλείμματος

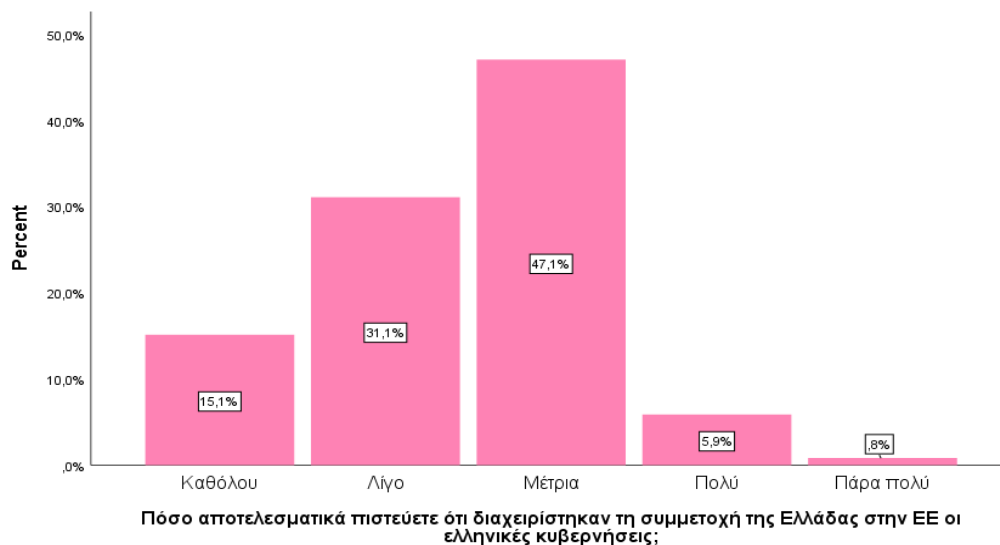
	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα έχουν ως επίπτωση την επιδείνωση της οικονομικής μου κατάστασης	2,5%	0,8%	10,1%	68,1%	18,5%
Οι εφαρμοζόμενες πολιτικές της ΕΕ αναμένω να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη μελλοντική οικονομική μου κατάσταση	0,0%	5,9%	32,8%	52,9%	8,4%
Οι αυστηρές απαιτήσεις της Ευρωζώνης είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν την ελληνική οικονομία σε χρεοκοπία στο μέλλον	0,0%	26,1%	33,6%	34,5%	5,9%

Τα μεγάλα και επίμονα δίδυμα ελλείμματα και το διογκωμένο χρέος, έχουν ως αποτέλεσμα την επιβολή νέων περιοριστικών μέτρων. Που με τη σειρά τους αναμένεται να έχουν αρνητικές συνέπειες στην οικονομία της χώρας και στην καθημερινότητα των πολιτών. Φαίνεται από τον ανωτέρω Πίνακα 4, ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης των στρεβλώσεων αυτών, αναμένουν οι συμμετέχοντες ότι θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική τους κατάσταση, αλλά και στην κατάσταση της χώρας. Η πιθανότητα μίας νέας οικονομικής κρίσης στο μέλλον, εξαιτίας της εφαρμογής αυστηρών μέτρων, δεν είναι παράλογη σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, αν και οι απαντήσεις στη σχετική ερώτηση είναι περισσότερο μοιρασμένες ανάμεσα σε θετικό και αρνητικό φάσμα συγκριτικά με τις άλλες δύο ερωτήσεις.

Πίνακας 5: Ελλάδα και Ευρωζώνη

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Η νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ και της Ευρωζώνης θα έχει θετική επίπτωση στην οικονομία της Ελλάδας	5,2%	19,0%	62,9%	12,9%	0,0%
Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη ήταν θετική συνολικά για την οικονομία της χώρας	6,0%	19,0%	31,9%	36,2%	6,9%
Οι τελευταίες θεσμικές αλλαγές στην αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση	5,1%	16,1%	66,1%	12,7%	0,0%

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη κρίνεται μάλλον θετικά από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Οι απαντήσεις στο θετικό φάσμα είναι αρκετά καλύτερες από ό,τι στο αρνητικό. Αντίθετα, η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης και οι θεσμικές αλλαγές σε αυτήν, κρίνεται από την πλειοψηφία ότι έχουν περισσότερο αρνητικό αποτέλεσμα.

Γράφημα 10: Αποτελεσματικότητα διαχείρισης

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης της συμμετοχής της Ελλάδας στην ΕΕ από την πλευρά των ελληνικών κυβερνήσεων διαχρονικά, οι απαντήσεις συντείνουν προς την αρνητική κατεύθυνση. Το 47,1% δήλωσε ότι η διαχείριση ήταν μέτρια, ενώ λίγο ή και καθόλου αποτελεσματική θεωρούν τη διαχείριση το 46,2% των συμμετεχόντων. Αντίθετα, οι θετικές τοποθετήσεις ήταν εξαιρετικά λίγες, αφού το 5,9% δήλωσε «Πολύ» και μόλις το 0,7% «Πάρα πολύ».

6.2 Επίδραση των δημογραφικών

Πέρα από την απλή παράθεση των περιγραφικών στατιστικών που πραγματοποιήσαμε στην προηγούμενη παράγραφο, έχει σημασία να εξετάσουμε την επίδραση των προσωπικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών στις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Για τον λόγο αυτό, δημιουργήσαμε νέες μεταβλητές, οι οποίες προήλθαν από την ομαδοποίηση των επιμέρους ερωτημάτων που παρατέθηκαν στους πίνακες. Πριν όμως προχωρήσουμε στην δημιουργία των νέων μεταβλητών, έπρεπε να πραγματοποιήσουμε έναν έλεγχο συνέπειας και αξιοπιστίας για τα ερωτήματα, ούτως ώστε να διαπιστώσουμε την στατιστική σημαντικότητα των ευρημάτων μας. Ο έλεγχος αυτός πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του συντελεστή alpha του Cronbach. Ο συντελεστής αυτός λαμβάνει τιμές από 0 έως και 1, και το σύνολο των ερωτήσεων θεωρείται συνεκτικό αν η τιμή του συντελεστή είναι πάνω από 0,7. Σε περίπτωση που η τιμή του είναι μικρότερη του 0,5 υπάρχει πρόβλημα έλλειψης αξιοπιστίας, ενώ για τις τιμές μεταξύ 0,5 και 0,7 δεν μπορούμε να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα (Field, 2017).

Τα αποτελέσματα του ελέγχου αξιοπιστίας απεικονίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 6.

Πίνακας 6: Έλεγχος αξιοπιστίας

Όνομα κλίμακας	Cronbach's Alpha	N of Items
Εξοικείωση	,853	4
Αιτίες	,651	5
Μέτρα και πολιτικές	,661	4
Οικονομικές επιδράσεις	,638	2
Ελλάδα και ΕΕ	,849	3

Η πρώτη κλίμακα που δημιουργήσαμε είναι αυτή της Εξοικείωσης και περιλαμβάνει τα 4 ερωτήματα του Πίνακα 6. Η τιμή του συντελεστή alpha είναι ίση με 0,853 και συνεπώς δεν υπάρχει ζήτημα αξιοπιστίας.

Η δεύτερη κλίμακα είναι οι Αιτίες που περιλαμβάνει τις ερωτήσεις του πίνακα 6.2. Βλέπουμε ότι η τιμή του συντελεστή είναι μικρότερη της επιθυμητής τιμής (0,7), αλλά η ανάλυση ευαισθησίας που πραγματοποιήθηκε, κατέδειξε ότι η τιμή του συντελεστή αν αφαιρεθεί κάποια από τις ερωτήσεις αυξάνει, μόνο στην περίπτωση που αφαιρεθεί η ερώτηση «Η διαχρονική αύξηση χρέους και ελλείμματος οφείλεται κυρίως στις πολιτικές που εφαρμόζουν οι εκλεγμένες κυβερνήσεις». Παρόλα αυτά, επειδή η τιμή αυξήθηκε από 0,651 σε 0,657 που δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική και συνεχίζει να είναι κάτω από 0,7, δεν αφαιρέσαμε την ερώτηση αυτή και υπολογίσαμε την νέα μεταβλητή μας και με τις 5 ερωτήσεις.

Η τρίτη κλίμακα ονομάζεται Μέτρα και πολιτικές. Ο αρχικός συντελεστής αξιοπιστίας ήταν 0,587 και η ανάλυση ευαισθησίας έδειξε ότι αν αφαιρέσουμε την ερώτηση «Η πάταξη της φοροδιαφυγής είναι αποτελεσματικό μέτρο για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα δημοσιονομικά κριτήρια της ΕΕ», η τιμή του συντελεστή αυξάνεται σε 0,661 που είναι πολύ κοντά στην επιθυμητή τιμή. Κατά συνέπεια, δημιουργήσαμε την νέα μεταβλητή μας μόνο από τις τέσσερις εναπομείνουσες ερωτήσεις.

Η τέταρτη κλίμακα αποτελείται από τις τρεις ερωτήσεις του Πίνακα 4 και έδωσε αρχικά συντελεστή ίσο με 0,364. Αν αφαιρεθεί η ερώτηση «Το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα έχουν ως επίπτωση την επιδείνωση της οικονομικής μου κατάστασης», η τιμή του

συντελεστή αυξάνει σε 0,638. Κατά συνέπεια, αφαιρέσαμε την ερώτηση αυτή από τη νέα κλίμακα.

Η πέμπτη και τελευταία κλίμακα περιλαμβάνει τις τρεις ερωτήσεις του Πίνακα 5 και έχει τιμή συντελεστή ίση με 0,849. Κατά συνέπεια, συμπεριλάβαμε και τις 3 ερωτήσεις αυτές στη νέα μεταβλητή.

Εφόσον πραγματοποιήσαμε την ανάλυση αξιοπιστίας και δημιουργήσαμε τις νέες κλίμακες της έρευνάς μας, προχωρήσαμε στον έλεγχο υποθέσεων για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Αρχικά, υπολογίσαμε τα περιγραφικά στατιστικά των νέων μεταβλητών που δημιουργήσαμε, τα οποία απεικονίζονται στον Πίνακα 7 που ακολουθεί.

Πίνακας 7: Περιγραφικά στατιστικά κλιμάκων

	Mean	Std. Deviation
Εξοικείωση	4,05	,692
Αιτίες	3,22	,582
Μέτρα και πολιτικές	2,44	,547
Οικονομικές επιδράσεις	3,42	,698
Ελλάδα και ΕΕ	2,98	,717

Η υψηλότερη μέση τιμή αντιστοιχεί στην Εξοικείωση με τιμή 4,05, ενώ τη χαμηλότερη μέση τιμή έχει η μεταβλητή Μέτρα και πολιτικές (2,44). Τα αποτελέσματα αυτά ήταν αναμενόμενα αφού είχαμε ήδη παρουσιάσει τις επιμέρους απαντήσεις των συμμετεχόντων στους πίνακες της προηγούμενης παραγράφου.

6.2.1 Έλεγχοι υποθέσεων για το φύλο

Το φύλο έχει δύο δυνατές απαντήσεις (Άνδρας/Γυναίκα). Κατά συνέπεια, ο κατάλληλος έλεγχος είναι ένα T-test για ανεξάρτητα δείγματα. Τα αποτελέσματα του ελέγχου απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 8: Έλεγχος μέσης τιμής για το Φύλο

	Ποιο είναι το φύλο σας;	N	Mean	Sig.
Εξοικείωση	Άνδρας	47	4,17	,115
	Γυναίκα	72	3,96	
Αιτίες	Άνδρας	47	3,28	,327
	Γυναίκα	63	3,17	
Μέτρα και πολιτικές	Άνδρας	47	2,56	,027
	Γυναίκα	67	2,35	
Οικονομικές επιδράσεις	Άνδρας	47	3,35	,385
	Γυναίκα	72	3,46	
Ελλάδα και ΕΕ	Άνδρας	46	3,29	,000
	Γυναίκα	66	2,76	

Η μηδενική υπόθεση της ισότητας των μέσων τιμών για τα δύο φύλα, απορρίπτεται αν η τιμή σημαντικότητας (Sig.) είναι μικρότερη από το σύνηθες επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% (Field, 2017). Από τον ανωτέρω Πίνακα 8 έπεται ότι σημαντικές διαφορές υπάρχουν μόνο για τις κλίμακες «Μέτρα και πολιτικές» και «Ελλάδα και ΕΕ». Παρατηρούμε μάλιστα ότι και στις δύο περιπτώσεις, η μέση τιμή των ανδρών είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των γυναικών. Συμπεραίνουμε συνεπώς ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη δυσπιστία τα μέτρα αλλά και τα αποτελέσματα των πολιτικών σχετικά με τη νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ.

6.2.2 Έλεγχοι υποθέσεων για την ηλικία

Το επόμενο δημογραφικού τύπου χαρακτηριστικό που ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες ήταν η ηλικία τους. Επειδή η ηλικία αποτελείται από περισσότερες από δύο κατηγορίες απαντήσεων, ο κατάλληλος έλεγχος είναι η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (One-way ANOVA), τα αποτελέσματα του οποίου απεικονίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 9.

Πίνακας 9: Έλεγχος μέσης τιμής για την ηλικία

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Εξοικείωση	Between Groups	1,539	4	,385	,797	,530
	Within Groups	55,081	114	,483		
	Total	56,621	118			
Αιτίες	Between Groups	2,857	4	,714	2,197	,074
	Within Groups	34,131	105	,325		
	Total	36,988	109			
Μέτρα και πολιτικές	Between Groups	,552	4	,138	,451	,771
	Within Groups	33,328	109	,306		
	Total	33,879	113			
Οικονομικές επιδράσεις	Between Groups	1,979	4	,495	1,016	,402
	Within Groups	55,512	114	,487		
	Total	57,492	118			
Ελλάδα και ΕΕ	Between Groups	1,307	4	,327	,627	,644
	Within Groups	55,769	107	,521		
	Total	57,075	111			

Όπως φαίνεται από τον ανωτέρω πίνακα, καμία από τις κλίμακες δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα αναφορικά με την ηλικιακή κατηγορία.

6.2.3 Έλεγχοι υποθέσεων για την εκπαίδευση

Το επόμενο δημογραφικού τύπου χαρακτηριστικό που ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες ήταν το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει. Επειδή η εκπαίδευση αποτελείται από περισσότερες από δύο κατηγορίες απαντήσεων, ο κατάλληλος έλεγχος είναι η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (One-way ANOVA), τα αποτελέσματα του οποίου απεικονίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 10.

Πίνακας 10: Έλεγχος μέσης τιμής για την εκπαίδευση

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Εξοικείωση	Between Groups	2,936	2	1,468	3,076	,050
	Within Groups	52,969	111	,477		
	Total	55,904	113			
Αιτίες	Between Groups	,613	2	,306	,971	,382
	Within Groups	32,186	102	,316		
	Total	32,798	104			
Μέτρα και πολιτικές	Between Groups	2,239	2	1,120	3,787	,026
	Within Groups	31,340	106	,296		
	Total	33,579	108			
Οικονομικές επιδράσεις	Between Groups	2,239	2	1,119	2,307	,104
	Within Groups	53,851	111	,485		
	Total	56,090	113			
Ελλάδα και ΕΕ	Between Groups	3,103	2	1,552	3,002	,054
	Within Groups	53,748	104	,517		
	Total	56,852	106			

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 10 ανωτέρω, οι διαφορές στους μέσους είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο 5% μόνο για την κλίμακα Μέτρα και πολιτικές, ενώ οριακά δε θεωρούνται σημαντικές οι διαφορές για άλλες δύο κλίμακες (Εξοικείωση και Ελλάδα και ΕΕ).

Από τον πίνακα με τις μέσες τιμές που ακολουθεί (Πίνακας 11), προκύπτει ότι τη μεγαλύτερη μέση τιμή εμφανίζουν οι κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου, ακολουθούν οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στην τρίτη θέση βρίσκονται οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 11: Μέσες τιμές ανά επίπεδο εκπαίδευσης

		N	Mean	
Εξοικείωση	Δευτεροβάθμια	12	4,06	
	Τριτοβάθμια	47	3,85	
	Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	55	4,19	
Μέτρα και πολιτικές	Δευτεροβάθμια	12	2,50	
	Τριτοβάθμια	46	2,27	
	Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	51	2,57	
Ελλάδα και ΕΕ	Δευτεροβάθμια	9	3,00	
	Τριτοβάθμια	47	2,79	
	Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	51	3,15	

6.2.4 Έλεγχοι υποθέσεων για τη θέση εργασίας

Το επόμενο δημογραφικού τύπου χαρακτηριστικό που ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες ήταν η θέση εργασίας στην επιχείρηση ή τον οργανισμό όπου εργάζονται. Επειδή η θέση εργασίας αποτελείται από περισσότερες από δύο κατηγορίες απαντήσεων, ο κατάλληλος έλεγχος είναι η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (One-way ANOVA), τα αποτελέσματα του οποίου απεικονίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 12.

Πίνακας 12: Έλεγχος μέσης τιμής για τη Θέση εργασίας

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Εξοικείωση	Between Groups	4,437	2	2,219	4,977	,008
	Within Groups	51,266	115	,446		
	Total	55,703	117			
Αιτίες	Between Groups	,161	2	,080	,234	,792
	Within Groups	36,437	106	,344		
	Total	36,597	108			
Μέτρα και πολιτικές	Between Groups	2,204	2	1,102	4,100	,019
	Within Groups	29,574	110	,269		
	Total	31,779	112			
Οικονομικές επιδράσεις	Between Groups	1,576	2	,788	1,697	,188
	Within Groups	53,399	115	,464		
	Total	54,975	117			
Ελλάδα και ΕΕ	Between Groups	2,730	2	1,365	2,926	,058
	Within Groups	50,381	108	,466		
	Total	53,111	110			

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 12 ανωτέρω, οι διαφορές στους μέσους είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο 5% για τις κλίμακες Εξοικείωση και Μέτρα και πολιτικές, ενώ οριακά δεν θεωρούνται σημαντικές οι διαφορές για την κλίμακα Ελλάδα και ΕΕ.

Από τον πίνακα με τις μέσες τιμές που ακολουθεί (Πίνακας 13), προκύπτει ότι τη μεγαλύτερη μέση τιμή εμφανίζουν οι κάτοχοι θέσης προϊσταμένου/ης, ακολουθούν οι διευθυντές/ριες και στην τρίτη θέση βρίσκονται οι υπάλληλοι.

Πίνακας 13: Μέσες τιμές ανά Θέση εργασίας

		N	Mean	
Εξοικείωση	Υπάλληλος	83	3,91	
	Προϊστάμενος/η	27	4,35	
	Διευθυντής/ρια	8	4,28	
Μέτρα και πολιτικές	Υπάλληλος	82	2,37	
	Προϊστάμενος/η	23	2,72	
	Διευθυντής/ρια	8	2,46	
Ελλάδα και ΕΕ	Υπάλληλος	80	2,90	
	Προϊστάμενος/η	24	3,29	
	Διευθυντής/ρια	7	3,04	

6.2.5 Έλεγχοι υποθέσεων για την οικονομική κατάσταση

Η σύγκριση της οικονομικής κατάστασης των συμμετεχόντων σήμερα σε σχέση με δέκα χρόνια πριν, είναι σημαντική για την κατανόηση της συναισθηματικής κατάστασής τους. Επειδή η οικονομική κατάσταση αποτελείται από περισσότερες από δύο κατηγορίες απαντήσεων, ο κατάλληλος έλεγχος είναι η ανάλυση διακύμανσης κατά έναν παράγοντα (One-way ANOVA), τα αποτελέσματα του οποίου απεικονίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 14.

Πίνακας 14: Έλεγχος μέσης τιμής για την Οικονομική κατάσταση

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Εξουκείωση	Between Groups	,178	2	,089	,189	,828
	Within Groups	53,074	113	,470		
	Total	53,252	115			
Αιτίες	Between Groups	,210	2	,105	,302	,740
	Within Groups	36,746	106	,347		
	Total	36,956	108			
Μέτρα και πολιτικές	Between Groups	2,373	2	1,187	4,106	,019
	Within Groups	31,500	109	,289		
	Total	33,873	111			
Οικονομικές επιδράσεις	Between Groups	16,898	2	8,449	23,631	,000
	Within Groups	40,403	113	,358		
	Total	57,302	115			
Ελλάδα και ΕΕ	Between Groups	8,150	2	4,075	9,008	,000
	Within Groups	47,952	106	,452		
	Total	56,102	108			

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 14 ανωτέρω, οι διαφορές στους μέσους είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο 5% για τις κλίμακες Μέτρα και πολιτικές, Οικονομικές επιδράσεις και Ελλάδα και ΕΕ.

Από τον πίνακα με τις μέσες τιμές που ακολουθεί (Πίνακας 6.15) παρατηρούμε ότι η οικονομική κατάσταση επηρεάζει τη στάση των συμμετεχόντων. Όσοι δηλώνουν ότι η οικονομική τους κατάσταση ήταν καλύτερη πριν από δέκα χρόνια, έχουν περισσότερο αρνητική στάση απέναντι στις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, ενώ αναμένουν ότι η νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ θα έχει αρνητική επίπτωση στο μέλλον της Ελλάδας.

Πίνακας 15: Μέσες τιμές ανά Οικονομική κατάσταση

		N	Mean	
Μέτρα και πολιτικές	Καλύτερη από τώρα	74	2,33	
	Χειρότερη από τώρα	12	2,61	
	Ίδια με τώρα	26	2,63	
Οικονομικές επιδράσεις	Καλύτερη από τώρα	74	3,70	
	Χειρότερη από τώρα	15	2,86	
	Ίδια με τώρα	27	2,94	
Ελλάδα και ΕΕ	Καλύτερη από τώρα	71	2,79	
	Χειρότερη από τώρα	15	3,26	
	Ίδια με τώρα	23	3,42	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1 Συζήτηση

Μετά τον Ιούνιο του 2015, πραγματοποιήθηκε η Έκθεση των Πέντε Προέδρων που το βασικό της ζήτημα ήταν η εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE). Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από μια σειρά από μεγάλων κρίσεων, όπως είναι η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008, η κρίση χρέους που είχαν οι χώρες του Νότου, η υγειονομική κρίση της Covid-19, η ενεργειακή κρίση κ.α. προχωράει προς την ολοκλήρωση της πραγματικά στο οικονομικό και νομισματικό πεδίο. Στην Έκθεση αυτή, τόνισαν ότι παρόλο που πραγματοποιήθηκαν πολλές θεσμικές αλλαγές πάνω στην κρίση χρέους, οι αδυναμίες των πιο αδυνάμων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνέχισαν να υπάρχουν, όπως για παράδειγμα η ανεργία που σε κάποιες χώρες ήταν σε χαμηλό επίπεδο, ενώ σε άλλες σε υψηλό (Ταγκαλάκης και Σαραϊδάρης, 2021).

Η Έκθεση των πέντε Προέδρων πρότεινε να γίνουν μεταρρυθμίσεις προς τέσσερις κατευθύνσεις για να ενδυναμωθούν τα εργαλεία που έχει η Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Η πρώτη κατεύθυνση είναι προς μια ουσιαστική Οικονομική Ένωσης που παράγει σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών προς την κατεύθυνση των υψηλότερων επιπέδων πλούτου και σύγκλισης εντός της ευρωπαϊκής κοινωνίας, έτσι ώστε κάθε οικονομία να ευημερεί εντός της Νομισματικής Ένωσης. Η δεύτερη κατεύθυνση είναι προς την ανάθεση μιας νομισματικής ένωσης, η οποία θα εγγυάται την ακεραιότητα του ευρώ σε ολόκληρη την ONE, θα αυξάνει τον επιμερισμό του κινδύνου με τον ιδιωτικό τομέα και θα διασφαλίζει ότι οι αποφάσεις της ενιαίας νομισματικής πολιτικής διαχέονται ομοιόμορφα σε όλα τα κράτη μέλη. Η τρίτη κατεύθυνση είναι προς μια δημοσιονομική ένωση που διασφαλίζει την οικονομική σταθερότητα και τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Δεν υπάρχει καμία διαβεβαίωση ότι η Οικονομική και Νομισματική Ένωση θα λειτουργεί πάντα όπως προβλέπεται, ούτε καν με μια ισχυρή οικονομική και χρηματοπιστωτική ένωση και μια ενοποιημένη νομισματική πολιτική που επικεντρώνεται στη σταθερότητα των τιμών. Οι μη βιώσιμες εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές θέτουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα

των τιμών της Ένωσης και θέτουν σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, αυξάνοντας την πιθανότητα χρηματοοικονομικού κατακερματισμού και μετάδοσης της κρίσης μεταξύ των κρατών μελών. Επομένως, οι υγιείς εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές πρέπει να διασφαλίζουν ότι το δημόσιο χρέος μπορεί να επιβιώσει και ότι οι αυτόματοι δημοσιονομικοί σταθεροποιητές μπορούν να λειτουργήσουν για να αμβλύνουν τους οικονομικούς κραδασμούς σε οποιοδήποτε έθνος. Τέλος, κινούμενοι προς την κατεύθυνση μιας Πολιτικής Ένωσης που υποστηρίζει όλους τους προαναφερθέντες στόχους μέσω πραγματικής δημοκρατικής λογοδοσίας, νομιμοποίησης και θεσμικής ανάπτυξης, περισσότερη δημοκρατική λογοδοσία, νομιμότητα και θεσμική ευρωστία θα πρέπει να συμβαδίζουν με περισσότερη υπευθυνότητα και ολοκλήρωση στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρωζώνης (Ταγκαλάκης και Σαραϊδάρης, 2021).

Η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης αντικατοπτρίζει μια σειρά σημαντικών εξελίξεων και αλλαγών που έχουν επηρεάσει την οικονομική και νομισματική ένωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την εκκίνησή της, η Ευρωζώνη έχει αντιμετωπίσει προκλήσεις και κρίσεις που έχουν απαιτήσει προσαρμογές και βελτιώσεις στον τρόπο λειτουργίας της. Αυτή η νέα αρχιτεκτονική αντικατοπτρίζει τις προσπάθειες για ενίσχυση της σταθερότητας, της αντοχής και της δημοκρατικής νομιμότητας. Η διαδικασία δημιουργίας της νέας αρχιτεκτονικής ξεκίνησε μετά την οικονομική κρίση του 2008 και την κρίση του χρέους που ακολούθησε σε ορισμένα κράτη μέλη της Ευρωζώνης. Τα επικριτικά γεγονότα ανέδειξαν αδυναμίες στην αρχική δομή και στις διαδικασίες διαχείρισης κρίσεων. Ως αποτέλεσμα, η Ευρωζώνη βρέθηκε αντιμέτωπη με την ανάγκη να ενισχύσει τον θεσμικό και οικονομικό της μηχανισμό.

Μια από τις βασικές πτυχές της νέας αρχιτεκτονικής είναι η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM). Ο ESM είναι ένας μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων που παρέχει οικονομική στήριξη σε χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες. Αυτός ο μηχανισμός έχει εξελιχθεί για να επεκταθεί και να παρέχει πρόληψη κρίσεων, ενισχύοντας έτσι τη σταθερότητα της Ευρωζώνης. Επιπλέον, οι συζητήσεις έχουν εστιαστεί στην ενίσχυση της οικονομικής ένωσης με τη δημιουργία ενός Προϋπολογισμού της Ευρωζώνης. Ο προϋπολογισμός αυτός θα επιτρέπει κοινές επενδύσεις και αντικυκλικές δράσεις που θα στοχεύουν στην αντιμετώπιση των ανισοροπιών και την προώθηση της ανάπτυξης. Εντούτοις, οι συζητήσεις για τον ρόλο και την επέκταση αυτού του προϋπολογισμού παραμένουν έντονες. Επίσης, το

Σύμφωνα Σταθερότητας και Ανάπτυξης έχει υποστεί αλλαγές, με έμφαση στην ενίσχυση των μηχανισμών επιτήρησης και επιβολής. Ο στόχος είναι να διασφαλιστεί η συμμόρφωση των κρατών μελών με τους κανόνες και τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει. Η διαδικασία ενίσχυσης της δημοκρατικής νομιμότητας αποτελεί άλλη σημαντική πτυχή της νέας αρχιτεκτονικής. Υπάρχει αυξημένη έμφαση στη διαφάνεια, τη συμμετοχή και τον διάλογο μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, των κρατών μελών και των πολιτών.

Συνολικά, η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης προσπαθεί να επιλύσει αδυναμίες που προέκυψαν από προηγούμενες κρίσεις, ενισχύοντας τη σταθερότητα, την αντοχή και τη δημοκρατική νομιμότητα. Εντούτοις, οι προκλήσεις παραμένουν, και η πορεία προς μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική αρχιτεκτονική συνεχίζεται με συζητήσεις, αναθεωρήσεις και προσαρμογές.

7.2 Συμπεράσματα εμπειρικής έρευνας

Η πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση δεν είναι σταθερή και προδιαγεγραμμένη, αλλά περισσότερο θα λέγαμε είναι μία δυναμική κατάσταση που διατηρεί μεν τον αρχικό της στόχο της ενοποίησης σταθερό, αλλά τα βήματα και οι διαδικασίες για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός μεταβάλλονται και προσαρμόζονται στις εκάστοτε συνθήκες. Υπάρχουν άλλωστε καταστάσεις οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν, τουλάχιστον όχι με υψηλή ακρίβεια. Καταστάσεις όπως η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-08 και η κρίση χρέους που προκλήθηκε από την κρίση αυτή, ανάγκασε την Ευρωπαϊκή Ένωση να αναθεωρήσει αρκετές από τις «κόκκινες» γραμμές που είχαν θεσπιστεί μέχρι τότε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δυνατότητας για αλλαγή και προσαρμοστικότητα αποτελούν οι μηχανισμοί που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, οι οποίοι είχαν ως στόχο να βοηθήσουν τα κράτη-μέλη που αντιμετώπισαν προβλήματα να ανταπεξέλθουν ικανοποιητικά και να μην οδηγηθούν σε βαθύτερη κρίση, ή ακόμα και πτώχευση. Αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια της περιόδου της πανδημίας του κορονοϊού, η ΕΕ προχώρησε σε προσωρινή χαλάρωση των αυστηρών κριτηρίων δημοσιονομικής προσαρμογής, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις μοναδικές συνθήκες κρίσης που δημιουργήθηκαν. Επίσης, η μοναδική περίπτωση της αποχώρησης του Ηνωμένου

Βασιλείου από τους κόλπους της Ένωσης, το επονομαζόμενο Brexit, ήταν άλλη μία περίπτωση όπου η ΕΕ έπρεπε να δημιουργήσει μηχανισμούς και διαδικασίες που δεν υπήρχαν και δεν είχαν προβλεφθεί μέχρι τότε.

Αν και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιδείξει σε πολλές περιπτώσεις μοναδικά αντανακλαστικά και προσαρμοστικότητα, έχει πολλές φορές κατηγορηθεί για έλλειψη διαφάνειας και υπερβολική αυστηρότητα προς τις φτωχότερες σχετικά χώρες του Ευρωπαϊκού νότου. Επίσης, μετά την κρίση χρέους και τις πιέσεις που δημιουργήθηκαν στις οικονομίες της περιφέρειας κυρίως, αναζωπυρώθηκε η συζήτηση για το αν τα οφέλη από τη συμμετοχή στην Ένωση και την Ευρωζώνη μπορούν να υπερκεράσουν τις όποιες αρνητικές συνέπειες, ειδικά για τις μικρότερες χώρες. Σε αυτό φυσικά συνέβαλε και η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο όμως δεν είχε δεσμευτεί ποτέ πλήρως και βέβαια, δεν είχε υιοθετήσει και το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρώ.

Μία ακόμα σημαντική κριτική που δέχεται το οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι είναι ακόμα ένα παράδειγμα όπου οι αριθμοί ευημερούν, αλλά οι άνθρωποι δυστυχούν. Για τον λόγο αυτό στην παρούσα έρευνα επιλέξαμε να μην χρησιμοποιήσουμε μία αυστηρά ποσοτική ανάλυση που θα στηρίζεται σε οικονομικούς δείκτες και δημοσιονομικά δεδομένα. Αντίθετα, επιλέχθηκε η λύση του ερωτηματολογίου που δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να δώσουν την δική τους άποψη σχετικά με τα δρώμενα. Τα 120 ερωτηματολόγια που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εμπειρικής ανάλυσης αποτελούν ένα αρκετά μεγάλο δείγμα, δεδομένου του σχετικά μικρού πληθυσμού στον οποίο απευθύνεται το συγκεκριμένο εργαλείο, από την άποψη ότι τις συγκεκριμένες ερωτήσεις δεν δύνανται να τις απαντήσουν ορθά άτομα που δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις.

Όπως είδαμε και στην παρουσίαση των εμπειρικών αποτελεσμάτων, το 60,5% του δείγματος ήταν γυναίκες, ενώ περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (52,1%) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 51-60 ετών. Όπως ήταν αναμενόμενο για το κοινό-στόχο της συγκεκριμένης έρευνας, η συντριπτική πλειοψηφία διαθέτει υψηλού επιπέδου εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, το 89,5% του δείγματος είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου, ή/κι διαθέτουν επιπλέον και μεταπτυχιακό τίτλο, ή διδακτορικό. Τα ανωτέρω γίνονται ακόμα πιο σημαντικά αν συνδυαστούν με το γεγονός ότι το 70,34% είναι απλώς σε υπαλληλική θέση, αλλά παρόλα αυτά διαθέτουν πτυχίο και μεταπτυχιακούς τίτλους.

Μία διαφορετικού τύπου ερώτηση έχει προστεθεί στο εργαλείο της έρευνας, η οποία κατά την άποψη του συγγραφέα είναι ιδιαίτερος σημαντική. Η ερώτηση αυτή καλεί τους συμμετέχοντες να συγκρίνουν την τρέχουσα οικονομική τους κατάσταση με την αντίστοιχη στην οποία βρισκόταν πριν δέκα χρόνια. Η λογική πίσω από τη συγκεκριμένη ερώτηση είναι ότι πριν δέκα χρόνια ήμασταν πολύ κοντά στην χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-08, η οποία αποτέλεσε την αρχή μιας αλληλουχίας γεγονότων που έπληξαν την οικονομία της Ελλάδας μετά το 2010 και, κυρίως, μετά το 2012. Ουσιαστικά, ζητήσαμε από τους συμμετέχοντες να συγκρίνουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται σήμερα, με την κατάσταση στην οποία βρέθηκαν κατά την κορύφωση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, μετά την υπαγωγή της χώρας στα μνημόνια, το PSI και τους κεφαλαιακούς ελέγχους (capital controls). Η συγκεκριμένη περίοδος αποτέλεσε το έναυσμα στην Ελλάδα για ένα κύμα τεράστιας αμφισβήτησης του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος και της ωφέλειας που αποκομίζει η χώρα μας από την συμμετοχή της, σε αντιπαράθεση με τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει μία Ένωση με μερικές από τις πλέον πλούσιες και αναπτυγμένες χώρες και οικονομίες του πλανήτη μας.

Από τα 27 ερωτήματα του εργαλείου της έρευνας, τα τέσσερα είναι καθαρά προσωπικές πληροφορίες ή και δημογραφικού χαρακτήρα και οι είκοσι είναι με απαντήσεις σε πενταβάθμια κλίμακα Likert, από Καθόλου έως Πάρα πολύ, ή από Διαφωνώ απόλυτα έως Συμφωνώ απόλυτα. Οι ερωτήσεις τέτοιου τύπου μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ποσοτικές λόγω του γεγονότος ότι οι απαντήσεις έχουν μία κλιμάκωση στις τιμές τους, ωσάν να ήταν καθαρά αριθμητικές. Αυτές τις είκοσι ερωτήσεις τις ομαδοποιήσαμε σε 5 διαφορετικές κλίμακες, που περιλαμβάνουν από 3 έως και 5 διαφορετικές ερωτήσεις. Οι νέες αυτές μεταβλητές/κλίμακες, είναι η Εξοικείωση, οι Αιτίες, τα Μέτρα και οι πολιτικές, οι Οικονομικές επιδράσεις, και η Ελλάδα και η ΕΕ. Η δημιουργία αυτών των κλιμάκων έχει διττό αποτέλεσμα. Το πρώτο είναι ότι ομαδοποιεί τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και επιτρέπει την ευκολότερη εξαγωγή συμπερασμάτων. Το δεύτερο είναι ότι δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να προχωρήσει σε έλεγχο υποθέσεων για τις μέσες τιμές που δημιουργούνται στις υποκατηγορίες στις οποίες χωρίζονται οι κλίμακες αυτές από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των πρώτων ερωτημάτων.

Από τις επιμέρους ερωτήσεις του ερωτηματολογίου προκύπτει ότι οι ερωτηθέντες είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι με τις έννοιες που σχετίζονται με την εμπειρική μας ανάλυση.

Το δημόσιο χρέος και έλλειμμα, το «μαύρο» χρήμα και η παραοικονομία, καθώς και οι πολιτικές που ακολουθούνται από τις κυβερνήσεις, δημοσιονομικές και νομισματικές, είναι έννοιες που όλοι οι συμμετέχοντες γνωρίζουν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν υπήρξε καμία απάντηση «Καθόλου» στις σχετικές ερωτήσεις, αλλά και «Ελάχιστα απάντησαν το πολύ 1,7% των συμμετεχόντων. Σχετικά με την νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης είχαμε και πάλι 0% στο «Καθόλου», αλλά ένα σημαντικό ποσοστό (27,7%) στην απάντηση «Ελάχιστα». Και πάλι όμως, οι απαντήσεις στο θετικό φάσμα («Καλά» και «Πολύ καλά») φτάνουν το 49,6%, συνεπώς, οι συμμετέχοντες έχουν υψηλά επίπεδα εξοικείωσης με όλες αυτές τις έννοιες. Η μέση τιμή της συγκεκριμένης κλίμακας είναι 4,05 στα 5, που είναι με διαφορά η υψηλότερη από τις πέντε κλίμακες που δημιουργήσαμε και συνεπώς αποδεικνύει την υπόθεση που δηλώθηκε στην μεθοδολογία της έρευνας, ότι το συγκεκριμένο δείγμα προέρχεται από έναν πληθυσμό ατόμων με ιδιαίτερα υψηλή εξοικείωση στο θέμα που αναλύει η παρούσα εργασία.

Η δεύτερη κλίμακα είναι οι κύριες αιτίες χρέους και ελλείμματος και συγκεκριμένα, η διαχρονική τους αύξηση. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην εμπειρική έρευνα, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι περισσότερες σημαντικές αιτίες είναι οι πολιτικές που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις και η ύπαρξη μεγάλου βαθμού παραοικονομίας και «μαύρου» χρήματος. Ακολουθούν οι υπερβολικά υψηλές δημόσιες δαπάνες και ο τρόπος σκέψης των πολιτών, ενώ η μείωση των φορολογικών εσόδων λόγω της κρίσης είναι σύμφωνα με τους ερωτηθέντες ο λιγότερο σημαντικός ρόλος.

Η τρίτη κλίμακα ερωτημάτων σχετίζεται με τα μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόζονται από τις ελληνικές κυβερνήσεις. Το σημαντικότερο μέτρο σύμφωνα με τους ερωτηθέντες είναι η πάταξη της φοροδιαφυγής, ακολουθούμενη από τη μείωση του κόστους του δημοσίου τομέα. Αυτά τα δύο μέτρα θεωρούνται αποτελεσματικά για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίθετα, οι νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τους κυβερνώντες, καθώς και τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν, δεν είχαν τα αναγκαία και επιθυμητά αποτελέσματα σύμφωνα με τους συμμετέχοντες.

Οι επιδράσεις του χρέους και του ελλείμματος είναι το ζητούμενο της τέταρτης κλίμακας που δημιουργήσαμε (Αιτίες). Οι ερωτηθέντες πιστεύουν με ποσοστά που ξεπερνούν το 60% και το 80%, ότι τα ελλείμματα και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην προσωπική τους οικονομική κατάσταση. Αντίστοιχα,

αν και μικρότερα είναι τα ποσοστά εκείνων που θεωρούν ότι και η ελληνική οικονομία θα έχει αρνητικές συνέπειες από τις αυστηρές απαιτήσεις της Ευρωζώνης.

Η πέμπτη και τελευταία κλίμακα ονομάζεται Ελλάδα και Ευρωζώνη και εστιάζει στις επιπτώσεις της νέας αρχιτεκτονικής της Ευρωζώνης στην οικονομία της Ελλάδας. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, η μέχρι στιγμής συμμετοχή της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ ήταν θετική, αφού οι θετικές απαντήσεις ήταν σαφώς περισσότερες από τις αρνητικές (431,% έναντι 25%). Αναφορικά όμως με το μέλλον, οι απόψεις είναι περισσότερο αρνητικές. Περίπου τα δύο τρίτα των ερωτηθέντων κρατούν ουδέτερη στάση, αλλά οι αρνητικές απαντήσεις σχετικά με τις τελευταίες θεσμικές αλλαγές στην αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης και τις επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, είναι περισσότερες από τις θετικές.

Από την ανάλυση των απαντήσεων στα ερωτήματα της έρευνας, προκύπτει ότι η νέα αρχιτεκτονική της ΕΕ και της Ευρωζώνης έχει αυξήσει την ανησυχία στους Ευρωπαίους πολίτες, τουλάχιστον στους Έλληνες που απάντησαν στην παρούσα έρευνα. Στις δύο πρώτες υποθέσεις (Y1 και Y2) οι απαντήσεις είναι σχετικά μοιρασμένες, αλλά υπερισχύει ελαφρώς η αρνητική τοποθέτηση. Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν σε ΕΕ και Ευρωζώνη και η νέα αρχιτεκτονική που δημιουργείται, είναι πιθανό να δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα από αυτά που θα λύσει, ιδιαίτερα για τις πιο αδύναμη χώρες όπως είναι η Ελλάδα. Με την ίδια λογική, και η υπόθεση Y5 μάλλον απορρίπτεται από τους συμμετέχοντες πλειοψηφικά, αφού δε θεωρούν ότι οι αλλαγές στην αρχιτεκτονική κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση.

Αντίθετα, οι συμμετέχοντες συμφωνούν με σχετικά μεγάλη πλειοψηφία ότι η Ελλάδα έχει ωφεληθεί από τη συμμετοχή της σε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωζώνη, και θα πρέπει να παραμείνει μέλος και των δύο Ενώσεων. Συνεπώς, οι ερευνητικές υποθέσεις Y3, Y5 και Y6 γίνονται αποδεκτές σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας. Συμπερασματικά, μπορούμε να συνοψίσουμε τα αποτελέσματα ως ακολούθως: η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη κρίνεται ως κάτι θετικό, και η ελληνική οικονομία έχει ωφεληθεί από αυτό. Παρόλα αυτά, οι κρίσεις και οι προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι Ενώσεις, δημιούργησαν την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα νέο αρχιτεκτόνημα στην Ευρώπη, με νέα εργαλεία, διαδικασίες, αλλά και προϋποθέσεις. Αυτές οι μεταβολές αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό από τους Έλληνες πολίτες, αν και η συντριπτική πλειοψηφία παραμένει ουσιαστικά ουδέτερη, αφού πάνω από το 65% απάντησε ότι ούτε συμφωνεί, ούτε

διαφωνεί στις σχετικές ερωτήσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό ευθύνης όμως φαίνεται ότι ανήκει στις ελληνικές κυβερνήσεις σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα και ίσως αυτό δημιουργεί και το υψηλό ποσοστό απαντήσεων που δεν παίρνουν θέση, ούτε θετικά, ούτε αρνητικά.

Οι διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις φάνηκαν και στο δεύτερο επίπεδο ανάλυσης που πραγματοποιήσαμε, αυτό των ελέγχων υποθέσεων. Οι διαφορές ήταν σημαντικές για τις κλίμακες Μέτρα και Ελλάδα και ΕΕ για όλα τα δημογραφικά εκτός της ηλικίας, ενώ η Εξοικείωση εμφάνισε σημαντικές διαφοροποιήσεις αναφορικά με την εκπαίδευση και τη θέση εργασίας των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, οι άνδρες συμμετέχοντες είχαν περισσότερο θετικές απαντήσεις από τις γυναίκες, ενώ οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή/και διδακτορικού τίτλου και οι έχοντες θέση προϊσταμένου/ης επίσης απάντησαν περισσότερο θετικά.

Ίσως το περισσότερο σημαντικό αποτέλεσμα όμως είναι αυτό της Οικονομικής κατάστασης. Ρωτήσαμε τους συμμετέχοντες αν η οικονομική τους κατάσταση ήταν καλύτερη, χειρότερη ή η ίδια δέκα χρόνια πριν. Από τους ελέγχους προκύπτει ότι όσοι θεωρούν ότι σε αυτά τα δέκα χρόνια η κατάστασή τους έχει χειροτερεύσει, έχουν περισσότερο αρνητική στάση απέναντι στα μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόζονται, καθώς και στη νέα αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης. Αυτό σημαίνει ότι οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν σημαντικά τη στάση των συμμετεχόντων και εφόσον οι οικονομικές συνθήκες βελτιωθούν στη χώρα μας, είναι πιθανό να μεταβληθεί προς το καλύτερο και η εικόνα που έχουν για την ένταξη της χώρας στην ΕΕ και την Ευρωζώνη. Είναι δηλαδή πιθανό η άποψη των Ελλήνων πολιτών να επηρεάζεται από την οικονομική πίεση που αισθάνονται τα τελευταία χρόνια, η οποία συνεχίζεται λόγω της επισιτιστικής κρίσης που προκάλεσε ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας τα τελευταία δύο χρόνια. Οι αυξήσεις σε τρόφιμα και ενέργεια, πιέζουν ακόμα περισσότερο τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και δημιουργούν αρνητικές συνθήκες για τις όποιες αλλαγές πραγματοποιούνται στην οικονομία γενικότερα, γεγονός που συμπεριλαμβάνει και επηρεάζει και τις μεταβολές στην αρχιτεκτονική του θεσμικού πλαισίου της Ευρωζώνης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

7.3 Περιορισμοί και προτάσεις

Μία έρευνα που στηρίζεται σε ερωτηματολόγιο μπορεί να έχει διάφορες αδυναμίες. Ένας περιορισμός μπορεί να προκύψει από το περιορισμένο μέγεθος του δείγματος. Εάν το ερωτηματολόγιο διανεμηθεί σε μια μικρή ή περιορισμένη ομάδα ανθρώπων, τα αποτελέσματα μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτικά της γενικής πληθυσμιακής πραγματικότητας. Επίσης, αν οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο είναι επιφανειακές ή ασαφείς, μπορεί να υπάρξει έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων. Αυτό ενδέχεται να περιορίσει την ακρίβεια και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων. Οι συμμετέχοντες μπορεί να απαντούν με τρόπο που νομίζουν ότι είναι κοινωνικά αποδεκτός ή αναμενόμενος, ενδεχομένως παρουσιάζοντας μια προκατάληψη που να μην αντανακλά πλήρως τις πραγματικές τους απόψεις. Τέλος, εάν τα ερωτήματα στο ερωτηματολόγιο είναι διατυπωμένα με τρόπο αόριστο ή ερμηνεύονται διαφορετικά από διάφορους συμμετέχοντες, μπορεί να προκύψουν προβλήματα στη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων.

Στη συγκεκριμένη έρευνα το δείγμα μας ήταν αρκετά μεγάλο (120 έγκυρα ερωτηματολόγια), που είναι μεν αρκετό για την έρευνά μας, αλλά σε κάθε περίπτωση θα μπορούσε να είναι και μεγαλύτερο. Φυσικά, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο πληθυσμός της έρευνας ήταν οι εργαζόμενοι του Υπουργείου Οικονομικών, του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και του Γενικού λογιστηρίου του Κράτους, γεγονός που περιορίζει αρκετά το μέγεθός του.

Αναφορικά με το είδος των ερωτημάτων, ο ερευνητής πραγματοποίησε πιλοτική έρευνα και ορισμένες ασάφειες διορθώθηκαν. Επίσης, το υπόδειγμα που χρησιμοποιείται είναι γνωστό και χρησιμοποιείται ευρέως, συνεπώς είναι δύσκολο να υπήρξαν προβλήματα με τις ερωτήσεις. Πολύ πιθανό όμως είναι να χρειαζόταν μεγαλύτερος αριθμός ερωτημάτων, ή διαφορετική προσέγγιση στο ερωτηματολόγιο, κάτι που οι μελλοντικοί ερευνητές θα πρέπει να το λάβουν υπόψη τους.

Τέλος, η παρούσα έρευνα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τους υπεύθυνους χάραξης της οικονομικής πολιτικής και συνεπώς καλό θα είναι να επαναληφθεί στο μέλλον ή/και με δείγμα διαφορετικού υπόβαθρου, ούτως ώστε να μπορέσει να δημιουργηθεί μία βάση δεδομένων με καταγραφή των απόψεων σε διαφορετικές περιόδους και περιοχές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΦΟΙΤΗΤΗ ΛΑΜΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΦΟΓΕΩΡΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ: *Η Νομισματική και Δημοσιονομική πολιτική στην Ευρωζώνη: Η νέα αρχιτεκτονική και οι προοπτικές της στην περίπτωση της Ελλάδας*

1. Φύλο:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία:

18-25

26-35

36-50

51-60

61 και άνω

3. Επίπεδο Εκπαίδευσης:

Δευτεροβάθμια

Τριτοβάθμια

Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό

4. Θέση στην Υπηρεσία

Υπάλληλος

Προϊστάμενος

Διευθυντής

5. Ποια ήταν η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς σας πριν δέκα χρόνια;

Καλύτερη από τώρα

Χειρότερη από τώρα

Ίδια με τώρα

6. Πως ενημερώνεστε για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και την πορεία των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους;

Οικονομικά περιοδικά

Εφημερίδες

Μέσω της υπηρεσίας/εργασίας μου

Από το διαδίκτυο

A. Εξοικείωση

7. Γνώση των εννοιών «δημόσιο έλλειμμα» και «δημόσιο χρέος»

Ελάχιστη

Μέτρια

Καλή

Πολύ καλή

Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ

8. Γνώση των εννοιών «μαύρο χρήμα» και «παραοικονομία»

Ελάχιστη

Μέτρια

Καλή

Πολύ καλή

Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ

9. Γνώση των εννοιών «νομισματική πολιτική» και «δημοσιονομική πολιτική»

Ελάχιστη

Μέτρια

Καλή

Πολύ καλή

Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ

10. Γνώση της έννοιας «αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης»

Ελάχιστη

Μέτρια

Καλή

Πολύ καλή

Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ

B. Αίτια αύξησης του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείμματος στην Ελλάδα

11. Η διαχρονική αύξηση του δημόσιου χρέους και ελλείμματος οφείλεται κυρίως στο υπερβολικό μέγεθος των δημοσίων δαπανών.

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

12. Η διαχρονική αύξηση του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείμματος οφείλεται κυρίως στη μείωση των φορολογικών εσόδων

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

13. Η διαχρονική αύξηση του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείμματος οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη μεγάλου ποσοστού παραοικονομίας και «μαύρου» χρήματος στην Ελλάδα

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

14. Η διαχρονική αύξηση του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείμματος οφείλεται κυρίως στις πολιτικές που εφαρμόζουν οι εκλεγμένες κυβερνήσεις

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

15. Η διαχρονική αύξηση του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείμματος οφείλεται κυρίως στον τρόπο σκέψης των πολιτών

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

Γ. Αποτελεσματικότητα ακολουθούμενων πολιτικών ως προς τον περιορισμό του δημόσιου ελλείμματος και χρέους

16. Οι νομισματικές πολιτικές ως προς τον περιορισμό του δημόσιου ελλείμματος και χρέους που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν αποτελεσματικές ;

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

17. Οι δημοσιονομικές πολιτικές ως προς τον περιορισμό του δημόσιου ελλείμματος και χρέους που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν αποτελεσματικές

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

18. Τα μέτρα λιτότητας (πериκοπή δαπανών, αυξήσεις φόρων κ.α.) που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για την εισαγωγή της χώρας στην Ευρωζώνη ήταν αποτελεσματικά

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

19. Η πάταξη της φοροδιαφυγής είναι αποτελεσματικό μέτρο για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα δημοσιονομικά κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

20. Η μείωση του κόστους του δημοσίου τομέα (μέσω εφαρμογής νέων τεχνολογιών κ.α.) είναι αποτελεσματικό μέτρο για να ανταπεξέλθει η Ελλάδα στα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

Δ. Επιπτώσεις των εφαρμοζόμενων πολιτικών

21. Το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα έχουν ως επίπτωση την επιδείνωση της οικονομικής μου κατάστασης ;

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

22. Οι εφαρμοζόμενες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναμένω να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη μελλοντική οικονομική μου κατάσταση

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

23. Οι αυστηρές απαιτήσεις της Ευρωζώνης είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν την ελληνική οικονομία σε χρεοκοπία στο μέλλον

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

24. Η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης θα έχει θετική επίπτωση στην οικονομία της Ελλάδας

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

25. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη ήταν θετική συνολικά για την οικονομία της χώρας

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

26. Οι τελευταίες θεσμικές αλλαγές στην αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

27. Πόσο αποτελεσματικά πιστεύετε ότι διαχειρίστηκαν τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκή Ένωση οι ελληνικές κυβερνήσεις;

Τελείως αναποτελεσματικά

Λίγο

Μέτρια

Ικανοποιητικά

Πολύ αποτελεσματικά

Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Afonso, A., Alves, J. & Coelho, J.C., (2023). Determinants of the Degree of Fiscal Sustainability. *REM Working Paper* 0255-2022, pp. 1–24.
- Afonso, A. & Jalles, J.T. (2016). The elusive character of fiscal sustainability. *Appl. Econ.* 48 (28), 2651–2664.
- Albert, J.F., Peñalver, A. & Perez-Bernabeu, A. (2020). The effects of monetary policy on income and wealth inequality in the U.S. Exploring different channels. *Structural Change and Economic Dynamics*, 55(C), pp. 88-106. <http://dx.doi.org/10.1016/j>
- BoG (2010). *Monetary Policy 2009-2010*. Bank of Greece, Eurosystem.
- Bohn H., (1998). The behavior of US public debt and deficits. *Q. J. Econ.* 113 (3), 949–963
- Cabral, R. & García Díaz, R. (2015). Is fiscal policy coordination desirable for a monetary union? An assessment from the perspective of a small open economy, *Investigación Económica*, vol. LXXIV, núm. 294, 3-72
- Canzoneri, M.B. & Diba, B.T., (1999). The Stability and Growth Pact: A delicate balance or an albatross? *Empirica*, 26(3), pp. 241-258.
- Costello, D., Allen, C., Duran Bono, A.G., Giannoulis, S., Gofas, C., et al. (2022). Post-Programme Surveillance Report. Greece, Autumn 2022, *European Commission*
- European Commission (2020β). Debt Sustainability Monitor 2019. *Institutional Paper 120: European economy*
- European Council (2020). Statement of EU Ministers of Finance on the Stability and Growth Pact in Light of the Covid-19 Crisis. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/23/statement-of-eu-ministers-of-finance-on-the-stability-and-growth-pact-in-light-of-the-covid-19-crisis/>

- European Union (2022). Early Warning System, *European Union*
- Eurostat (2019). *Euro Area Unemployment at 7.5%*. Euroindicators 106/2019
- ESM (2024). *Programme timeline for Greece*. ESM.Europa. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.esm.europa.eu/assistance/greece>
- Fendel, R., Neugebauer, F. & Zimmermann, L., (2021). Reactions of euro area government yields to Covid-19 related policy measure announcements by the European commission and the European Central Bank. *Finance Res. Lett.* 42
- Golpe, A.A., Sanchez-Fuentes, A.J. & Vides, J.C. (2023). Fiscal sustainability, monetary policy and economic growth in the Euro Area: In search of the ultimate causal path, *Economic Analysis and Policy* 78, pp. 1026-1048
- Hauptmeier, S., Sanchez-Fuentes, A.J., Schuknecht, L., (2011). Towards expenditure rules and fiscal sanity in the euro area. *J. Policy Model.* 33 (4), 597–617
- Hauptmeier, S., Fuentes, A.J.S., Schuknecht, L., (2015). Spending dynamics in euro area countries: Composition and determinants. *Hacienda Piblica Esp./Rev. Public Econ.* 215 (4), 119–138
- Havlik, A., Heinemann, F., Helbig, S., Nover, J. (2022). Dispelling the shadow of fiscal dominance? Fiscal and monetary announcement effects for euro area sovereign spreads in the corona pandemic, *Journal of International Money and Finance*, 122
- Ladi, S. & Tsarouhas, D. (2020). EU economic governance and Covid-19: policy learning and windows of opportunity. *JOURNAL OF EUROPEAN INTEGRATION* 2020, VOL. 42, NO. 8, 1041–1056
<https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1852231>
- Liargovas, P. & Pilichos, V. (2022). Is EU Fiscal Governance Effective? A Case Study for the Period 1999–2019, *economies, MDPI*
- Magnus, M., Margerit, A., Mesnard, B. & Korpas, A. (2017). *Upgrading the Basel standards: from Basel III to Basel IV?*. Economic Governance Support Unit, European Parliament. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/587361/IPOL_BRI\(2016\)587361_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/587361/IPOL_BRI(2016)587361_EN.pdf)

- Pizzati, L. (2000). Monetary policy coordination and the level of national debt. *Empirica*, 27(4), pp. 389-409
- Rakic, D. (2020). The ECB's Monetary Policy Response to the COVID-19 Crisis. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate-General for Internal Policies, European Parliament.
- Reichlin, L., Ricco, G., Tarbi, M. (2023). Monetary–fiscal crosswinds in the European Monetary Union, *European Economic Review* 151
- Reinhart, C.M. & Rogoff, K.S. (2009). *This Time Is Different. Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press. Princeton and Oxford
- Rossi, S. (2022). Monetary policy and income distribution in the COVID-19 pandemic crisis: A European perspective. *Investigacion economica*, Vol. 81, No. 322, <https://doi.org/10.22201/fe.01851667p.2022.322.83636>
- Schmidt, V.A. (2019). Politicization in the EU: Between National Politics and EU Political Dynamics. *Journal of European Public Policy*, 26 (7): 1018–1036. doi:10.1080/13501763.2019.1619189
- Seyler, E. & Levendis, J. (2013). WHAT WAS THE ROLE OF MONETARY POLICY IN THE GREEK FINANCIAL CRISIS?. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 2 (2013), 117-137
- Taylor, J.B. (2013). Discretion versus policy rules in practice. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, Vol. 39, 1993, 195-214
- Valinakis, Y. (2012). *Greece's European Policy Making*. GreeSE Paper No. 63, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, The London School of Economics and Political Science, October 2012

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Βαβούρας Ι, Βαβούρα Χ, (2019). *Οικονομική Πολιτική* (Τρίτη ενημερωμένη έκδοση εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Βαβούρας, Ι. & Βαβούρα, Χ. (2022). *Το ζήτημα της αναθεώρησης του Συμφωνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης*, Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Τεύχος 50, 2022 σελ. 99-109
- Μαραβέγιας Ν. και Κατσίκας Δ. (2017), 'Η Κρίση στον Ευρωπαϊκό Νότο και οι Ατέλειες της Ευρωζώνης: Η Περίπτωση της Ελλάδας', στο Κόντης Α. και Βέρνυ Σ. (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση* Τιμητικός Τόμος Π. Ιωακειμίδη, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Πελαγίδης Θ. (2012), 'Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης', στο Μαραβέγιας Ν. και Τσινισιζέλης Μ. (επιμ.), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση. Οργάνωση και πολιτικές: 50 χρόνια*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020). *Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός*, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020α). *Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης*, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- Ταγκαλάκης, Α. και Σαραϊδάρης, Α. (2021). Η εμβάθυνση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Εξελίξεις και δράσεις μετά την έκθεση των πέντε προέδρων, *Τράπεζα της Ελλάδος, Ευρωσύστημα*
- Χρυσανθόπουλος, Σ. (2013). *Η κατεύθυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ελλάδα. Η ανεργία στην Ελλάδα*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Ενημέρωση, μηνιαία έκδοση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
- Χρυσομαλλίδης, Χ. & Μαραβέγιας, Ν. (2018). European Integration and the Greek Economy: Greece at the Core or on the Periphery of Europe?’, *ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ*, 6-7

Διαδικτυακές πηγές

- Draghi, M. (2013) The role of monetary policy in addressing the crisis in the euro area. *Speech at the “Room for discussion” of the Study Association SEFA and the Faculty of Economics and Business, Amsterdam*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130415.en.html>
- EUR-Lex (2013). *Regulation (EU) No 472/2013 of the European Parliament and the Council of 21 May 2013 on the strengthening of economic and budgetary surveillance of Member States in the euro area experiencing or threatened with serious difficulties with respect to their financial stability*. OJ L140, 27.5.2013, p.1. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0472&rid=9>
- Ευρωπαϊκή Ένωση (2023). *NextGenerationEU: Μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://next-generation-eu.europa.eu/recovery-and-resilience-facility_el
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019). *Ετοιμότητα για το Brexit: η ΕΕ ολοκληρώνει τις εργασίες προετοιμασίας της για την πιθανότητα αποχώρησης χωρίς συμφωνία στις 12 Απριλίου*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_19_1813
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). *Η Επιτροπή παρουσιάζει επικαιροποιημένη προσέγγιση ως προς την αντίδραση της δημοσιονομικής πολιτικής στην πανδημία του κορονοϊού*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_884
- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (2023). *Δημοσιονομική και νομισματική πολιτική σε μια νομισματική ένωση*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.ecb.europa.eu/home/search/review/html/monetary-fiscal-policies.el.html>
- EUR-Lex (2023). *Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης*. Ανάρτηση από την ιστοσελίδα https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:stability_growth_pact

- EUR-Lex (2023α). *Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:european_stability_mechanism
- Hamar, A. (2023). *Basel IV and the Butterfly Effect: A Lesson in Unintended Consequences*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.moodyanalytics.com/articles/2023/basel-iv-and-the-butterfly-effect-a-lesson-in-unintended-consequences>
- ΙΜΕ ΓΕΣΕΒΕΕ (2021). *Ο αντίκτυπος της πανδημίας στις επιχειρήσεις*. Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2021. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2021/11/etisia_ekthesi_2021.pdf
- ΙΟΒΕ (2016). *Η Ελληνική Οικονομία*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα http://iobe.gr/docs/economy/ECO_Q4_26012017_REP_GR.pdf
- ΙΟΒΕ (2018). *Η Ελληνική Οικονομία*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα http://iobe.gr/docs/economy/ECO_Q3_2019_REP_GR.pdf
- ΙΟΒΕ (2017). *Έκθεση για τη Ελληνική Οικονομία*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα http://iobe.gr/docs/economy/ECO_Q2_06072017_PRE_GR.pdf
- KPMG (2024). *Basel IV: Regulatory innovations of the Basel Committee on Banking Supervision*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://kpmg.com/de/en/home/insights/overview/basel-iv.html>
- Nordea (2021). *Basel IV is coming: What you need to know*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.nordea.com/en/news/basel-iv-is-coming-what-you-need-to-know>
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2023). *Πώς η ΕΕ ανταποκρίνεται στις κρίσεις και γίνεται πιο ανθεκτική*, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-crisis-response-resilience>
- Χρυσολώρα, Ε. (2023). *Επιστροφή στην αυστηρή δημοσιονομική πολιτική*. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.kathimerini.gr/economy/562321855/epistroti-stin-aystiri-dimosionomiki-politiki>